

SANTIAGO CARRILLO

MIS
TULEB
PARAST
FRANCOT

A-28891 III

HISPAANIA KOMMUNISTLIKU PARTEI PEASEKRETÄR

SANTIAGO CARRILLO

MIS TULEB PÄRAST FRANCOT?

HISPAANIA:
TEGELIKKUS JA PERSPEKTIIVID

KIRJASTUS «EESTI RAAMAT»

TALLINN 1968

3 KT
C 13

Originaali tiitel:

Генеральный секретарь Коммунистической партии Испании
Сантьяго Каррильо

ПОСЛЕ ФРАНКО — ЧТО?

Испания: действительность и перспективы

Издательство «Знание»
Москва 1966

Tõlkinud *Maimu Vene*

Kaane kujundanud *E. Ootsing*

2

Tartu Ülikooli
Raamatukogu

191255

SISSEJUHATUSEKS¹

Viimase veerandsajandi kogemused on tõendanud, et sõja vallapäästmine, mis aastail 1936—1939 meie maa verrega üle valas, miljon inimelu nõudis ja tohutut materiaalselt kahju tekitas, sai Hispaaniale saatuslikuks.

Kes siis võitis ja kes kaotas selles sõjas?

Näib, nagu oleksime selle kaotanud meie, vabariiklased, võitnud aga need, kes tookord nimetasid endid «rahvuslasteks».

Kuid tegelikult kaotas sõja Hispaania, tema rahvas. Kaotusi tuli kanda nii ühel kui ka teisel võitleval leeril.

Võitjaina tulid sõjast välja üksnes käputäis suurfinantsiste ja -mõisnike, oligarhia, kes püüdis säilitada oma privileege, ning mõnisada või tuhat riigi arvel rikastuvat kõrgelseisvat ametnikku.

Meid, kes me võitlesime vabariiklaste ridades, kiusati taga, hävitati füüsiliselt või saadeti kodumaalt välja. Aga mis sai suuremast osast neist, kes võitlesid Franco armees?

Kui paljud neist tunnistavad endid võitjateks nüüd, selle režiimi juures, mis reetis oma lubadused?

Kui paljud inimesed pidid nende aastate jooksul jätma maha maa, mida põlvest põlve oli niisutanud nende esivanemate higi ja veri? Kui palju on neid, kes jäid ilma kõigest, ja neid, kellel on tulnud läbi elada ümberasumise ja emigratsiooni raskusi? Kui palju oli neid, kelle noorusunistused jäid täide viimata?

Mida saavutas Hispaania niisuguse «võiduga»?

Mida andis katoliku kirikule selline «ristisõda»?

Nüüd on hispaanlased veendunud, et Franco võit oli Hispaaniale kaotuseks, mis paiskas maa tagasi, pidurdas tema majanduslikku, kultuurilist ning sotsiaalset arengut ja kahjustas tohutult tema prestiiži ning mõju.

---

¹ Raamat avaldatakse trükis lühendatud kujul.

Uued põlvkonnad, kes ei võtnud sõjast osa, ei taha kanda vastutust Hispaanias viimastel aastatel kujunenud olukorra eest, ja seda õigustatult. Nad ei taha minna sama teed ja kritiseerivad halastamatult väljamõeldisi, mida neile hällist peale on sisendatud.

Me jätkame võitlust selle nimel, et takistada finantskodanluse ning mõisnike oligarhia ja fašistliku reaktiooni võitu. Uue põlvkonna keeldumises minna vana teed mööda näeme aga kinnitust, et meie valitud tee on õige, ja meie võitluse jätkamist.

Kuid see rahuldus- ja kindlustunne, mis on täiesti seaduspärane pärast nii paljusid tagakiusamiste ja heitlikkuse aastaid, ei ole praegu peamine. Me ei oleks hakanud sellest isegi rääkima, kui ei leiduks inimesi, kes millestki pole aru saanud, ja arvates, et kõrged ametikohad, suured ametipalgad ja mustad tehingud on igaveseks «kättevõidetud õiguse» vormid, kutsuvad uuesti kasutama «veenmist rusika ja püstoli abil», selleks et säilitada oma privileege.

Tänapäeval ei seisa küsimus selles, et alustada uut sõda või valmistada ette revanši.

Tänapäeval on peamine Hispaania vabastamine reaktioonilisest ning fašistlikust režiimist, monopolistide ning mõisnike oligarhia ülevõimust, nendest, kes kasutavad sõda oma kasuuhnete huvide rahuldamiseks.

Peamine on tänapäeval ühendada kogu rahva patriootlikud jõud sõltumata sellest, millises leeris nad võitlesid aastail 1936—1939 või kelle poolel olid nende isad, et Hispaania leiaks väärilise koha kaasaegses maailmas.

Meie kahel leeril on üks ühine vajadus, üks ühine eesmärk: teha lõpp diktatuurile ja taastada vabadus, teha lõpp kisendavale ülekohtule ja sotsiaalsele ebavõrdsusele, nende valitsemisele, kes muinasjutuliselt rikastusid miljonite hispaanlaste elu arvel.

Selles nimelt just seisnes ja seisneb meie rahvusliku kokkuleppe poliitika¹, selles on meie partei õilis ja üllas eesmärk.

---

¹ Rahvusliku kokkuleppe poliitika formuleeriti Hispaania Kommunistliku Partei poolt 1956. aasta juunis. Selle mõte on saavutada kompromiss tööliklassi ja teiste sotsiaalsete kihtide vahele selleks, et asendada frankistlik diktatuur kodanlike vabaduste režiimiga ilma uute veriste võitluste ja kodusõdadeta. — *Toim.*

Ja kuna see on meie poliitiline liin ning me peame hädavajalikuks teha lõpp «võitjate» ja «võidetute» vahelisele diskrimineerimisele, sest asi ei seisne mitte selles, et ümber vahetada osad ja žongleerida terminoloogiaga, vaid selles, et kindlustada demokraatia kõigile hispaanlastele, kes oma minevikust sõltumata ja vaatamata ühiskondlik-poliitiliste vaadete erinevusest tingitud komplitseeritusele on nõus ühiselt üles ehitama tulevast Hispaaniat, esitas kommunistlik partei efektiivsete muudatuste esimese tingimusena amnestia nõudmise.

Amnestia vangidele ja poliitilistele emigrantidele: amnestia mõlemale leerile. Kui Hispaanias homme tuleks võimule demokraatlik valitsus, kellele meil oleks teatav mõju, soovitaksime esimese abinõuna amnestiat, vaatamata sellele, et vanglate ukсед ja riigipiirid oleksid meile juba avatud. Selle amnestiaga tuleks deklareerida, et mitte kedagi ei tohi mingil tingimusel taga kiusata seoses möödunud sõja või endise poliitilise tegevusega.

Peab ütleva, et kui me räägime poliitilise otsuse vajalikkusest, mis teeks lõpu praegusele režiimile, kui me väidame, et see võim, mis tuleb praeguse asemele, ei pea olema praeguse jätkuks ega möödunu juurde tagasipöördumiseks, siis lähtume sellest, et ei ole võimalik kustutada kahtkümmend viit aastat ajaloost ega eitada neil aastail toimunud paljusid faktilisi muudatusi. Me lähtume ka sellest, et hoolimata režiimist, mille vastu me võitleme, on leidnud aset teatud edusammud, mille tähtsust keegi ei kavatse vähendada, vaid vastupidi, mida on vaja arendada ja tõsta palju kõrgemale tasemele. See ei ole mingil määral frankistliku režiimi õigustamine, vaid fakti konstateerimine, et ühiskondliku arengu objektiivsed seaduspärasused on niivõrd tugevad, et nad rajavad endale ühel või teisel määral teed isegi mahajäänud ja reaktsioonilise süsteemi tingimustes.

Tänapäeval on Hispaaniale kõige rohkem vaja demokraatiat, sõnavabadust, kuid sellist sõnavabadust, kus kõlaksid kõik hääled ja ütleksid oma arvamuse kõik, kellel on midagi öelda, kitsenduste ja tsensuurita mõttevahetust.

Hispaania Kommunistliku Partei kogu poliitiline joon arvestab rahvusvahelist olukorda, milles arenevad

sündmused meie maal. Kõik, mis maailmas toimub, puudutab ja huvitab meid otseselt. Elame ajastul, mil toimuvad erakordselt tähtsad muudatused. See on rahvuslike ja sotsiaalsete revolutsioonide epohh, mil tekis ja areneb sotsialismileer, kuhu kuulub juba kolmandik inimkonnast, mil on kokku varisemas imperialistlik koloniaalsüsteem, mil paljud rahvad on saavutanud võidu ja asunud üles ehitama uusi riike, millest mõned on valinud tee, mis viib sotsialistlike ühiskondlike vormideni. Nende imeväärsede ajalooliste muudatuste lähtepunktiks oli Suur Sotsialistlik Oktoobrirevolutsioon. Kõige kindlamaks toeks rahvastele nende vabadusvõitluses on selles revolutsioonis sündinud Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit.

Elame ajastul, mil maailm suundub sotsialismile. Kuid sellele liikumisele osutab ägedat vastupanu imperialism, kes vaatamata sellele, et ta on sunnitud taanduma, omab ikkagi veel tohutut jõudu ja võib ühiskonna progressile tekitada tõsist kahju.

Agressioon suurepärase ja kangelasliku vietnami rahva vastu, kes võitleb visalt oma vabaduse eest, samuti varasem agressioon vennaliku Kuuba Vabariigi ja Dominikaani Vabariigi mehiste demokraatide vastu on konkreetseks tõendiks, kui palju halba võib imperialism veel korda saata.

Maailmasõja oht, mis peitub Ameerika imperialismi agressiivses ja avantüristlikus poliitikas, puudutab vahetult ka meid, hispaanlasi, kes me elame riigikorra tingimustes, millel puudub vajalik jõud ja tahe teha kõik selleks, et võimaldada Hispaaniale etendada väärilist ja iseseisvat osa rahu ning rahvaste õiguste kaitsel. Võitlus demokraatia eest Hispaanias on objektiivselt maailma rahujõudude tugevdamisele kaasaaitamine ja seda mõistavad meie maa laiad rahvakihid.

Kaasaegses maailmas kiirendavad ühiskondlik-poliitilised ümberkujundused suurel määral teaduslik-tehnilist progressi. On toimumas tõeline teaduslik-tehniline revolutsioon, millel on suur ajalooline tähtsus. Me mäletame lapsepõlvest lugu seitsmepenikoormasaabastest, mis avaldas meile väga sügavat muljet. Need mälestused sümboliseerivad läbielatud epohhi tormilist tempot. Meie päevil mõõdetakse kiirust uute mõõtudega. Hispaania probleeme analüüsides ja meie eesmärke

kindlaks määrates juhindume me püüdest suunata oma maa võimalikult kiiremini sellisele poliitilise, ühiskondliku ja teaduslik-tehnilise arengu teele, mis praegu muudab kardinaalselt inimkonna elu.

OPOSITSIOONILISE LIIKUMISE ARENEMINE RIIGIS JA VOITLUS POLIITILISTE VABADUSTE EEST

Subjektiivne faktor võitluses demokraatia ja sotsialismi eest. Revolutsioonilisel parteil on üks püsiv ülesanne: läbi vaadata ja ümber korraldada oma poliitiline ja taktikaline joon vastavalt omandatud kogemustele ja võitluse käigus toimunud muudatustele. Selle ülesande õige lahendamine nõuab parteilt reaalse tegelikkuse kriitilist analüüsi ja selle võrdlemist oma varasema ettekujutusega sellest tegelikkusest, lähtudes meie kui proletariaadi marksistlik-leninliku partei klassipositsioonist ja printsiipaalsetest seisukohtadest, samuti laiade rahvahulkade huvidest, nende rahvahulkade, kelle väljendajaks ja avangardiks me oleme; Hispaania, meie kodumaa huvidest, kelle tulevik — sellest me oleme täiesti teadlikud — sõltub suurel määral meie jõupingutustest.

Järelikult ei seisne asi mitte ainult reaalse tegelikkuse põhjalikus tundmises, vaid ka teede leidmises, mida mööda suunata rahvahulkade tegevus, et see omandaks sellise vormi ja sisu, mis on rahvale hädavajalikud.

Kriitiliselt hinnates meie partei viimaste aastate orientatsiooni ja printsiipaalseid otsuseid, meie ettenägelikkust, võime kinnitada, ja seda ilma enesekiitusega, et praktika — see katsekivi — on tõestanud, et meie otsused olid õiged. Kommunistlikul parteil oli absoluutselt õigus, kui ta töötas välja oma rahvusliku kokkuleppe poliitika ja kavandas õnnestunult töölisliikumise uue etapi arengujoone ning taktika, mille suunaks on rahvahulkade võitluse arendamine ja laiendamine, kandes selle majanduslike nõudmiste valdkonnast üle poliitilise võitluse valdkonda. Partei oskas ette näha laiade sotsiaalsete kihtide väljaastumist üheaegselt töö-

lisklassi võitlusega ja seda arendada. Vaatamata fašistlikule diktatuurile ja kommunismivastasele hüsteeriale, mida õhutab ametlik propaganda, kujunes partei tohtu mõjujõuga massiorganisatsiooniks.

Kuid kas see tähendab, et kõik, mis me tegime, oli õige ning meil ei esinenud vigu? Muidugi esines parteitöö mõnedes teisejärgulistes küsimustes ka eksimusi, mõningaid vigu. On otstarbekohane analüüsida nende olemust ja levikuastet.

Kõige norivamad kriitikud on meile ette heitnud liigset optimismi tempo ja tähtaegade määramisel ning subjektivismi tegelike võimaluste hindamisel. Tõepoolest, meil esines selliseid vigu, ja me ei püüagi neid näidata edusammudena.

Hispaania Kommunistliku Partei VI kongressil (1960. a.) me rõhutasime neid katastroofilisi tagajärgi, mida *stabiliseerimisplaan*¹ oleks võinud avaldada rahvahulkade elutingimustele. Hiljem heideti meile ette liialdamist, öeldi, et sellist katastroofi ei oleks toimunud. Kuid sel ajal seisnes küsimus plaani demagoogilise olemuse paljastamises, selles, et näidata, milleni see plaan võib viia, kui töötavate rahvahulkade vastupanu seda ei takista. Oli vaja otsustavalt paljastada oligarhia kavatsust ajada miljonid linna- ja maatöötajad välja kodukohast, saata nad emigratsiooni, jätta tööta. Oli vaja paljastada valitsevate ringkondade kavatsusi kärpida niigi madalaid palku ning suurendada töötootlikkust äärmiselt kurnava töötempo arvel. Selleks et esile kutsuda vastupanu ähvardavale ohule, oli vaja keskendada tähelepanu neile küsimustele. Ja et asjad ei läinud nii kaugele, kui me oletasime, ei tähenda veel, et meie oletused oleksid olnud põhiliselt ekslikud. Vastupidi, asjad ei läinud niikaugele just seetõttu, et me suutsime organiseerida vastupanu selle plaani elluviimisele.

Ja ikkagi puudutasid migratsioon, emigratsioon ja tööpuudus nii või teisiti miljoneid töötajaid. Reaalpalka kärbiti otsekohe kuni 40 protsenti. «Kainete», «realistlikult mõtlevate kriitikute» ja «tehokraatide» jaoks ei olnud see katastroof, kuna nad ei tundnud plaani hukatuslikku mõju oma nahal. Nad kirjutasid isegi «finantside paranemisest», «töötootlikkuse suurenemisest».

¹ Stabiliseerimisplaan töötati välja 1959. aasta keskel.

«tingimuste loomisest majanduslikuks arenguks» ja hindasid stabiliseerimise tulemusi positiivsetena. Kuid töötajad ja nende perekonnad, kes oma nahal tundsid (kui palju inimlikke ja perekondlikke tragöödiad!) plaani tagajärgi, ei jaga seda entusiasmi. Neile oli see tõepoolest katastroof. Ja kui stabiliseerimine ei võtnud veelgi suuremat ulatust, siis ainult seepärast, et rahvahulgad koondusid ja alustasid võitlust.

Partei VI kongressi eel räägiti samuti *rahvusliku streigi loosungi* läbikukkumisest 1959. aastal. Kui me selle loosungi püstitasime, siis pidasime selle edu problemaatiliseks. Kuid selle loosungi initsiaatoriteks ei olnud emigrandid. Loosung põhines Hispaanias tegutsevate parteiliikmete initsiatiivil ja seda toetasid teised grupid, kelle jõude ja tegelikke võimalusi me kahtlemata üle hindasime. Üleskutse ei saavutanud küll eesmärki, ent nagu eespool tähendatud, vähendas stabiliseerimisplaani negatiivset mõju. Leidsid aset kogu frankismi ajaloos enneolematud rahvahulkade rahutused. See loosung äratas töötajate poliitilise teadlikkuse. Ta aitas selgitada võitlustaktikat sellises ulatuses, mida polnud saavutatud põrandaaluse propagandaga kõigi aastate jooksul, võimaldas välja töötada praeguselt režiimilt demokraatialle ülemineku demokraatliku lahenduse perspektiivi. Nendel «nurjumistel» baseeruvad tänapäeva rahvaliidumise edusammud. Poliitilise üldstreigi ja rahvusliku streigi perspektiiv on avaldanud mõju tööliisklassi viimaste aastate võitluse käigule, samuti üliõpilaste võitlusele, kes suure eduga kasutasid võitlusvahendina üldstreiki.

Viimasel ajal leidis ka selliseid inimesi, kes nõudsid parteilt poliitilise üldstreigi, järelikult ka rahvusliku streigi loosungi mahavõtmist põhjusel, et see loosung oli püstitatud mitu aastat tagasi ja on ikka veel ellu viimata. Me kinnitasime ja kinnitame, et poliitilise üldstreigi korraldamine ei ole kerge ülesanne, aga see üleskutse pole juhuslik, kuna üldstreik on võitlusvorm, milleni peavad jõudma praegu riigis toimuvad üksikud väljaastumised. Me deklareerime otsustavalt, et seda eesmärki tuleb taotleda, ja mitte nagu mingit kaugget, vaid kui eesmärki, mis tuleb saavutada võimalikult lühikese ajaga, kasutades esimest soodsat võimalust, kuid vältides tormakust ja kaotamata orientatsiooni.

Selleks on vaja, esiteks, et kogu partei mõistaks selle loosungi õigsust ja pingutaks maksimaalselt jõudu selle elluviimiseks ega laseks end demoraliseerida ei raskustest, ei lüüasaamise meeoludest; teiseks, võita meie poole liitlasi ja rahvahulki üldstreigi läbiviimiseks, ja teha seda aktiivse tegutsemise ning poliitilise selgitustööga, sest liitlaste ja rahvahulkade toetuseta me seda ülesannet ei lahenda. Kolmandaks, peame oskuslikult kasutama kõiki soodsaid tingimusi üldstreigi ettevalmistusaja lühendamiseks ja streigi alustamiseks.

Meid süüdistati samuti «subjektivismis» ja nimelt seepärast, et rääkisime 1956. aastast alates reas dokumentides *kriisist ja režiimi lagunemisest*. Kas meil ei olnud õigus, kas esitasime soovitava tegelikkusena? Loomulikult võisid sellised avaldused tekitada tunde, nagu peaks lõpplahendus saabuma tegelikust kiiremini. Oige on ka see, et meidki valdas mõnikord seesugune tunne. Kuid tegelikult kestavad ju kriis ja režiimi lagunemine juba küllalt palju aastaid. Mõned hindasid neid nähtusi teisiti kui meie. Nad rääkisid «muudatustest, mille eesmärgiks on kohandada režiim sise- ja rahvusvahelise olukorra tingimustega». Kuid, nagu väidab Jil Robles¹ ise, «kõik muudatused ja evolutsioonid olid vaid näilised»; tegelikult olid need ainult kriisi ja lagunemise peegeldusteks, mis ilmnesis sisemise ja välise reaalsuse taustal.

Me rääkisime režiimi lagunemise reaalsest faktist ja tegime samaaegselt jõupingutusi, et aidata kaasa revolutsiooniliste jõudude ja demokraatliku opositsiooni kiiremale taassünnile. Režiimi on võimalik likvideerida, kui opositsioonilised jõud mõistavad selle nõrkust ning tunnetavad enda jõudu ja vastavalt sellele grupeeruvad ümber ning organiseeruvad.

Selles suhtes ei oma objektiivne faktor, see on kommunistliku partei kui avangardi suunav tegevus, midagi ühist nn. subjektivismiga.

Subjektivism on eriti ohtlik, kui ta peab võitlust sellises vormis, selliste vahenditega ja selliste eesmärkide nimel, mis ei vasta teatud ajaloolise etapi tingimustele. Kui 1958. aastal, kui me kutsusime üles tähistama rahvusliku kokkuleppe päeva, või 1959. aastal, kui me esi-

¹ Hispaania kristlike demokraatide silmapaistev tegelane.

tasime rahvusliku streigi loosungi, oleks püütud organiseerida relvastatud ülestõusu, siis oleks see tähendanud katastroofi, see oleks olnud avantüür. Kuid meie tegevusest, vaatamata selle piiratusele ja puudustele, oli rohkem kasu kui aastaid kestnud diskussioonidest ja selgitustest, et on vaja *asetada ühtsuse ja massilise võitluse taktika partei ja demokraatlike voolude tegevuse keskpunkti*, propageerida parteid ja tõsta lema autoriteeti.

Käesoleval ajal ilmneb kahtlemata teist liiki subjektivism, mis võib hakata pidurdama rahvahulkade tegevust ja võitlust, subjektivism, mis väljendub *kehtiva režiimi tugevuse ja jõu ülehindamises*. Paljud anti-frankistid, sealhulgas osa kommuniste ja laiad rahvakihid, peavad ikka veel praegust režiimi palju tugevaks, kui see tegelikult on. Neil puudub selge ettekujutus selle režiimi lagunemise ja nõrgenemise protsessist, samal ajal aga alahindavad nad töölis- ja rahvaliidumise jõudu, selle suuri võimalusi. See on üheks takistuseks rahvahulkade võitluse organiseerimisel väljaastumiste avara perspektiiviga, mille teostamine muutub iga päevaga üha reaalsemaks. See takistab ühtlasi võitluse taseme tõstmist ja liikumise kiirendamist poliitilise üldstreigi suunas.

Sellise subjektivismi üheks avaldusvormiks on «fašistliku terrori» ülehindamine, samuti ka liialdamine pörandaluse töö meetoditega, mis võib viia massidest isoleerumiseni.

Kannatamatus kui kontseptsioon, mis lähtub sellest, et võitluse tõusu protsess on pideva iseloomuga, ilma pauside ja möõnamomentideta, mil on vaja ümber grupeeruda ja jõude tugevdada, näitab ainult revolutsiooni-protsessi ebadialektilist mõistmist, mis võib viia oma-moodi hüsteeriani, meeolude järsu muutumiseni ning põhjendamatu depressioonini, objektiivsuse kaotamiseni peamise hindamisel ja lõppude lõpuks isegi perspektiivi kaotamiseni.

Subjektivism on veelgi kahjulikum, kui ta «objektiivsuse», «realismi» ja pseudoteadusliku «analüüsi» sildi all viib passiivsuse, võitlusest loobumiseni, kapituleerumiseni oligarhia «kõikvõimsuse» ees, kodanlike ja neokapitalistlike «vasakpoolsete jõudude» snobismini, partei ridadest deserteerimiseni ja väljaastumiseni

partei vastu. Seda liiki subjektivistid nagu «ei eksiks» juba pikemat aega. Nad jutlustavad, et revolutsioonilisest tegevusest ei olevat kasu ja rida fakte, nagu neile näib, olevat kinnitanud nende «õigsust», mõnikord isegi pikema aja jooksul. Neil on «õigus» seni, kuni revolutsioon ei ole võitnud. Kuid saabub aeg, kui revolutsioon võidab. Ja pärast nii paljusid «õnnestumisi» see ainus kaotus, mis on neile lõplikuks hoobiks, paiskab nad põrmu ja diskrediteerib igaveseks.

Meie tee on olnud pikk ja raske. Ja ka praegu pole ta roosiline. Elasime üle piinarikka ja kohutava kaotuse, kuid säilitasime ühtsuse. Me liikusime edasi aeglaselt, sõna otseses mõttes vaenlase tule all, taastades ja ümber grupeerides oma jõude, töölisklassi ja Hispaania demokraatia jõude. Kui kõik näis olevat kadunud, kui mõned seltsimehed, kes varem võitlesid meie ridades, kinnitasid, et «Franco jääb võimule sajaks aastaks», kui pessimismilaine võis haarata areteeritud võitlejaid, keda ähvardas mahalaskmine, või kinnipeetavaid interneeritute koonduslaagreis, kui hitlerlik pealetung Euroopas näis pidevalt meenutavat meie lüüasaamist, ränka ja lõplikku, siis meie, kommunistide revolutsiooniline optimism ei lasknud meil meelt heita, me astusime välja pessimismilaine vastu. Ja meil oli õigus.

Hiljem ei kujunenud võit fašismi üle, mille saavutamisele ka meie kaasa aitasime, kahjuks meie rahvuslikuks võiduks. Hispaania rahvas reedeti jällegi Lääne imperialistlike riikide «mittevahelesegamise» tõttu, kes unustasid oma demokraatlikud lubadused ja hakkasid Francot toetama. Need olid «külma sõja» kõige pingelisemad aastad. Meie ridadest deserteerisid mõned seltsimehed, keda hirmutas lähenev oht ja kes valisid kergema tee. Meie, kommunistid, jätkasime võitlust ja meie seltsimehed teavad, kui raske oli see periood.

Võitluse raskused sundisid meid mõnikord pöörama peamise tähelepanu nendele võimalustele, positiivsetele aspektidele, mis võiksid äratada entusiasmi tingimustes, kus ajutiselt domineerisid nii paljud pessimismi ja loobumise faktorid. Siinjuures võisime ka eksida tähtsagade ja tempo suhtes. Kuid ma küsin endalt: kas need vead kahjustasid meie võitlust? Tõsi, mõned, kes nägid, et lubatud tähtajad mööduvad, võisid sattuda meeleheitmesse ja lõpetada võitluse. Kuid nende inimeste

suhtes tuleb teha järeldus, et nad ei astunud võitlusse mitte revolutsioonilistel ajenditel, vaid tegid seda kavatsusega vallutada soodsamaid positsioone, pidades silmas eelseisvaid muudatusi, see tähendab, et nende peamiseks ajendiks oli karjerism.

Kõige tähtsam on see, et vaatamata eksimistele tempo ja tähtaegade suhtes *leidis partei strateegiline ja taktikaline joon kinnitust nii elus kui praktikas*. Tõsi, me ei ole veel saavutanud võitu diktatuuri üle. Kuid meie, hispaania kommunistid, võime käesoleval ajal esimest korda rääkida mitte ainult meie jõupingutustest ja tagasihoidlikest tulemustest, võitlusest ja ohvritest, vaid ka edusammudest. Ja need edusammud on tuhandete võitlejate, kommunistide palju aastaid kestnud võitluse, arukuse, visaduse ja kangelaslikkuse tulemus. Me saavutasime need võidud seetõttu, et meie strateegiline ja taktikaline joon oli õige ja et partei säilitas oma monoliitsuse, pidas vastu kõigile katsetele purustada tema ühtsust, killustada teda fraktsioonideks ja tekitada lahkelsid tema ridades.

Kehtiva režiimi olukord käesoleval ajal. Viimast perioodi iseloomustavad rahvahulkade võitluse, ühtsuse eest peetava võitluse seninägematu areng, töölisklassi, üliõpilaste ja haritlaskonna tegevuse organiseerituse suurenemine, edusammud opositsiooni minimaalsete ja edasilükkamatute nõudmiste ühisel väljatöötamisel. Kiirenenu on rahvahulkade poliitilise teadlikkuse kasvu protsess; kümned tuhanded hispaanlased, kes on hakanud osa võtma streikidest ja manifestatsioonidest, on loobunud passiivsusest ja lülitunud poliitilisse võitlusse.

Sel viisil me astusime kindral Franco isikuga seotud fašistlike valitsemisvormide likvideerimise etappi, arenemisjärku, mis seni kulgeb veel aeglaselt valitsevate sotsiaalsete gruppide vastupanu tõttu, kes ei taha loobuda režiimist, mis enam kui kahekümne viie aasta jooksul on võimaldanud neil jagamatult teostada oma ülevõimu.

Seoses režiimi lagunemise ja diskrediteerimise süvenemisega püüavad need valitsevad grupid seda säilitada seni, kuni see on vähegi võimalik. Kuid samal ajal murrab nende keskel üha enam endale teed tendents vabastada diktatuur fašismile kõige tüüpilisematest

joontest, tahe anda sellele režiimile «tugeva võimu» formaalne ilme, mis «ohverdab vabaduse autoriteedi nimel», soovides kiirendada «majanduslikku arengut» ja «välja viia» riik «mahajäämusest». Need grupid püüavad kujutada diktatuuri «neokapitalistliku» režiimina, mis on kindlustunud riigis, mis «ei olnud küps» poliitilise demokraatia jaoks ja vajab omamoodi «valgustatud despotismi», «alaealise» rahva «karmi», kuid samal ajal «isalikku» juhtimist. Režiimi selle küllaltki pinnapealse «evolutsiooni» tulemuseks ei olnud mitte näiliselt «valgustatud ja isalik» valitsus, vaid Horthy diktatuuri tüüpi diktatuur, mis eelneb fašistlikele režiimidele. Ainult seda saavutaski esialgu hispaania režiimi «euroopastumine», tema püüded «liberaliseeruda» ja «kohaneda» aja nõuetele.

Seda evolutsiooni, mille on esile kutsunud rahvahulkade võitlus ja rahvusliku arengu vajadused, teostatakse võimul olevate mitmesuguste gruppide vaheliste pingeliste suhete ja lahkkelide ning ühiskonna poliitilise, majandusliku ja sotsiaalse struktuuri sügava kriisi tingimustes. Faktiliselt on siin tegemist *tee algusega, mis viib finantskodanluse ja mõisnike oligarhia totalitaarse diktatuuri kõigi vormide likvideerimisele, režiimi hukkumisele, mis Hispaaniale kakskümmend kuus aastat tagasi vägivaldselt peale sunniti.*

Gruppe ja isikuid, kes on seotud frankistliku režiimi minevikuga ja kes eitavad riikliku korralduse muutmise vajadust, ühesõnaga ultraid, jääb üha vähemaks ja iga päevaga suureneb nende eraldumus. Need grupid ise on killustatud ja nende kujutus minevikust, mida nad tahaksid põlistada, on erinev: vanad kindralid mõlgutavad mõtteid tugevast sõjalisest diktatuurist, mis tugineks «raudse rusika» poliitikale; falangistlikud bürokraadid unistavad «natsionaalsündikalismi» fašistlike müütide ja «sinisärklaste» ning «punamütslaste» «triumfaalsete» ning «jahmuma panevate» paraadide restaureerimisest. Nende gruppide ja isikute võimaluste objektiivne hindamine viib järeldusele, et nad püsivad veel võimul ainult tänu Francole, kes neid toetab, olgugi et ta ei suuda neid enam rahuldada ja püsib ise võimul vaid seetõttu, et muudatuste paratamatust mõistvad oligarhilised grupid vajavad teda kui nende muudatuste tempo ja ulatuse reguleerijat.

Seepärast on Franco ikka veel arbiteri olukorras nende vahel, kes püüdlevad tagasi, režiimi endiste vormide juurde, ja nende vahel, kes avaldavad survet, ehkki nõrka, sellise evolutsiooni suunas, mida on hakatud nimetama «liberaliseerimiseks». Samal ajal on see arbiter ise suureks takistuseks igasugustele muudatustele. Tõepoolest caudillo olukord on praegu keerulisem kui eelmistel aastatel, mil tema käes oli arbitraaž võimu jagamise küsimustes, mis ei puudutanud tegelikult režiimi fašistlikku ja terroristlikku suunda; see rahuldab suurepäraselt kõiki valitsevaid grupe. Nüüd aga toimuvad vaidlused võimu jagamise üle tõsiste vastuolude tingimustes poliitilise kursi suhtes. Käesoleval momendil viiks ultrate kõrvaletõrjumine nende likvideerimisele ja sellise poliitilise kursi kehtestamisele, mis lõppkokkuvõttes võiks viia kogu olemasoleva süsteemi hävimiseni.

Seda väites me tunnustame ühtlasi, et praegustes tingimustes «liberaliseerimine», ehkki selle peamiseks eesmärgiks on nurja ajada Hispaania ühiskonnas küpsenud demokraatlikud ümberkujundused, võib kujutada endast rohkem kui ainult demagoogilist manöövrit. Samal ajal ei ole see ka puhtakujuline «majanduslik» kurss assotsiatsioonile Euroopa suurte majanduslike koondistega.

Muidugi, kui Opus Deisse¹ kuuluvad ministrid nõustusid tühiste sammudega majanduse «liberaliseerimiseks», mis viidi läbi kooskõlas stabiliseerimisplaaniga, piirdusidki nende kavatsused sellega. Poliitilises valdkonnas ei olnud neil ministritel midagi ühist liberaalidega. Nad tahtsid asendada falangi, kuid neil ei olnud vähimatki kavatsust avada teed olulistele poliitilistele muudatustele. Opus Deisse kuuluvate ministrite reaktioonilisus on sama hästi tuntud kui nende kõikeneelav võimuahnus. Kuid neid endid veetlesid Hispaanias kehtiva korra tingimustes aheldatud majanduslikud tendentsid, ja kas nad seda soovisid või mitte, kiirendasid nad tahtmatult nende tendentside arengut.

Nende tendentside olemus on selge. Hispaania majandust, mis Euroopa omaga on tihedalt seotud, tõmbab

---

¹ Opus Dei on Vatikani rahvusvaheline organisatsioon, niinimetatud «valge vabamüürlus». Selle organisatsiooni ilmalikud esindajad kuuluvad 1957. aastast alates frankistlikku valitsusse. Nad väljendavad Hispaania finantsoligarhia ühe osa huve, astuvad välja «Hispaania Euroopaga integreerimise» poolt. — *Toim.*

kaasa ning samal ajal paiskab jalust maha Euroopa monopolistliku integratsiooni ja kontsentratsiooni laine. Tõmbab kaasa sellepärast, et Euroopat vallanud monopolistlike gigantide külgetõmbejõud on tema jaoks peaaegu võitmatu; paiskab jalust maha sellepärast, et see jõud purustab ja hävitab Hispaania tööstuse ja põllumajanduse nõrga struktuuri. See tõeline majanduslik torm langes kokku töölisliikumise ja demokraatlike jõudude taastamise ja aktiveerumisega ning aitas selleks objektiivselt kaasa. Ja see näitas, et praeguse poliitilise pealisehituse raamides on tõeline «liberaliseerimine» võimatu.

Ja kui Fraga Iribarne¹ kuulutas pärast massilisi streike 1962. aasta kevadel välja «liberaliseerimise» poliitika, siis oli see demagoogiline manööver mõeldud eelkõige selleks, et takistada tööliklassi võitluse ühtsust ja tema kavandatavat liitu haritlaskonna ning keskkihtidega. Selle poliitika eesmärgiks on luua illusioone, takistada revolutsiooniliste jõudude ja voolude ühinemist, kes üldises pealetungis režiimi vastu astuvad välja reformide läbiviimise eest, ja summutada konservatiivsete ringkondade pettumust ning rahulolematust. Mingeid tõelisi muudatusi režiimi olemuses see poliitika ei põhjusta.

Fraga Iribarne «liberaliseerimine» jääb sel moel paljasõnaliseks lubaduseks ega muutu isegi poolikuks abinõuks. Uue trükiseaduse projekti vastuvõtmine, millest on hakatud jälle rääkima, lükati palju aastaid edasi, kuna isegi arglikud katsed nõrgendada veidigi tsensuuri (nagu juhtum «Dialogi Vihikutega»²) ja sondeerida pinda muudatuste jaoks, viivad režiimi aluste hukkamõistmisele, mida võim just nimelt püüab vältida. Nii kõvasti reklaamitud tsensuuri «nõrgendamine» väljendus vaid mõningate kitsenduste kaotamises armastuskonfliktide kujutamisel ekraanil või raamatutes. Kuid kirjanikel, dramaturgidel ja kinorežissööridel puudub nagu varemgi, kui mitte suuremal määral, võimalus tõstatada põhiprobleeme. Üha rohkem hispaania raamatuid kirjastatakse välismaal.

¹ Franco valitsuse informatsiooni- ja turismiminister. — *Toim.*

² «Dialogi Vihikud» on ajakiri, mis valgustab Hispaanias demokraatia probleeme katoliiklikust vaatevinklist. See hakkas ilmuma Madriidis 1963. aasta lõpul. Toimetajaks on Ruis Jimenes. — *Toim.*

Mitmesuguste institutsioonide reformid ei jõua kaugemale salapäraimest vihjetest ja silmapilgutustest. Valitsejate ja valitsetavate «dialoog» jääb endiselt esimeste monoloogiks või, sel määral kui valitsetavatel õnnestub lausuda sõnake läbi «tsensuuriprao», kurtide dialoogiks.

Kuid masside poliitilise teadlikkuse ja võitluse arenemine 1962. aasta kevadest alates ei ole viinud mitte ainult Fraga Iribarne ja tema soosikute «liberaliseerimise» demagoogia paljastamisele, vaid viib ka — ilma valitsuse seaduste ning ministrite korraldusteta — poliitiliste muudatuste faktilisele juurutamisele, mis, kuigi nad jäävad veel keelatuiks, kuni neid ei toeta põhjalikumad muudatused, kujutavad endast ikkagi olulist evolutsiooni. See evolutsioon ja need muudatused on seda olulisemad, kuna nad annavad tunnistust sellest, et frankistliku võimu silmade all *kujuneb ja kindlustub uus võim*, kuigi veel mitte seaduslik ja kõikuv ning juhuslikele mõjudele alluv, kuid mis areneb tõusvas liinis: demokraatlike jõudude võim, rahvahulkade võim.

Selle perioodi demokraatlikud saavutused. Milles seisnevad poliitilised muudatused, mida on saavutanud embrüonaalne võim, mis on kehtiva diktaatorivõimu vastaspooleks?

Esiteks. 1962. aasta streigid ja neile järgnenud tööliste väljaastumiste ja demonstratsioonide ahel, mis ühel või teisel kujul jätkub seniajani, kukutasid läbi palkade ja nende suurendamise raamide blokeerimise, mille peale nii palju vaeva olid kulutanud arenguplaani¹ autorid. Kui oleksid statistilised andmed miljonite kaotatud töötundide ja streikijate ning demonstrantide arvu kohta, nähtuks neist, et vaatamata fašistlikule režiimile on Hispaania üks neid kapitalistlikke maid, kus klassivõitlus on viimase kolme aasta jooksul kõige hoogsamalt arenenud. Üldjoontes rääkides on töolis-

---

¹ Majandusliku ja sotsiaalse arengu nelja aasta plaani elluviimisele asus Hispaania 1964. aasta alguses. Plaani baasiks on välismaise kapitali import, sissetulekud välituristidelt ja majanduslike emigrantide rahalistest saadetistest oma sugulastele Hispaanias, ekspordi suurendamine impordiga võrreldes. Mis puutub sisemistesse allikatesse, siis kulutuste katmise peamine raskus lasub makside näol töötajate õlul. — *Toim.*

klass, vaatamata stabiliseerimisplaani kahjulikele tagajärgedele, saavutanud palgataseme ja hindade vahe vähendamise, tasakaalustanud, mõningatel juhtudel isegi parandanud oma materiaalsel olukorda. Maatöölised võtsid võitlusest aktiivselt osa ja saavutasid samuti palga tõusu.

Nende väljaastumiste, siinhulgas ka selliste väljaastumiste, millel formaalselt oli üksnes majanduslik eesmärk, poliitilised tulemused on üsna tähelepanuväärsed. Oligarhia ja valitsus olid sunnitud taganema töölisliikumise jõu ja rahva solidaarsuse ees töölisliikumisega. Nende järeleandmised kompromiteerisid ja kompromiteerivad igal sammul režiimi ja oligarhia majanduspoliitikat ning järelikult kõigutavad režiimi aluseid.

Teiseks. Rahvahulkade võitlus kutsus ellu töölisliikumise uued sõltumatud ja ühtsed klassiorganisatsioonid. «Vertikaalsed ametiühingud»¹ näitasid, nagu võis ette arvata, et nad pole suutelised oma tegevust reformima ja muutuma taas esinduslikeks. Kuid selle reformi, mida nemad ei teostanud, võtsid enda peale töölis komisjonidesse kuuluvad töötajad. Need komisjonid on illegaalsed, kuid järk-järgult võidavad endale *status de facto*. Ettevõtted ja võimud on sunnitud nendega läbi rääkimisi pidama. Komisjonid on efektiivsed tööliklassi võitlusorganid. Ilmselt levivad töölis komisjonid kas lühema või pikema aja jooksul kogu tööliklassi hulgas ja nende eeskuju on stiimuliks — nagu see juba juhtus üliõpilastega —, et sellised ühtsed tegevusorganid hakkavad arvukalt tekkima ka elanikkonna muude kihtide, esmajärjekorras talurahva hulgas.

Komisjonide moodustamine ja ofitsiaalsete ametiühingute väljatõrjumine, kes on kaotamas oma sunnijõudu rahvahulkade suhtes ja seda osa, mida nad etendasid fašistlike poliitiliste struktuuride raames, kujutab endast juba sügavat muutust riigi olukorras.

¹ Rahvuslik Sündikalistlik Konföderatsioon moodustati 1940. aasta 26. jaanuari ja 6. detsembri seaduste alusel. RSK-l ehk «vertikaalsetel ametiühingutel» on korporatiivne fašistlik iseloom ja nad on ainsaks ametlikuks tööliklassi organisatsiooniks. «Vertikaalsetesse ametiühingutesse» kuuluvad ettevõtjad, insener-tehnilised töötajad ja töölisel. — *Toim.*

Kolmandaks. Tähtsaks saavutuseks oli streikide kui tavaliste faktide, kuigi mitte seadusega kehtestatud õiguse levimine. Viimaste aastate jooksul korraldasid töötajad streike vaatamata kõigile fašistlikele keeldudele. Nendes tingimustes teatas Franco valitsuse tööminister hiljuti Rahvusvahelisel Töübürool vastuseks mitmete sotsialistlike ja kapitalistlike maade tööliste esindajate visale nõudmisele, et frankistlik režiim annab loa majanduslike streikide korraldamiseks. Tegelikult on kuni käesoleva ajani ka selles küsimuses tehtud ainult üks parandus, mis pehmendab koodeksi sätet, kus igasugune streik võrdsustatakse mässuga, kuigi streigi iseloomu kindlaksmääramine sõltub endiselt võimude suvast. See ei ole veel mingil määral streigiõiguse tegelik tunnustamine, juriidiline garantii töölistele. Ja ikkagi näitab see sisuliselt frankismi jõuetust ja on veel üheks tunnistuseks, et Hispaanias toimuvad põhjalikud muudatused. Peale streikide sundisid töötajad faktiliselt tunnistama ka manifestatsioone ja tööliste ning nende esindajate koosolekuid. Ka see on tähtis võit.

Neljandaks. Üheks tõsiseks muudatuseks on üliõpilaste fašistliku liidu SEU¹ lagunemine ja selle kõrvale tõrjumine altpoolt pärineva vaba ja ühtse üliõpilasliikumise poolt, mille raames toimuvad koosolekud, on loodud demokraatlikud komisjonid mitmesugusel tasemel ning valmistatakse natsionaal-demokraatliku üliõpilaskongressi läbiviimiseks. SEU saatus näitab, et sama ootab ka «vertikaalseid ametiühinguid».

Viiendaks. Muudatused on toimunud ka sunniaparaadi süsteemis, kusjuures likvideeriti sõjatribunal, fašistliku terrori tüüpiline organ, ja kehtestati kuni 72-tunnine eelvangistus. Teatavasti piinati varem areteerituid kõige metsikumal kombel nädalate ja kuude viisi politsei piinakambreis. Olgugi et elajaliku, tüüpiliselt fašistliku kohtlemise võimalus ei ole ultrate mõju arvestades välisstatatud, ei saa ses suhtes praegusi repressioone Hispaanias enam võrrelda selle fašistliku terroriga, mida minevikus kohaldati.

Endastmõistetavalt ei ole need massiliikumise ainsad saavutused nimetatud perioodil. Kuid me nimetasime just neid, kuna need on esimesed võitluse teel kättevõi-

---

¹ Hispaania Ülikoolisündikaat. — *Toim.*

detud muudatused, mis puudutavad režiimi poliitilist struktuuri. Võitlustest, mis tõid kaasa need muudatused, väärivad tähelepanu streigid ja tööliste suured demonstratsioonid Astuurias, Baskide maal, Madriidis, Kataloonias, Andaluusias, Leonis ja teistes piirkondades; ulatuslikud ja sõjakad üliõpilasdemonstratsioonid; poliitvangide võitlus Burgoses, Madriidis ning teiste linnade vanglates; naiste protestimeeleavaldused ja demonstratsioonid, kuigi veel mitte ulatuslikud; tööliste, haritlaste ja üliõpilaste avalikud nõudmised. Teiste sõnadega, demokraatlikul võitlusel õnnestus saavutada palju rohkem, kui selleks andsid lootust «liberaliseerimise» demagoogilised lubadused. Kes ei mõista, et need muudatused režiimi struktuuris on saavutatud just nimelt rahvahulkade, alamkihtide võitlusega, see ei saa üldse aru sellest, mis praegu Hispaanias toimub.

Muidugi, seni kuni eksisteerib frankistlik režiim, ei ole need kättevõidetud saavutused kindlustatud ja ainult rahvahulkade võitluse tugevnemine suudab neid kindlustada ja laiendada.

Väljaastumiste käigus, millega rahvaliidumine saavutas esimesi suuremaid edusamme, *toimus kõige aktiivsemate ja rahvahulkadega tihedalt seotud opositsiooniliste rühmituste omavaheline lähenemine*. Üksikute ettevõtete ja tervete tööstusharude tööliste ühine tegevus, võitlus ülikooli- ja haritlasringkondades lähendasid katoliiklasi, sotsialiste, sündikaliste, kommuniste ja demokraate, kes leidsid kontakti ja õppisid üksteisest lugu pidama. Paljud inimesed, kes suuremal või vähemal määral olid antikommunistlike eelarvamuste küttes, nägid, millised on kommunistid tegelikult, ja õppisid võitluse käigus tundma nende ustavust, solidaarsust, omakasupüüdmatust ja ennastsalgavust. Just rahvaliidumine innustas üldist tahtet lisada esimestele sammudele järgmised, otsustavamad, mille tulemuseks oleks poliitilise kokkuleppe sõlmimine, mis koordineeriks kõigi jõudude, kõigi ühiskonnakihtide ja klasside tegevust, kes astuvad välja diktatuuri vastu. Selle tendentsi väljenduseks on dokument, millele on alla kirjutanud 1160 erinevate poliitiliste voolude esindajat, nii töölised kui haritlased.

Sel perioodil toimusid antifrankistlikus opositsioonis olulised muudatused. See ei piirdu enam ühelt poolt üksikute vähem või rohkem väljapaistvate isikute gruppi-

dega, kes ei ole seotud rahvahulkadega, ja teiselt poolt Hispaania Kommunistliku Partei organisatsioonidega. Tänapäeval kujutab demokraatlik opositsioon endast suurt massilist jõudu, mis väljendub ühises tegevuses ja kollektiivsetes petitsioonides. See on reaalne jõud, mis võib peagi muutuda võitmatuks.

«**Liberaliseerimise**» ulatus. Sellistes tingimustes on «liberaliseerimine» kui demagoogiline manööver sattunud ummikusse. Demokraatlike jõudude kasvu tingimustes taotleb frankistlik poliitika, et kõik jääks endiseks. Rahvusprobleemid jäävad seetõttu lahendamata. Kuid terve hulk isikuid, kes on seotud oligarhiaga ja poliitilistes ning majanduslikes sidemetes rahvusvahelise kapitali ja finantsringkondadega, on nähtavasti järeldusele jõudnud, et tuleb katsuda viia «liberaliseerimine» demagoogia pinnalt konkreetsete tegudeni, sellise arvestusega, et frankistliku diktatuuri likvideerimine ei tooks endaga kaasa pärusmõisate ja latifundiumide likvideerimist ja et säiliks maksimum praegusi sotsiaalseid struktuure.

Seepärast on nende inimeste orientatsiooniks Hispaania valitsevate klasside sidemed Euroopa monopolistliku kapitaliga, assotsiatsioon ühisturuga, tulevikus aga sellesse lülitumine, sisepoliitikas aga järk-järgult mõningase sõna- ja koosolekute vabaduse andmine. Taoliste abinõude varal loodavad need grupid muutuda poliitilisteks parteideks. Ühtlasi avaneksid sellega teatud võimalused opositsiooniliste gruppide tegevuseks, kelle poliitika ei ole praeguse «ühiskondliku korra» alustele ohtlik. Selle protsessi tempo peaks olema võimalikult aeglane. Milline riiklik kord peaks siis figureerima silmil? Eelistatavalt monarhia, kui see aga osutub võimatuks, siis vabariik eesotsas presidendiga, mis oleks väga sarnane monarhiaga.

Selle liikumise kõik jõud on seotud eksisteeriva režiimiga. Emilio Romero¹ sarnased figuurid võimaldavad ette aimata režiimi bürokraatide võimalikku evolutsiooni, kui peaks tekkima selline konkreetne situatsioon. Mõningad poliitikud, tehnokraadid ja ametnikud arvavad, et lähemas perspektiivis on see ainus lahendus ja

¹ «Vertikaalsete ametiühingute» väljapaistev tegelane, «vertikaalsete ametiühingute» keskhäälkandja «El Pueblo» direktor.

nad valmistavad seda ette. Nende peamiseks argumendiks on majanduslike probleemide teravus ning demokraatliku liikumise ja rahvahulkade võitluse ulatus.

Ei saa öelda, et sel «liberaliseerijate» grupil oleks selget ettekujutust, kuidas lahendada praegusi majanduslikke probleeme maa majandusliku struktuuri põhjaliku ümberkujundamiseta. Kuid põhimõtteliselt on nende arvestus väga lihtne: oma praegustes vormides takistab frankistlik režiim soodsate positsioonide haaramist Euroopa organisatsioonides ja Euroopa turul, samuti krediidi ja kapitali saamist soodsatel tingimustel. Seejärel tuleb režiim muuta «euroopalikuks», anda talle «liberaalne» värving; siis hakkaks välismaailm Hispaaniale «mõistma», seejärel aga jagama «taevamannat». See «taevamanna» pehmendaks teravaid sotsiaalseid vastuolusid; tõuseks elatustase, kujuneks kiht jõukaid inimesi linnas ja maal, ning revolutsiooniliste demokraatlike ümberkujunduste oht oleks välditud. Hispaania muutuks «tööstuslikuks maaks», «külluse ühiskonnaks».

See «liberaliseerijate» grupp arvab, et tema soovitud režiimi korral avaneks kõige halvemal juhul tee antifrankistliku opositsiooni sellele osale, kelle vaated arengule ühtivad tema enda vaadetega. Nii õnnestuks vältida palju suuremaid ebameeldivusi ja püstitada piir, horisont, nagu praegu räägitakse, kust edasi juba ei ole võimalik minna.

Tegelikult on oligarhia selle osa poliitiline «julgus» jäänud üle kahekümne aasta hiljaks. Kui finantsoligarhia oleks 1944. aastal, mil teljeriikide kaotus oli kindel, vabanenud Franco ja fašistlike gruppide ülevõimu alt ning teostanud struktuurilisi muudatusi, lülitunud kapitalistlike riikide orbiiti, kes võtsid osa võidu saavutamiseks Hitleri üle, oleksid paljud inimesed, kes kannatasid sõja ja repressioonide tagajärgede all, selle muudatuse kergendustundega vastu võtnud. Revolutsioonilised ja demokraatlikud jõud olid tol ajal väga nõrgestatud. Oligarhia oleks võinud eriliste takistusteta ja suurte võimalustega integreeruda sõjajärgse Euroopa kapitalistlikku ekspansiooni, kasutades Marshalli plaani ning muid vahendeid, mis aitasid kaasa Euroopa kapitalismi ümberkorraldamisele. Ilmselt kaotas monarhia kui valitsemise vorm tookord oma ainsa võimaluse muutuda

valitsevate klasside toeks «ühtsuse» ja «kodurahu» režiimi sildi all.

Seda, mis tookord oligarhia «liberaalsele» osale oleks võib-olla andnud tõsiseid võimalusi, üritab ta proovida nüüd. Kuid nüüd ei ole see enam, nagu oleks võinud tookord olla, poliitilise initsiatiivi ning manööverdamisvõime väljendus, vaid tunnistab seda, et nii valitsevate klasside kui ka nende institutsioonide ja organisatsioonide lagunemine, millistele režiim toetub, on veelgi tõsisem kui kõrvvalt vaadates näib.

Nähtavasti hellitas «liberaliseerijate» grupp lootusi, et pikale veninud valitsemiskriis annab talle võimaluse teostada muudatusi, mida ta taotleb. Kuid 1965. aasta juuli algul said hispaanlased ootamatult teada, et caudillo «reorganiseeris» oma valitsuse ja «mingid tundmatud» (tundmatud rahva suuremale enamusele) vahetasid välja «majanduslikud» ministrid ja kohtuministri. Samal ajal avaldati «uue» valitsuse ülespuhutud avaldus. Esimene järeldus, mida on võimalik teha, seisneb selles, et «liberaliseerijate» «lootused» (kui nad tõepoolest lootusi hellitasid) ei täitunud. «Kõik olgu endist viisi» — jääb režiimi ja oligarhia pühaks printsipiiks.

Francole on kahtlemata selge, et kui ta avaks tee «liberaliseerijate» grupile, siis, kui arukalt ja ettevaatlikult ta seda ka ei teeks, pärast viimase aja suuri massilisi väljaastumisi kujunenud poliitilises olukorras võiks see kõlada nagu üleskutse: «päästku end, kes suudab», süvendada korralagedust ja käivitada «muudatuste mehhanismi», mida peatada oleks raske. Seepärast ei võtnud keegi tõsiselt «uue» valitsuse avaldust, mis oli täis lubadusi lahendada kõik rahvuslikud probleemid. Harva on sõnad ja teod olnud nii rabavalt lahkuminevad kui antud juhul. Peale selle on hästi teada, et frankistlik režiim pole kunagi olnud kitsi lubadustega. Seda enam tuleb alla kriipsutada üht detaili ja nimelt: avalduses puudutatakse just nimelt neid küsimusi, mida demokraatlik valitsus oleks pidanud tänapäeval üles tõstma ja katsuma lahendada. Ja kuigi on selge, et «uus» valitsus seda ei tee, siis on sama selge ka teine asjaolu: isegi Franco ja tema sõbrad ei suuda eitada, et need teemad ja need probleemid vajavad lahendamist; nende poolt on see muudatusi taotlevate tõsiste rahvuslike liikumiste ilmne tunnustamine.

Võib-olla tuleks avalduse kahele punktile pöörata tõsisemat tähelepanu. Esiteks, püüdesse endiselt ära kasutada sõjaväelasi, nii maa-, mere- kui ka õhujõude, keda kutsutakse üles säilitama ühtsust Hispaanias «rahu valvuritena», see tähendab sandarmitena, kes kaitsevad frankistlikku korda. Teiseks, otsusesse «jääda nagu seni vankumatult kindlaks väljastpoolt tulevate õõnestavate nõudmiste ja väliste mahhinatsioonide suhtes». Viimane formulatsioon tähendab Hispaanias igasugust mitte-nõustumise ja opositsiooni avaldust.

Franco ei riskinud valida kriisi lahendamiseks «liberaliseerivat» teed ka seepärast, et abinõud, mida režiimil oleks tulnud rakendada, oleksid võinud luua tingimused rahvahulkade demokraatliku liikumise laienemiseks ja arenemiseks. Praod, mis sellise katse tagajärjel oleksid tekkinud, oleks rahvahulkade võitlus muutnud «avatud usteks».

Järelikult oleks «liberaliseeriva» ülemineku positiivne külg seisnenud selles, et luua konkreetne võimalus Hispaania demokratiseerimiseks ilma vägivallata, rahvahulkade ja mitmesuguste demokraatlike jõudude võimsa liikumise teel.

Kuid Franco ja teda ümbritsevate ultrate juhtide isiklikud omadused välistavad sellise lahenduse. Need inimesed ei taha «liberaliseerimise» demagoogialt üle minna konkreetsete, kas või kõige piiratumategi liberaalsete abinõude rakendamisele. Ultrate loogika liberaliseerimise pooldajate suhtes on lihtne ja kooskõlas kodusõjaaegsete puhtsõjaliste tavadega: «Te soovitate taganemist, kuid ei ütle, kui kaugele me peame taganema. Missugusel liinil hakkame organiseerima kaitset? Missugusel liinil me ütleme: mitte sammugi tagasi?»

Selle tõenduseks, et caudillo ja «ultrad» ei sõanda astuda samme, mis liberaliseerimise mõttes viiksid demagoogiast kaugemale, on kuuldused referendumi ettevalmistamisest riigipea ja valitsuse juhi vahel «võimu jagamise» ning rahvusliku liikumise «reformide» küsimuses. Soovitada praegu selliseid «lahendusi», mida caudillo pakub välja juba kaheksateist aastat järjest, niipea kui tekib jutt tõsistest reformidest, on tõepoolest naeruväärne. See oleks järjekordne katse edasi lükata juba küpsenud probleemide lahendamist. Ei selline referendum ega mistahes «rahvaküsitus» paroo-

dia ei omaks Franco režiimi tingimustes mingit seaduslikku jõudu. Opositsioon peab paljastama, ja kahtlemata paljastabki, iga sellise katse olemuse.

Kuid kangekaelsus, millega püütakse säilitada olukorda muutumatusena, kõneleb nii režiimi enda kui ka valitsevate sotsiaalsete gruppide skleroosi ägenemisest ja see võib muutuda ähvardavaks nii haigusele kui haigetele, teha neile lõpu. Valitsevad sotsiaalsed grupid eksivad, kui nad arvavad, et «alati on veel aega» võtta midagi ette «liberaliseerimiseks». Aega jääb üha vähem ja vähem, aga need katsed diskrediteerivad neid gruppe iga kord üha enam.

Näiline osavus, millega Franco jättis kriisi lahendamata ja oleks nagu lükanud selle lahendamist edasi, asendades end kõige enam kompromiteerinud ministrid nende asetäitjate või teiste kõrgete ametnikega, ei tohi kedagi petta. Me oleme praegu tõesti türanliku režiimi viimaste faaside tunnistajateks. Kui tööliste ja demokraatlike jõudude taaskoondumine ning opositsiooni kujunemine jätkuvad samas tempos nagu viimasel ajal, siis ei ole lõpplahendus enam mägede taga.

Samal ajal on *hukkamisele määratud diktatuuri viimaseid faase võimatu ette näha, need kutsuvad esile segaseid tõlgendusi ja mahuvad vaevalt mingitesse varem kindlaks määratud skeemidesse*. Seepärast pole ime, et kõrvuti laialt levinud antifrankistlike meeleoludega, kõrvuti kümnete tuhandete meeste ja naiste ning eriti noorsoo kiire poliitilise aktiviseerumisega valitseb suur segadus küsimuses, *kuidas* teha lõpp diktatuurile. See kaos viib mõnikord segadusse isegi mõned meie seltsimehed.

Nendes tingimustes tulid ilmsiks mõningad katsed pöörata meie partei «liberaliseerimise» poliitika teele, mida kõrgelennuliselt nimetati «sotsialismi hispaania teeks». Seejuures spekulieritakse rahvahulkade «depoliitiseerumisega», millega meelevaldselt liialdatakse pärast kahtekümnet viit diktatuuriaastat. See «depoliitiseerumine» on praegu rohkem näiline kui tegelik. Puuduvad lihtsalt vahendid, mis võimaldaksid rahvahulkadel avaldada oma poliitilist tahet. Rahvahulkade poliitilise teadlikkuse ärkamisest kõneleb nende umbusaldus režiimi mistahes initsiatiivi suhtes ja üha laienev võitlus selle eest, et leida uusi võimalusi oma tahte avalda-

miseks. Traditsiooniliste parteide ja organisatsioonide kriis ning raskused, millega põrkavad kokku mõned enam-vähem uued grupid, ei tulene mitte niivõrd poliitilisest passiivsusest, kuivõrd vabaduse puudumisest ja andmete lihtsustamisest, mille alusel kujunevad käesoleval ajal rahvahulkade poliitilised veendumused.

Tõepoolest, käesoleval ajal ei usu rahvahulgad eriti sõnu ega usalda mõningaid «isiksusi». Nad hindavad üksnes fakte. Poliitiline valik lihtsustub. Rahvahulgad tahavad põhjalikke sotsiaalseid ja poliitilisi muudatusi ja saavad aru, kes on tegelikult suuteline neid teostama. Iseasi on, et ainult vähemus, ainult avangard näeb selgelt, kuidas neid muudatusi teostada. Sama arusaamiseni jõuab kogu rahvas siis, kui ta on võitlusse tõmmatud ja näeb, et tema jõud etendab otsustavat osa. Sellise arusaamise puudumine käesoleval ajal on täiesti mõistetav, ja siit tulenevad ülesanded, mis on seotud poliitilise selgitustööga meie tegevuses.

1917. aasta aprilli lõpus, rääkides Venemaa rahvamasside tõsisest soovist teha lõpp imperjalistlikule sõjale ja saavutada rahu, ning raskustest, mis esinevad masside mobiliseerimisel selle eesmärgi kättevõitmisele, märkis V. I. Lenin nende raskuste põhjusena asjaolu, et massidele oli kõige ebaselgem bolševike positsioon, kuidas nimelt nad tahavad sõda lõpetada, kuidas nad peavad võimalikuks seda lõpetada. Ja Lenin nõudis, et marksistid räägiksid populaarsemas, rahvale arusaadavamas keeles, ning arendaksid poliitilist tegevust, mis järk-järgult viiks rahva soovitud lõpplahenduseni. See toimus aprillis. Sama aasta oktoobris tulid bolševikud võimule. Venemaa väljus sõjast.

Meil pole põhjust imestada, et rahvahulkadele ei ole selge, kuidas diktatuuri hakatakse likvideerima ja et rahvas sellest «üldse aru ei saa», kuigi ma ise ei julgeks praegu nii kindlalt seda väita. Kuid tänapäeval on määrav, et see küsimus oleks selge kommunistidele, et me ei tohi takerduda abstraktsetesse teoreetilistesse vaidlustesse, ei tohi lubada endi tähelepanu kõrvale juhtida. Me peame kindlalt juhinduma peamistest tähistest ja näitama rahvale kätte konkreetse tee.

Praegu pole aeg alustada vaidlust frankismi likvideerimise vormide üle, vaid tuleb arvestada antud momendi tegeliku olukorraga ja liikuda edasi, organiseerida ja

koondada demokraatlikud rahvahulgad ja organisatsioonid, relvastada nad oma jõu tunnetamise ja demokraatlike eesmärkide mõistmisega, mis vastavad antud etapile, ning viia nad võitlusse.

Majanduslike ja poliitiliste nõudmiste osatähtsus massilise liikumise arengus. Eelkõige tahaksin alla kriipsutada *seda olulist osa, mida etendavad tööliklassi koondamisel, organiseerimisel ja mobiliseerimisel tema majanduslikud nõudmised.* Oleme saavutanud tähelepanuväärseid tulemusi töötajate, eriti musta metallurgia ja mäetööstuse töötajate mobiliseerimisel. Edu on saavutatud ka teistes tööstusharudes, kuigi vähemal määral. Kuid ei tohi unustada, et selleks lüliks, mis võimaldas meil tõmmata metallurgide ja kaevurite hulki nii ulatuslikku võitlusse, oli nende majanduslike nõudmiste üksikasjaline väljatöötamine ja võitluse arendamine nende elluviimise eest, kusjuures võitluse esimesel etapil olid need nõudmised konkreetseks eesmärgiks, hiljem aga, kui tuldi juba avalikult välja ka poliitiliste nõudmistega, etendasid küllaltki olulist osa.

See kogemus näitab, et töölikomisjonide tegevuse arendamise, töötajate ühtsuse tugevdamise ja võitluse hoogustamise kõige tähtsamaks vahendiks nendes tööstusharudes, kus aktiivsus ei ole veel eriti suur, on sealsete töötajate majanduslike nõudmiste üksikasjaline väljatöötamine. Seda teed mööda tuleb minna. Meie arvates ei tohi aga nõudmiste väljatöötamisel piirduda ainult üldiste, kogu tööstusharu hõlmavate nõudmistega, kuigi nende formuleerimine on ühinemise ja liikumise laiendamise seisukohalt otsustava tähtsusega. Meie arvates on oluline töötada üksikasjaliselt välja iga kaevanduse, iga ettevõtte, iga töötaja erinõuded ja osata neid siduda üldisemate nõudmistega. Kõik katsed vältida liikumise seda etappi, igasugused ideed, nagu suudaksid eesrindlikud tööstusharud üksnes oma eeskujuga tõmmata kaasa mahajäänuid, on ebareaalsed. *Igas ettevõttes, igas tööstusharus tuleb tingimata välja töötada kindel programm ja vajalik taktika selleks, et mobiliseerida tööliklassi neid konkreetseid kihte ja soodustada nende koondumist ja liitumist tööliikumise kõige eesrindlikumate salkadega.* Just selles tööloigus ilmneb kommunistide oskus organiseerida töötajaid.

Sama printsiipi saab rakendada ka maatöötajate suh-

tes. Kuid sellest edaspidi. Lisaksin siinkohal veel, et samal ajal ei tohi me jätta kahe silma vahele ka üliõpilasliikumist. Olgugi et see liikumine on saavutanud tähelepanuväärset edu oma ulatuse ja monoliitsusega ning haarab juba maa kõigi ülikoolikeskuste laiu üliõpilashulki, ei tohi need edusammud meid mitte mingil juhul mõjutada loobuma konkreetsete spetsiifiliste üliõpilasnõudmiste esitamisest, mis peavad etendama olulist osa võitluses üliõpilaste uue demokraatliku ametiühingu loomise eest. Üliõpilaste monoliitsuse, ühtsuse ning võitlusvaimu hoidmise ja tugevdamise tagatiseks on oskus ühendada kõrge poliitiline eesmärk — uue demokraatliku organisatsiooni loomine — ja selle eesmärgi saavutamiseks seotud konkreetne töö mitmesuguste spetsiifiliste nõudmiste püstitamiseks, mis väljendavad üliõpilashulka huvisid.

Midagi taolist võib öelda ka seoses haritlaskonna ja kunsti- ning kultuuritegelaste, samuti vabakutseliste liikumisega. Tunduv osa haritlastest võtab aktiivselt osa mitmesugust laadi poliitilistest väljaastumistest. Nende hulgas ei ole petitsioonide esitamine viimasel kohal. Haritlaste, kunstitegelaste ning vabakutseliste solidaarsus töölisliikumise ja kõneleb nende õigest poliitilisest vaistust ja kujunevast arusaamisest, et vaimse ning füüsilise töö tegijatel on ühed ja samad põhihiivid.

Kuid hinnates haritlaste liikumise neid omadusi, oleks sügavalt ekslik alahinnata spetsiifiliste nõudmiste esitamise tähtsust, mis väljendavad haritlaskonna vajadusi praeguses olukorras. Me ei tohi unustada, et haritlaskonna võitlusajendiks on tema spetsiifiline vajadus — loominguiline vabadus, mis tähendab valitsevate gruppide kehtestatud tsensuuri, kitsenduste ja keeldude tühistamist. Me ei tohi samuti unustada, et suurele osale haritlastele, kunsti- ning kultuuritegelastele ja vabakutselistele on südamelähedased tööliste protestiavaldused väljakannatamatute elutingimuste vastu ja nad hakkasid viimaseid toetama seetõttu, et nad ise on samuti kas väljakannatamatutes materiaalses tingimustes või siis tingimustes, mis ei vasta nende osale ühiskonnas. Tunduv osa haritlastest ei suuda rahuldada oma vajadusi loominguilise tööga ja on sunnitud tegema mitmesuguseid lisatöid, mis nüristavad nende võimeid. Teatav osa õpetajatest ja kunsti- ning kultuuritegelastest suudavad

küll oma tööst elatuda, kuid ka nemad saavad tunda majanduslikke raskusi, mis on neile takistuseks nende kutsumusega seotud ülesannete täitmisel. Me peame ka edaspidi pöörama tõsist tähelepanu neile küsimustele.

Kuid rahvahulkadel tuleb lahendada teiselaadilisi väga teravaid majandusprobleeme. Nad põrkavad kokku puudustega tervishoiu, heakorrastuse ja rahvahariduse alal ja korteriüüri kallidusega. Peale selle esitab lavii-nina kasvav elukallidus perenaistele lahendamata mõis-tatuse: kuidas välja tulla. Oskus pöörata nendele küsi-mustele vajalikku tähelepanu, esitada neid kõikjal ja alati veenvas ning sobivas vormis ning näidata, kuidas on vaja ühineda ning organiseeruda selleks, et neid küsimusi lahendada, on kahtlemata selle töö koostis-osaks, mille eesmärgiks on mobiliseerida rahvahulki ja õhutada neid teadlikule ja visale poliitilisele võitlusele.

Kuid majanduslikke raskusi ei saa tunda mitte ainult töölised, talupojad, üliõpilased, haritlased ja kunstitege-lased. Suuri raskusi tuleb taluda ka keskkihtidel, väike-ja keskkodanlusel, töösturitel ja kaupmeestel, kes ei ole seotud monopolidega. Proletariaadi partei ja demokraat-likud grupid peavad oskama aidata neil sotsiaalsel klassidel ja kihtidel formuleerida oma demokraatlikke ja antimonopolistlikke nõudmisi ja organiseeruda võitlu-seks nende elluviimise eest. Selline on tee, mida mööda tuleb minna, et võimalikult kiiremini luua liit, mis ühen-daks kõiki neid jõude, kes astuvad välja diktatuuri ja monopolide vastu.

Maa neile, kes seda harivad. Hispaania küla vajab partei ja demokraatlike jõudude erilist tähelepanu. Tõe-näoliselt ei kannata ükski teine sotsiaalne kiht meie maal nii teravalt kehtiva režiimi poliitika tagajärgede all kui talupojad ja maatöölised. Ja ilmselt ei tunne ükski teine sotsiaalne kiht sellist viha ja nõrdimust. Praeguse režiimi poliitika otse lämmatab maatöölisi ja talupoegi. 1965. aastal oli tööpuudus külas väga suur, 1966. aastal aga veelgi suurem. Talupoegade vaesumine ja laostumine laieneb kohutaval määral, massiliselt on nad sunnitud lahkuma oma kodudest ja jätma maha maad. Ja kuigi ka külas on toimunud õige ulatuslikke maatöölise poliitilisi ning majanduslikke väljaastumisi, kajastavad need minimaalselt meelepaha, mis on löönud lõkkele meie külas.

«Tehnokraadid» ja oportunistid, kes kõiki progressi mõisteid seondavad «majandusliku arenguga», võivad kärarikkalt juubeldada maaelanike vähenemise puhul, mõtlemata seejuures lõpmatutele perekondlikele, inimlikele ja sotsiaalsetele tragöödiatele, mida on põhjustanud see vorm, milles antud protsess toimub. Meie, kommunistid, ei või minna seda teed. Me teame, et majanduslikku arengut tuleb seostada sotsiaalse ning humaanse progressiga ja et selle eest tuleb võidelda. Seepärast peame veelgi rohkem jõudu pühendama külale, organiseerima võitlust tema eluliste nõudmiste eest ja mobiliseerima selleks maaelanike laiad hulgad.

On palju elulise tähtsusega probleeme, mille viivitamatu lahendamine aitaks kaitsta küla kiskjaliku monopolistliku kapitali pealetungi eest. Sellisteks probleemideks on hinnad, maksud, monopolistlik kaubandus, kõrged laenuprotsendid ja krediidi nappus, kõrge rent, kooperatsioon, niisutussüsteemide kasutamine jne.

Erakordselt teravad on maal tervishoiu, arstiabi, sotsiaalkindlustuse ja rahvahariduse küsimused. Kuid kõige raskemaks probleemiks on praegu tööpuudus, mille all kannatavad aastaringelt sajad tuhanded maatöölised.

Seoses vajadusega tegutseda organiseeritult maatöölise ja talupoegade mitmesuguste nõudmiste kaitseks, kerkib endastmõistetavalt üles küsimus *agraarstruktuuri tervikuna*. Ei jätku tööd; eksisteerib tohutu hulk minifundiume, mis ei kindlusta elatusmiinimumi; rent on uskumatult kõrge. Ja samal ajal on miljoneid hektareid maad suurmõisnike valduses ja seda haritakse halvasti või ei harita üldse, mis tekitab maatöötajatele tohutut kahju. Et kõik see pidurdab maa majanduslikku arengut, on üldtunnustatud tõde.

Nagu öeldakse meie Täitevkomitee läkituses (1965. aasta juunis), on saabunud aeg maaküsimus konkreetset üles tõsta. Praegune valitsus ja kehtiv režiim ei anna talupoegadele maad. Kuigi nende ministrid ja ajakirjandus kirjutavad iga päev agraarstruktuuri «ümberkorraldamise» vajadusest, ei astu kehtiv režiim omal initsiatiivil selles suunas otsustavat sammu. Ta ei tee seda oma klassiolemuse tõttu, kuna võimul on mõisnikud. Nemad aga ongi ju peamiseks takistuseks agraarstruktuuri ümberkujundamisel. *Ainsaks väljapääsuks on teha lõpp mõisnike võimule ja moodustada demokraatlik*

võim maatöötajate sajandipikkuste püüdluste rahuldamiseks.

Kuid asjaolu, et praegune režiim ei kavatse agraarreformi läbi viia, ei tähenda sugugi, et me peame nõudmise «maa neile, kes seda harivad» kuni demokraatliku korra kehtestamiseni edasi lükkama. Vastupidi, just seoses võitluse hoogustumisega praeguse režiimi likvideerimise eest küpsevad tingimused, et võtta see loosung päevakorda meie tegevuses maatöölise ja talupoegade hulgas. Peame keskendama oma jõupingutused ulatusliku tegevuse organiseerimiseks, mille eesmärgiks on muuta see loosung demokraatliku võitluse üheks liikumapanevaks jõuks praegusel etapil. Seda eesmärki ei ole muidugi võimalik saavutada võitluseta. Võitlust tuleb aga alustada viivitamatult.

Nõue «maa neile, kes seda harivad» koos kõigi teiste varem mainitud konkreetsete nõudmistega talupoegade kaitsmiseks monopolistide riisumise vastu ja vajadusega teostada üldine suur agraarreform, peab innustama meie jõupingutusi *maatöölise ja talupoegade komisjonide laialdase ning võitlusvõimelise võrgu loomisel*. Siis, kui me selles lõigus oleme saavutanud samasugust edu nagu tööliste ja üliõpilaste liikumises, muutuvad jõud, kes astuvad välja praeguse režiimi vastu, hävitavateks ja võitmatuteks.

Seda meeles pidades ja teades, et meie poliitika kajastab maatöötajate sügavaid tundeid, peame asuma maksimaalse energia ja otsustavusega selle ülesande täitmisele. Peame külale seadma eeskujuks tööliklassi ja üliõpilaste organiseerituse, ja samal ajal kindlustama ka nende aktiivse solidaarsuse. Tegelikult ei ole võitlus maa andmise eest neile, kes seda harivad, mitte ainult talupoegade, vaid ka tööliste, samuti haritlaste ning kõigi demokraatlike jõudude ülesanne.

Püüdsin esitada mõningad peamised probleemid, mis seisavad praegu meie partei ja kõigi jõudude ees, kes võtavad osa opositsiooniliikumisest. Leides neile kõige õnnestunuma lahenduse, arendame võimsa, üksmeelse ja organiseeritud rahvahulkade liikumise, mis on suuteline looma demokraatlike ning antifrankistlike jõudude tõelise rinde, võimelise likvideerima Hispaanias diktatuuri ja avama tee suurteks demokraatlikeks ümberkujundusteks.

Poliitiliste gruppide ja parteide olukord. Rääkides režiimi kriisist ja opositsiooniliikumise uuest tähendusest, on vaja puudutada poliitiliste rühmituste ja parteide olukorda. Nagu teisteski maades, kus ühiskondlik-poliitiline kord lagunemisprotsessi üle elab ja uus kord juba uksele koputab, nii on ka Hispaanias praeguse olukorra iseloomulikumaks iseärasuseks suure hulga gruppide, rühmituste ja mitmesuguste ringide tekkimine. Ei ole erilist mõtet analüüsida kõigi nende arvukate gruppide sotsiaalset olemust ning iseloomulikke jooni ja nende edaspidist saatust. Paljud neist on kas praeguse laguneva süsteemi armetud jäänused või känguvad idud: neil on täiesti möödunud iseloom.

On ilmne, et Rahvuslikust Liikumisest¹ on säilinud üksnes nimetus. Kuid Hispaanias eksisteerivad reaktioonilised, *traditsioonilised parempoolsed elemendid*, kes on harjunud suvaliselt samastama oma privileege ning hegemoniat rahvuslike huvidega, kes on raevukalt antidemokraatlikud ja värbavad oma poolehoidjaid finantsistide ja mõisnike ringkondadest, katoliiklaste-integristide teatavast keskkonnast ja relvastatud jõudude ning kõrgema ametkonna mõningatest kihtidest. Need parempoolsed mobiliseeruvad siis, kui mõni sündmus ohustab nende igivanu privileege. Kuid rahvahulka kahaneb nende mõju pidevalt ja neid endid lõhestavad sügavad lahkeliid.

Nende hulka tuleb arvata karlislid², kellel ühes või teises provintsis on veel rahva hulgas teatav mõju.

Ilmselt moodustasid nemad Kataloonias «kaikameeste» grupid, kes politsei mahitusel tungisid kallale Montserrati abti³ toetuseks korraldatud demonstratsioo-

¹ Valitsev fašistlik partei Hispaania Traditsionistlik Falang (Natsionaalsündikalistliku Pealetungi Huntad või Rahvuslik Liikumine, nagu teda hakati nimetama 1958. aastast alates) väljendab riikliku monopolistliku kapitali, finantsoligarhia kõige reaktioonilistest kihtidest, suurmaomanike ja kodanluse huve. — *Toim.*

² Hispaania troonipretendendi don Carlos Ugo de Burbon de Parma poolehoidjad. — *Toim.*

³ Montserrati (Kataloonias) benediklaste kloostris abt — monseigneur Aurelie Escarré mõistis 1963. aastal frankistliku režiimi teravalt hukka ja tõstis üles küsimuse selle likvideerimise vajadusest. Abti avaldused leidsid Hispaania katoliiklaste hulgas laialdast vastukaja. Frankistlikud võimud ja ajakirjandus alustasid kampaaniat monseigneur Escarré vastu ja ta oli sunnitud kodumaalt lahkuma ning Itaaliasse emigreerima. — *Toim.*

nile. Nad ei ole rahul Francoga seepärast, et viimane kaldub kuningas Alfonsi liini poole, kuid on valmis otsustavalt kaitsma kehtivat ühiskonnakorda koos kogu selle õiglusetusega.

Sii kuulub enamik kuningas don Juani poolehoidjaid, kes juba palju aastaid tagasi lakkasid eksisteerimast kui partei — või kui parteid — ja ei ole suutnud leida ka uusi ühinemismorme, välja arvatud sugulus- või aristokraatlikud sidemed, mis omavad tähtsust vaid siis, kui on vaja minna pulma, ristsetele või muudele kuninglikele pidustustele. Paljud neist tunnevad vastikust Franco ja tema perekonna — «tõusikute» — vastu, kritiseerivad Francot selle pärast, et ta ei ole veel taastanud monarhiat ega kindlustanud nende privileegide päritavust, kuid kohanevad kehtiva režiimiga, et «vältida halvemat».

Nendesse ringkondadesse kuuluvad ka Opus Dei sektide liikmed, kuigi mõned nooremate elementide hulgast kalduvad liberaalsemate poliitiliste suundade poole. Kuid Opus Dei võib suurepäraselt kohaneda ka teiste reaktiooniliste valitsusvormidega, et aga säilitada oma privileegeritud seisundit.

Neid traditsioonilisi parempoolseid jõude juhivad praegu Franco — teist juhti neil ei ole. Kuid ei saa öelda, et nad oleksid eriti suured entusiastid. Režiimi kõikuva seisundi, caudillo kõrge eaduse ja oma majandusliku ebakindluse tõttu tunnevad traditsioonilised parempoolsed reaktioonärid end nagu tulistel sütel.

Samal ajal hakkab välja kujunema *uusparempoolne vool*. Selle moodustavad eespool mainitud «liberaliseerimise» pooldajad. Käesoleval ajal jälgivad traditsioonilised parempoolsed elemendid neid umbusu ja rahutusega. Kuhu viivad uusparempoolsete «eurooplus» ja arglik «liberalism»? Kas mitte üldise valimisõiguse ja poliitiliste vabadustega korra juurde, kuigi uusparempoolsete juhivad sellist eesmärki ei püstita. Kas uusparempoolne vool on küllalt kindel selleks, et traditsioonilised parempoolsed elemendid temaga ühineksid?

Nendest uusparempoolsetest elementidest rääkides võib nimetada ühtede või teiste finantsistide, aristokraatide, kõrgete ametnike, juristide ja ajakirjanike nimesid. Kuid praegu ei saa rääkida ei organiseeritud gruppidest ega isegi mitte nende elementide mingist ühisest poliiti-

lisest programmist. Pigem väljenduvad selles diktatuuri ja traditsiooniliste parempoolsete jõudude lüüasaamistest põhjustatud meeolud ja püüdlus midagi ette võtta selleks, et diktatuuri likvideerimine ei kujuneks valitsevate sotsiaalsete gruppide likvideerimiseks.

Falang, kes varem «varustas» režiimi oma loosungitega, on muutunud riiklikuks bürokraatiaks. Osa falangiste ühineb traditsiooniliste parempoolsete elementidega, osa aga liitub uusparempoolsetega. Falangismi kõige nooremad pooldajad kuulutavad end aga samal ajal antifrankistideks. Nad nutavad taga fašistlikku minevikku ja esitavad materiaalseid nõudmisi. Need sisemiste vastuolude tõttu lagunevad jõud ei ole enam Francole kindlaks toeks. Ja kui ühel ilusal päeval armee distsipliin ja passiivne toetus kõikuma löövad, variseb kõik kokku. Et selline päev võib saabuda, on neile kõigile enam-vähem selge.

Opositsiooniliste parteide suhtes tuleb teha üks üldine märkus: nende moodustamise tempo ja tegevuse arendamine ei vasta enam massilise demokraatliku liikumise arengutempole. Osa traditsioonilistest parteidest, ja nimelt vabariiklikud parteid, on faktiliselt hääbunud. Vaid mõned rudimendid eksisteerivad veel emigratsioonis. See ei juhtunud mitte seetõttu, et Hispaania oleks monarhia pooldaja, vaid seepärast, et repressioonide mõjul ja dünaamilisuse ning nooruslikkuse puudumise tõttu on need parteid ajaloolisest arengust maha jäänud. Nende parteide kõige silmapaistvamad kujud on poliitiliselt arenilt lahkunud. Elujõu on kaotanud ka 1931. aasta Vabariigi institutsioonid. Nad ei olnud suutelised tegutsema ei vastupanu käärollusena siseriigis ega figureerima ka emigratsioonijõudude ühendamise faktorina. Praegu oleks õige aeg otsustada, kas neid on üldse kasulik toetada. Me arvame, et neid ei ole mõtet säilitada. Nad ei lisa demokraatlike jõudude tegevusse midagi konkreetset ja võivad üksnes jätta mulje, nagu kavatsetak diktatuuri asendada sellesama süsteemiga, mille diktatuur hävitas. *Emigrantlikest institutsioonidest loobumine ei tähenda loobumist vabariigist, uuest demokraatlikust vabariigist, mida Hispaania hädasti vajab.* Kuid see aitaks ühte liita traditsioonilist opositsiooni ja uut opositsiooni, mis oleks vastulöögiks igasugustele kavatsustele pöörduda lihtsalt tagasi mineviku juurde

ja samal ajal ka «järjekestvuse» pretensioonidele nende poolt, kellele praegune režiim on kasulik.

Hispaania Sotsialistlik Töölispartei elab omakorda üle rasket kriisi, mis on kestnud palju aastaid, ja ei ole veel selge, milline on väljapääs. Põhiline osa tema kui partei poliitilisest tegevusest toimub emigratsioonis ja rahvusvahelises sotsiaaldemokraatlikus liikumises. Siseriigis õnnestus tal vaid Baskide maal ja Asturiasi osa oma jõude ümber grupeerida. Sotsialistide tegevus piirdub peamiselt «oma tunni ootamisega».

Samal ajal on mõnedes linnades uued inimesed esile kerkinud. Need on peamiselt advokaadid, õpetajad ja üliõpilased, kes nimetavad end sotsialistideks ja on omavahel kontaktis ning üksikutel juhtudel peavad sidet ka sotsialistlike tegelaste ning organisatsioonidega välismaal, minnes sealjuures mööda Toulouse'is asuvast Sotsialistliku Partei juhtivast täidesaatvast komisjonist. Need grupid ja mõned veteranid, kes on väsinud «oma tunni ootamisest» ja pettunud Toulouse'is asuva täidesaatva komisjoni poliitikast, püüavad — kõheldes ja reservatsioonidega — koonduda nähtavasti professor Tierno Galvani ümber, kes hiljuti tegi teatavaks oma sotsialistlikud veendumused.

Need uued sotsialistid tegutsevad mõningal määral haritlaste hulgas ja ülikoolides. Töölisliikumises on nende osa tähtsusetu. Paljudes kohtades neid üldse ei tuntagi. Seal, kuhu nad ilmuvad, tegutsevad nad tavaliselt Ametiühingute Alliansi sildi all, mis moodustati Toulouse'i Sotsialistliku Partei ja Rahvusliku Töökonnaföderatsiooni endiste liikmete emigrantlike organisatsioonide juhtide vahelise kokkuleppe alusel.

Nagu näha, ei ärata pilt, mille me saame Hispaania Sotsialistlikust Töölisparteist, just vaimustust. Ja see on seda hämmastavam, kui võtta arvesse massilise demokraatliku ning töölisliikumise kasvu riigis, eriti 1962. aastast alates. Millega seletada, et Hispaania Sotsialistlik Töölispartei ei ole sellest liikumisest uut jõudu ammutanud ja dünaamilisemaks muutunud? Hispaania Sotsialistliku Töölispartei nõrkuse peamine põhjus seisneb nagu varemgi juhtkonna poliitikas, kes asub nüüd Toulouse'is, kuid pooldab endiselt antikommunistlikku hoiakut ja kujutab oma tulevikku tagasipöördumisena mineviku juurde, see tähendab Hispaania Sotsialistliku

Töölispartei taastamist 1930. aasta positsioonidel, pöörata tähelepanu toimunud muudatustele ja omamata jõude uue poliitika väljatöötamiseks, mis lähtuks tänapäeva nõuetest.

Meie, kommunistid, oleme seisukohal, et sotsialistliku partei kriis nõrgestab demokraatlikku võitlust. Monoliitne sotsialistlik partei, mis teostaks pahempoolset poliitikat ja astuks välja ühtsuse eest, võiks etendada palju positiivsemat osa kui praegune. Vaatamata sellele, et meid sageli alusetult rünnatakse, on meie taotluseks endiselt leida kontakt seltsimeeste sotsialistidega, nendega polemiseerida ja võimalikult rohkem üheskoos tegutseda. Tuleb märkida, et oma kodumaal oleme tihti peale suutnud teatud lõikudes ühiselt tegutseda ja saavutanud sotsialistidega südamliku kontakti. Me arvame, et kuigi meil ei ole veel konkreetseid kokkuleppe võimalusi Hispaania Sotsialistliku Töölispartei kui tervikuga, peame kasutama kõiki reaalseid võimalusi koostööks sotsialistliku partei üksikute gruppide ja tegelastega. Me oleme valmis selliseks koostööks veendumuses, et massilise liikumise arenedes muutub lõppude lõpuks võimalikuks ka see, mis praegu näib olevat raske.

Meie suhtumine kristlikdemokraatlikesse vooludesse. Hispaania kiriku üldises orientatsioonis on Ülemaailmse Kirikukogu mõjul toimunud tähtsad muudatused. Neid võib lühidalt väljendada järgmiselt: kirik lakkas end samastamast režiimiga, mis, kaotanud ühe oma peamisest tugedest, on lõõnud kõikuma. Selles suhtes on kiriku positsioonil üldrahvuslik tähtsus, kuna ta avaldab erinevatele kihtidele erineva efekti ja toimega mõju. Ühelt poolt aitas ta õõnestada mõningate konservatiivsete ringkondade poolehoidu režiimile, andes tõuke liberaliseerimistendentsidele. Teiselt poolt hõlbustas ta rahvahulkade ja ülikooliringkondade üleminekut aktiivsema opositsiooni poolele. Peale selle aitas see positsioon kaasa tingimuste küpsemisele mõttevahetuse arendamiseks ning tegevusühtsuseks usklike ja ateistide, katoliiklaste ja kommunistide vahel. On tõsi, et minevikuga seotud kõrgema vaimulikkonna osa positsioon ja integralistlik vastupanu *aggiornamento*¹ suhtes aeglustavad seda

---

¹ Katoliku kiriku tendents kohaneda tänapäeva olukorraga. — *Toim.*

protsessi ja selle loogilise lõpplahenduse saabumist, kuigi ei suuda seda peatada.

Hispaania Kommunistliku Partei poliitika aitas kaasa katoliiklaste evolutsioonile, kuivõrd rahvusliku kokkuleppe poliitika ja katoliiklaste kaalu tunnustamine meie maal viisid meid juba enne ülemaailmset Kirikukogu mõttevahetusteni ja tegevusühtsuseni sel tasemel, kus seda oli võimalik teha.

Meie positsioon kiriku suhtes, millest ma räägin edaspidi, ei ole mitte taktika küsimus, see on positsioon, mis vastab kogu meie strateegiale, kogu meie kontseptsioonile sotsialismi suunas liikumise juures. Kuid rääkides muudatustest, mis on toimunud kirikus pärast aggiornamentot, ja hinnates õiglaselt selle tähtsust, ei tohi arvata, et kirik tervikuna on üle läinud demokraatlikele positsioonidele. Jutt on keerulisest ja raskest võitlusest, mille algatajaks on paavst Johannes XXIII, selleks et kohandada kirikut tänapäeva tingimustega. Selle võitluse sisu ei ole mitte ainult poliitiline. Selle küsimuse igasugune lihtsustamine, paljutõotavate sümptomide igasugune ennatlik tõlgendamine võib põhjustada ränki pettumusi. Hispaania on igatahes huvitatud sellest, et uued voolud kirikus areneksid ning saavutaksid täieliku võidu.

Kiriku positsioonis toimunud muudatuste tulemusena hakkavad omandama suurt tähtsust need jõud, mida tuntakse *kristlike demokraatide* üldnimetuse all. Kuid sel juhul tuleb praegu rääkida mitte juba organiseeritud parteist, vaid gruppidest ja vooludest, kellel isegi kiriku hierarhia koordineerivale mõjule alludes on oma eripärasused, mõnikord aga asuvad vastupidistel positsioonidel.

Eksisteerib noor liikumine, mis pooldab uumat suunda ja on vaimustatud paavst Johannes XXIII õpetusest, vastandina integralistlikele tendentsidele. See liikumine taotleb Hispaania katolitsismi uuendamist ja tõelist aggiornamentot ning soovib astuda välja mitte ainult kehtiva režiimi, vaid ka kapitalistliku ühiskonna ebaõigluse vastu. Just selle liikumise esindajad alustasid kommunistidega mõttevahetuse ja koostöö esimest etappi. Sellel liikumisel on suur tähtsus, isegi kui ta ei haara enamikku katoliiklasi. Sellest võtab osa suur hulk preestreid ja veel rohkem lihtsaid usklikke. Püüdmata neid kõiki ühe mõõdupuuga mõõta või väita, et nad mõt-

levad kõik ühtemoodi, võime nimetada selliseid preestereid nagu Montserrati abt monseigneur Aurelie Escarré — vapper võitleja diktatuuri vastu, kes saadeti välja Itaaliasse; preester Alberto Gabicagogeascoa Basikide maalt, kes mõisteti vangi selle eest, et ta paljastas politseilisi piinamisi; Mosen Dalmau, «Serra d'Or'i» väljapaistev kaastööline, kelle mõistis süüdi Madriidi avalik kohus; José Maria Gonzáles Ruiz, kes on kirjutanud arukaid ja mõistetavaid artikleid mõttevahetusest marksistidega. Kõiki neid ja teisi, kelle nimetamiseks puudub siin vajadus ja kelle hulgas figureerivad jesuiitlike ajakirjade «Razón y Fé» ja «Abside» kaastöötajad, võib lugeda, nii erinevad kui nad ka on, sellest katoliiklaste demokraatlikust ning progressiivsest voolust osavõtjateks.

Lihtsate usklike seast tegutsevad taibukalt, siiralt ja suure entusiasmiga paljud katoliiklased, kes on andnud positiivse panuse tööliste, üliõpilaste ja haritlaste massilise võitluse organiseerimisse.

Me teame, et neid inimesi ajendab sellisele tegevusele soov tõsta Hispaania katoliku kiriku autoriteeti. Ja see ei hämmasta meid ega tõuka eemale, sest kuivõrd me neid tunneme nende kirjalike avalduste ja tegevuse või ka otseste ning kaudsete kontaktide põhjal, oleme veendunud, et neid innustab siiras püüdlus kaitsta oma usuiliste veendumuste alusel rahva ja elu vaeslaste huvisid.

Mõnele võib see meie seisukoht tunduda imelikuna. Fraga Iribarne häälekandja, ajaleht «El Español» näeb selles kommunistide «manöövrit», selleks et «pügada katoliiklikku tallekest», midagi «saatanliku» vandenõu taolist. Me ei tea, kas taolised väljamõeldised hirmutavad mõnda katoliiklast. Kuid me pole nii naiivsed, et me ei mõistaks, et kui mõttevahetused ja koostöö katoliiklastega demokraatlike, sotsiaalsete ning rahulike eesmärkide saavutamiseks võivad olla otstarbekohased meile, kuna nad kergendavad rahva võitlust frankismi ning sotsiaalse ebaõigluse vastu, siis samad mõttevahetused ja koostöö on samuti kasulikud katoliiklastele ja kirikule. Nende abil ei ole kirik rahva silmis mitte selline, nagu kujutab teda jesuiitide ajakiri «Abside». «Meie moraal, meie kirik ega meie jumal ei sobi töölistele», vaid midagi lähedasemat ja omasemat neile, kes taluvad kannatusi.

Deklareerime otsekoheselt ja avameelselt, et mitte keegi ei kahtleks meie kavatsustes: kui valida kahe kiriku vahel, siis eelistame tegelda «vaeste kirikuga», kellest rääkis paavst Johannes XXIII, mitte aga «ristisõdade» kirikuga, kapitalistide ja mõisnike, maavürstikeste ja ametlike võimude kirikuga, kõigi reaktsiooniliste võimude kaunistuse ja toega, millega puutusid kokku don Quijote ja Sancho ja on puutunud kokku siiani kõik donkihhoted ja santšod, kes on Hispaaniasse sattunud...

Me peame pidama visasid ideoloogilisi diskussioone «vaeste kirikuga», demokraatliku ning progressiivse katolitsismiga. Siis me oleksime vähemalt veendunud, et on olemas kooseksisteerimise võimalus, võimalus vältida uusi ja laastavaid kodusõdasid. Me oleksime kindlad, et meid ei ähvarda häving ega «ristisõdade» oht. Sellise kirikuga ja sellise katolitsismiga avaneks võimalus liikuda edasi demokraatia ning sotsialismi suunas nii, et omakasupüüdlikud huvid, mis takistavad rahva vabanemist, ei saaks end maskeerida risti sümboliga.

Esmakordselt Hispaania ajaloos avaneb katoliiklastel võimalus liituda selle uuendusliku suunaga, mis langeb ühte kogu kiriku ulatuses tekkinud vooludega. Raske on ette näha neid muundumisi ja teisendusi, mis sellel voolul tuleb läbi teha kokkupõrkeis integralistidega. Meile on teada, et kirikus, eriti Hispaania kirikus, on integralistide vastupanu veel väga tugev. Kuid demokraatliku katolitsismiga on vaja arendada koostöö poliitikat. Ideoloogia valdkonnas ei hirmuta meid avalik vaadete vastandamine diskussiooni käigus. Lõppude lõpuks parandavad kõik vead elu, praktika ning inimeste teaduslikud ja sotsiaalsed saavutused. Me oleme täiesti veendunud oma teadusliku maailmavaate õigsuses. Teisest küljest võib Hispaania poliitilise, sotsiaalse ja majandusliku progressi ning poliitiliste vabaduste valdkonnas ainult võita, kui me läheme seda katoliiklaste ja marksistide koostöö teed mööda.

Me deklareerisime ja kordame veel kord: *kui see võimalus ei teostu, siis ei ole selle põhjuseks mitte meie avalik ning pooldav positsioon.*

Noored ja novaatorlikud jõud, kellest me rääkisime, on selle kristlikdemokraatliku voolu aktiivseks ning dünaamiliseks tiivaks. Me töötame nendega koos ja

oleme valmis ausalt ja siiralt sammuma edasi sotsialismi suunas.

Hiljaaegu moodustati ühel koosolekul Kristlikdemokraatlik Liit. Need kihid, kes on uuenduste poolt, saavutasid, et võeti vastu demokraatlik programm, mis sisaldab antimonopolistlikke ja antifeodaalseid sätteid, mis on lähedased meie kontseptsioonidele ja välistavad iga-suguse antikommunistliku diskrimineerimise. See programm on sammuks, millel võivad olla opositsiooni suhtes positiivsed tagajärjed. Ent kuigi programmil oli suur levik poliitilistes ringkondades, ei ole teda meie andmeil veel ametlikult avaldatud. Selles faktis ilmneb teiste kihtide surve ja mõju tagajärg, kes nimetavad end samuti kristlikeks demokraatideks, kuid asuvad hoopis teistel positsioonidel.

Nende seas on gruppe, kes, vaatamata sellele et nad toetavad «evolutsioonilist» suunda, sobivad kokku kehtiva režiimiga. Nende hulka võib näiteks arvata katoliku ajalehe «Ia» ning Katoliku Kirjastuse ümber koondunud grupid. Nende niinimetatud kristlike demokraatide poliitiline vastutus diktatuuri säilimise eest ei vähene seetõttu, et nad mõnikord avaldavad artikleid, kus on tunda kriitilist hoiakut ja isegi ennustusi kehtiva režiimi ja teda toetavate kihtide perspektiivi suhtes. Kristlikdemokraatlik Liit on faktiliselt katkestanud suhted selle grupiga, kuigi neid seob ühine usk.

Huvitav on professor Ruis Jimenesi saatus. Koostöö tõttu inimestega, kes organiseerisid ülikooli noorte kirjanike kongressi, mis kujutas endast üliõpilaste laialdast demokraatlikku liikumist, oli ta 1956. aastal sunnitud haridusministeeriumist lahkuma. Pärast seda «evolutsioneerus» professor Ruis Jimenes aegamööda, kuid kindlalt demokraatia suunas. Tema positsioon mõttevahetuse kaitsmisel, osavõtt advokaadina Hispaania Kommunistliku Partei Keskkomitee liikme seltsimees Sandovali ning teiste kommunistide protsessist, mure poliitiliste vangide saatuse pärast ja tema tegevus ajakirja «Dialogi Vihikud» juhtimisel kõnelevad temast kui avalast, kultuursest ja targast inimesest, kelle veendumused on siirad, kuigi ta ei ole veel loobunud mõningatest illusioonidest, mis takistavad teda kaitsmast oma positsioone lõpuni. «Dialogi Vihikud» on tema juhtimisel muutunud üheks vähestest legaalsest väljaannetest,

kus võideldakse demokraatlike ideede eest ja katsutakse arendada tõelist poleemikat. Praegu kehtivad kitsendused viivad kahjuks selleni, et «Vihikud» saavutasid juba oma «lae», millest kõrgemale tõusta on praeguses olukorras raske. Kuid vajadus öelda rohkem, rääkida selgemini ja valjemini muutub iga päevaga tungivamaks.

Eksisteerivad ka teised varjundid ja positsioonid, mida võiks nimetada «kristlikdemokraatlikeks», kui tõlgendada seda mõistet väga laialt. Siia võib lugeda basikide natsionalismi traditsioonilise osa, kuigi seda ei saa väita tema kõige noorema osa kohta, kelle mõju suureneb. Samuti võivad sellesse kategooriasse kuuluda mõned Kataloonia grupid.

Kas need grupid ja suunad sobivad ühtse kristlikdemokraatliku partei raamidesse või ühinevad erinevate parteide konföderatsioonide, seda on raske öelda. Kuid ei ole kahtlust, et Hispaania kirik ja Kristlike Demokraatide Internatsionaali esindajad, kes peavad sidet oma mõttekaaslastega Hispaanias, tegutsevad selles suunas. Tegemata vähimatki katset segada vahele kristlike demokraatide siseasjadesse, märgime siiski, et nende gruppide ebaühtlus annab meile põhjust kahelda võimaluses kehtestada kõikides nendes gruppides ja suundades ühtne distsipliin. Me kardame, et sellise ühinemise puhul need uued jõud, kes kehtastavad uuendamise vaimu ja omavad suuremaid eeldusi rahvahulkadele mõju avaldamiseks, lagunevad ja kaotavad oma poliitilise orientatsiooni tugeva surve mõjul, mida parempoolsed avaldavad sellisele parteile või konföderatsioonile. Sel juhul toimuks sama, mis omal ajal juhtus tuntud Hispaania Parempoolsete Autonomistide Konföderatsiooniga.

Religioosse kallakuga partei või konföderatsioon, mis kõiki kristlikdemokraatlikke suundi ühendas, võiks kiiresti kujuneda uusparempoolsete organisatsiooniks ning muutuda finantskoodanluse ja mõisnike oligarhia poliitika elluviijaks. On täiesti võimalik, et uued jõud, kes väljendavad katoliiklikus liikumises uuendamise ja demokraatia ideesid, on praegu teelahkmel ja nende keeldumine parempoolsetega ühinemisest võiks kaasa aidata, et Kristlikdemokraatlik Liit etendaks Hispaania poliitilises elus progressiivset osa.

Kokkuleppe saavutamisest demokraatlike jõudude vahel. Kristlikdemokraatlikele vooludele kuulub mitte-kommunistlike gruppide hulgas kõige tähtsam osa. Nendega, nagu kõigi teistegi opositsiooniliste gruppidega, oleme meie, kommunistid, võimaluse korral valmis iga hetk kokku leppima, selleks et astuda kas või ükski samm edasi poliitiliste vabaduste režiimi kehtestamise suunas.

Kuid see eeldab vastava kokkuleppe-programmi välja-töötamist. Seniajani ei ole see meil veel õnnestunud. Ja me ei loo endile illusioone: seda eesmärki on väga raske saavutada praeguses sise- ja välispoliitilises olukorras, seni kuni pole, piltlikult öeldes, lõõnud frankismi viimne tund.

Kuid me oleme veendunud, et selline kokkuleppe saavuta-tatakse. Praeguses massilises liikumises on erinevate suundade esindajate ühtsus ja koostöö sammuks edasi sellise kokkuleppe saavutamise suunas. Meie sidemed teiste oma vormilt ja väljenduselt kõige erinevamate poliitiliste gruppidega tõendavad, et vaatamata üksiku-tele seisukohavõttudele, mida on tehtud valitsevate ring-kondade rahustamiseks, ei välista need grupid mingil määral meiega kokkuleppimise võimalikkust. Veelgi enam, mõnede fašismi ikkest vabanenud maade kogemused, ja isegi nende omad, kus kommunistid ei kujutanud endast sellist olulist jõudu nagu Hispaania Kom-munistlik Partei, peaksid olema neile gruppidele õpet-likud.

Meie, kommunistid, oleme korduvalt rõhutanud, et oleks väga kasulik teha algust nende poliitiliste jõudude esindajate kohtumistega, kellel on ühine seisukoht mini-maalsete eesmärkide suhtes: vajaduses teha lõpp dikta-tuurile, taastada poliitilised vabadused ja moodustada demokraatlik ning mitme partei süsteem, kuigi nendest jõududest igaühel on oma arvamine selle eesmärgi saa-vutamise teede, uue korra sotsiaal-majandusliku ole-muse ja poliitilise vormi suhtes.

Meie arvates paneks see aluse vabale ja avalikule mõttevahetusele Hispaania probleemide üle, mis aitaks ületada neid emotsionaalseid tõkkeid, mis raske koor-mana rõhuvad meievahelisi suhteid kodusõjast alates. Selline poleemika võiks määrata kindlaks poliitilised mängureeglid, mida meie erinevad poliitilised jõud on

valmis vastu võtma poliitiliste ja sotsiaalsete lahkarvamuste lahendamiseks.

See oleks midagi eelparlamendi taolist, mis väljendaks nende jõudude seisukohti, kes peavad demokraatliku ja parlamentliku korra raames koos eksisteerima, isegi siis, kui nad on üksteisega opositsioonis. Meie arvates ei või ühtegi poliitilist jõudu enneaegselt kõrvale jätta, sõltumata sellest, missugusesse leeri ta kodusõja ajal kuulus. Taolised kohtumised aitaksid välja selgitada vaadete sarnasust ja lahkarvamusi, aitaksid kaasa vaba mõttevahetuse õhkkonna loomisele, lähendaksid mõningate asjaolude jõul neid, kes on ühel arvamisel, et poliitiliste muudatuste vajadus on küpsenud, ning lubaksid, niivõrd kui see on võimalik, välja töötada kooskõlastatud ja ühtse strateegia selles küsimuses.

Me ei tea, kas need poliitilised jõud nõustuvad kunagi meie ettepanekutega. Neid uuesti esitades tõestame meie, kommunistid, kõigile ausatele hispaanlastele, et meie eesmärgiks on minna demokraatlikku teed, ja me anname konkreetse vastuse neile, kes reetlikult süüdistavad meid, nagu taotleksime me revanši ja tagasipöördumist mineviku juurde. Me ei soovi oma maale mitte revanši ega mineviku juurde tagasipöördumist, vaid uut demokraatlikku teed, uut demokraatlikku elu. *Olenemata sellest, kas meie initsiatiivi, mida me järjekordselt näitame, kroonib edu või mitte, tõendab see igal juhul meie otsustavust leida Hispaania poliitilise tuleviku jaoks selline stiil ja sellised vormid, mis mineviku igaveseks maha matavad.* Loodan, et see meie püüdlus leiab vastukaja vähemalt maa avalikus arvamuses.

Meie püüdlus töötada koos teiste poliitiliste jõudude esindajatega, järjekindel suund ühtsusele, visad jõupingutused ja ennekõike tegevus ja võitlus, mis tõendavad meie reaalsel jõudu, aitavad meid jagu saada keeldudest ja piiramistest. Oleme sügavalt veendunud, et kujunenud ajaloolistes tingimustes võib Hispaanias saavutada kõige laialdasema kokkuleppe poliitiliste vabaduste taastamise nimel.

Sõjaväe osa rahvaliidumises. Rääkida jõududest, kellel on Hispaanias poliitilist kaalu, ja mitte mainida sõjaväge, tähendaks vaikides mööda minna ühest neist jõududest, kellel on riigis käesoleval ajal suur tähtsus.

Hispaania sõjavägi on kurikuulus oma mässu- ja kodusõja traditsioonidega, selle mannetu osaga, mida ta etendas Teise maailmasõja ajal tänu sellele, et Franco otsustas saata Nõukogude rindele «sinise diviisi». Sõjaväge seovad sõjalised kokkulepped Ameerika Ühendriikidega ja teda kasutati teatava aja vältel repressioonide poliitika läbiviimiseks. Rahva seas ei ole sõjavägi populaarne. Sellest on teadlikud ja selle üle kurdavad paljud kainelt mõtlevad ohvitserid. Rahva silmis püsib sõjavägi julma sandarina, kes on toeks režiimile, mida vihkab suurem osa hispaanlastest.

Kuid siinkohal kerkib üles küsimus: kas sõjavägi kujutab endast «ühtset massi», nagu seda sooviksid näha need, kes on režiimiga rahul ja valmis teda igavesti toetama? Kas sõjavägi saab jääda ükskõikseks Hispaania ühiskonnas tekkinud ja arenevate liikumiste ning konfliktide suhtes? Elu loogika sunnib nendele küsimustele andma eitava vastuse.

Sõjavägi ei ole enam see, kes ta oli kodusõja ajal. Tema ohvitserkond on põhiliselt hiljem formeerunud. Paljud neist, kes võtsid kodusõjast osa, on surnud, müüdid ja legendid aga haihtunud. Teised kodusõjast osavõtnud esitavad endale küsimuse: kas tasus meil, hispaanlastel, pidada kodusõda, et jõuda selleni, mis praegu on?

Muidugi ei ole veel kadunud ultrad ja leidub palju sõjaväelasi, keda sissekasvatatud distsipliin, alluvustunne ja reaktsioonilised traditsioonid sunnivad astuma mööda sissetallatud rada. Samal ajal on sõjaväes hulgaliselt probleeme, põhjusi lahkkelideks ja rahulolematuseks. Paljud sõjaväelased saavad aru, et praegune režiim on sattunud ummikusse ja et sõjaväe võrdsustamine režiimiga on esimesele hukatuslik.

Vaatamata objektiivset laadi raskustele, püüdsime varem välja selgitada, missugust mõju avaldab sõjaväele meie maal toimuv evolutsioon. Rahvuse huvidest lähtudes püüdsime kaasa aidata sõjaväe režiimist lahkulöömise poliitika elluviimisele. Me mainisime juba, et purustava rahvalikumise, poliitilise üldstreigi ja selle rahvuslikuks streigiks ülekasvamise tingimustes võiks sõjavägi keelduda režiimi toetamast ja kergendada sellega rahva tahte teostamist.

On möödunud aastad. Hispaania praeguse ühiskonna poliitilise ja sotsiaalse lagunemise protsess on pidevalt süvenenud, selle tagajärjed aga suurenenud. Meie arvates võib väita, et eksisteerivad sõjaväelased, kes on hakanud taipama, et nüüd ei ole õige piirduda passiivse vaatlaja osaga, et on vaja kõige otsustavamalt kasutada sõjaväge kehtiva poliitilise korra muutmiseks, korra, mis on ohtlik mitmes mõttes ja seetõttu määratud hukkumisele. Sõjaväe selline aktiivne väljaastumine võiks saada seda kuristikku ületavaks sillaks, mis ajaloolisest seisukohast vaadates lahutas 1936. aastal sõjaväe rahvast.

Nii võiks tekkida uus võimalus, millest kuni viimase ajani polnud põhjust rääkida: luua koostöö sõjaväe ja rahva vahel poliitiliste vabaduste taastamiseks riigis ja heita sel teel režiimi raske ike hispaania rahva õlult. Kui selline võimalus avaneb, võiks rahvuslik streik omandada rahva ja sõjaväe koordineeritud liikumise vormi diktatuuri likvideerimise eesmärgil.

Me ei tohi end lasta kaasa kiskuda ja hakata selles küsimuses õhulosse ehitama. Peame olema teadlikud raskustest, mis meid sellel teel ootavad, ja tegema endale selgeks, et peale selle tee on olemas ka veel teisi. Ent kui selline võimalus avaneks, võtaks kommunistlik partei sellest osa ning aitaks kõigi tema käsutuses olevate vahenditega kaasa rahva ja sõjaväe ühise liikumise võidule, mis tähistaks uue ajajärgu algust meie maa ajaloos. Igal juhul peab olema teadmine, et sõjavägi ei kujuta endast enam tõrkumatut, kuulekat ja amoraalset tervikut ja et tema ridades kasvab tõsine rahulolematuus, rahvahulkade ja kõigi antifrankistlike jõudude võitluse uueks stiimuliks.

POLIITILISE JA SOTSIAALSE DEMOKRAATIA EEST

Hispaania arengu kaks teed. Esmajärgeline eesmärk, mida käesoleval etapil taotlevad kommunistid, seisneb frankismi likvideerimises ja poliitiliste vabaduste režiimi kehtestamises. Nagu deklareeris meie partei, on sellise režiimi loomise eeltingimuseks:

üldine amnestia kõigile poliitvangidele ja poliitilistele emigrantidele;

streigivabaduse tunnustamine;
ametiühingute vabadus, see tähendab, et ametiühin-
gud peavad olema tõelised tööliste ametiühingud ning
sõltumatud ettevõtjatest ja valitsusest;
trüki-, sõna- ja koosolekute vabadus;
südametunnistuse vabadus;
üldise valimisõiguse kui seadusliku võimu allika tun-
nustamine.

Endastmõistetavalt nõuavad nende tingimustega seo-
ses pakilist lahendamist sellised probleemid nagu Kata-
loonia ja Baskide maa poliitilise staatuse taastamine ja
selle laiendamine Galicialle, samuti asutavate korteste
ettevalmistamine ja kokkukutsumine kui konstitutsiooni-
lise režiimi moodustamise tee. Selline režiim võimaldaks
poliitilistel ja sotsiaalsel jõududel taotleda ning saa-
vutada oma kontseptsioonide võitu. Selles mõttes oleks
poliitiliste vabaduste režiimi kehtestamine suure ajaloo-
lise tähtsusega samm. Kuid niipea kui see samm on
astunud, seisab Hispaania teelahkmel, milline kahest või-
malikust arenguteest valida: kas monopolistlik või
demokraatlik, revolutsiooniline tee. Küsimus kahest
arenguteest on käesoleval ajal ühes või teises vormis
kõigi diskussioonide aluseks, mida hispaanlased peavad.
Selle küsimuse kõrvalejätmine momendil, mil vastasjõud
töötavad välja ja hakkavad avalikult teatavaks tegema
oma tulevikuprogramme, oleks kergemeelsus. Meie, kom-
munistid, ei varja oma kindlat püüet suunata Hispaania
areng demokraatlikule, revolutsioonilisele teele ja
peame vajalikuks anda täpne formuleering, millisena
me kujutleme üldjoontes seda teed, et meie program-
miga võiksid tutvuda kõik teised poliitilised jõud ja
kogu rahvas.

Enamik Hispaania sotsiaal-poliitilisi jõude, teataval
määral kaasa arvatud isegi valitsevate ringkondade
esindajad, tunnustavad muudatuste vajalikkust. Oleme
juba jõudnud sellisesse arenguperioodi, kus fašistlikud
institutsioonid hakkavad lagunema. Kuid see ei tähenda,
et väljapääs kujunenud olukorrast osutuks kergeks.
Vastupidi, see on seotud tõsiste raskustega, mis on
tingitud eelkõige sellest, et *diktatuuri kriis ei ole mitte
ainult poliitilise režiimi kriis, vaid on samuti ka sotsiaalse
korra kriis, valitseva oligarhia pankrot*. On ju antud
juhul kõne all võimsa finantskoodanluse ja maa-aristo-

kraatia poliitilise ning majandusliku võimu saatus. Tegelikult on küsimuse all, kas monopolistlikul oligarhial ning tema sija kaksikul — maa-aristokraatia — on majanduslikke ja poliitilisi vahendeid selleks, et poliitiliste vabaduste režiimi tingimustes rahvale peale sundida monopolistlikku arenguteed?

Tänapäeva Hispaania on näilise heaolu maa. See näilisus on saavutatud tänu turismile ja emigrantide rahalistele ülekannetele (sellest räägime edaspidi) ning see on kapitalistlikus Euroopas üsnagi omapärane nähtus. Mitmete asjaolude tõttu esinevad kõik riiklik-monopolistliku kapitalismi süsteemile omased vastuolud Hispaanias palju teravamal kujul kui teistes arenenud kapitalistlikes maades, kusjuures siia lisanduvad veel tugevatest feodalismi iganditest tingitud vastuolud maal. Kõik need vastuolud üheskoos muudavad Hispaania majanduslikud, sotsiaalsed ja poliitilised probleemid eriti teravaks.

Arenenud kapitalistlikes maades võimaldab natsionaalse tulu kõrge tase varjata rahvahulkade eest (seal on seda palju hõlpsam teha kui Hispaanias) muutusi, mida teeb läbi kaasaegne kapitalistlik riik. *Üks on selge, et see ei ole enam ühe sotsiaalse klassi, kogu kodanluse riik nagu varemadel aegadel. See on juba riik, mis kaitseb ainult kodanluse monopolistlike ringkondade huve, kindlustades neile ülikasumi saamise võimaluse. See on valitsevate monopolide riik.* Kui «General Motors'i» ninamehed räägivad, et ««General Motors'i» huvid on Ameerika Ühendriikide huvid», annavad nad täpse iseloomustuse kaasaegse kapitalistliku riigi filosoofiale. Omades riigis kogu võimutäiust, samastavad monopolistlikud grupid riigi üldised huvid oma huvidega, mille nimel nad ekspluateerivad töölisklassi ja omastavad peale selle tunduva osa lisaväärtusest, mis kuulub nendele kodanluse ringkondadele, kes ei ole seotud monopolidega. Täpselt samuti toimivad nad omanikega külas. Teiste sõnadega, monopolistid ajavad kogu rahva ekspluateerimise ja röövimise poliitikat. Seejuures tuleb rõhutada, et kaasaegne monopolistlik kapitalistlik riik ei kaitse eraomandit üldiselt, nagu see oli vanasti. See riik teatab avalikult, et väike- ning keskmisel omanikul ei ole õigust eksisteerida ja et riigis on liiga palju omanikke, kellest suurem osa peab end

ohverdama ning kaduma «suurte tootmisobjektide» huvides. Varjates end «tehnilise progressi» ja tootmise «ühiskondliku olemuse» sildiga, deklareerib kaasaegne kapitalistlik riik avalikult, et tema missiooniks on saavutada niisugune olukord, kus monopolid muutuksid veelgi tugevamaks ning võimsamaks, ja kõike seda mitte ainult rahva ja töötavate hulkade, vaid ka maa-, tööstus- ning kaubanduskodanluse arvel.

Hispaanias, kus riiklik-monopolistlik kapitalism arenes välkkiirelt, mistõttu teda selles suhtes võib praegu paigutada ühte ritta kõige arenenumate kapitalistlike maadega, ei ole olukord monopolidele eriti soodus. Hispaania riiki, mis sisuliselt ei ole mitte kogu kodanluse, vaid ainult suurte finantsgruppide riiki, lakamata seejuures olemast ühtlasi ka suurmaaomanike riiki, iseloomustab nii kõige kaasaegsemale kui ka kõige mahajäänumale kapitalistlikule maale omaste joonte põimumine. Tema majandusliku püramiidi tipus on kõige kaasaegsem vorm: kõrgesti arenenud kontsentratsioon ja riigi kõige täielikum ärakasutamine finantsgruppide huvides. Samal ajal on tema majanduslik baas jäänud endiseks: palju pisiettevõtteid ning väikesi ja keskmisi majandusobjekte. Monopolistlike ülikasumite «väljapumpamine» selliselt ilmselt nõrgalt majanduslikult baasilt paljastab teravalt Hispaania monopolistliku kapitali parasiitlikku iseloomu ja muudab vastuolud monopolidest sõltumatu kodanluse ja monopolistide vahel (viimased ei tunnusta esimeste minimaalseidki poliitilisi õigusi) teravamaks kui ühelgi teisel maal. See vähendab tunduvalt neokapitalistlike tendentside tekkimise võimalusi Hispaania töölisliikumises. Samal ajal dekapitaliseerib «väljapumpamise» süsteem põllumajandust, paisates selle kroonilise kriisi olukorda, millest kehtiva korra tingimustes ei ole näha väljapääsu. Seetõttu eksisteerivad külas potentsiaalsed monopolismi- ja feodalismivastased võitlusjõud.

Hispaania tegelikkuse iseärasused leidsid omaladse peegelduse markii de Deleitosa kõnes, mille ta pidas Hispaania Krediidipanga aktsionäridele. Riigis, kus võim kuulub tervenisti oligarhiale, kes kasutab seda kõige despootlikumas vormis, ainuisikuliselt, s. t. fašistlike meetoditega, kinnitavad kaasaegse riiklik-monopolistliku kapitalismi poliitilisi printsiipe, mis on omased

poliitiliste vabadustega maadele, ülbed valitsejad ja rahatuusad. Ja markii de Deleitosa oli sunnitud sellest rääkima, valides seejuures ettevaatlikke väljendusi ja esitades oma arvamusi kaebuste ning kurtmiste saatel. «Kampaania, mille eesmärgiks on kasumi laimamine, on kahjulik ja väär,» rääkis markii. «Hispaania ettevõtlikkuse põhiline pahe seisneb üldjoontes selles, et ta annab vähe kasumit. Tuleb heita kõrvale rahvalikkuse demagoogia ja mitte toetada neid kampaaniaid, mis on suunatud kasumi vastu. «Rikkuste ümberjaotamise» loosung tuleb asendada «uute rikkuste loomise» loosungiga. Pank peab olema võimas, arukalt kaitstud ettenägematute majanduslike muudatuste eest, selleks tuleb tal aga luua vajalikud reservid, mis pole võimalik ilma kasumita. Kust aga võtta neid kasumeid?» — kurtis markii.

On täiesti ilmne, et rääkides «kasumivastastest kampaaniatest» ei mõelnud markii de Deleitosa muidugi meie propagandat. Vastasel korral poleks ta loobunud lõbust seda otse välja ütelda. Ta pidas silmas teist kampaaniat, mis kehtivast diktatuurist hoolimata on jõudnud legaalse ajakirjanduse lehekülgedele ja millele mõned riigiametnikud on sunnitud reageerima. Markii esinemine peegeldab riigi kõige laiemate sotsiaalsete ringkondade meeleolu, kes on nõrдинud kasumite suuruselt, mida saavad suured finantskoondised, ja viimaste kustutamata hundiisust. Markii oli sunnitud nii rääkima seetõttu, et konflikt suurte finantskompaniide vahel ühelt poolt ning riigi elanikkonna mahajäänud osa vahel teiselt poolt, kaasa arvatud linna ja maa väike- ning keskkodanlus, ähvardab nende huviseid, keda markii esindab. Sest vaatamata fašistlikele valitsemisvormidele, ei või diktatuur meie maal lubada endale üleolevalt deklareerida, et pankade või suurtootuse huvid on ühtlasi «Hispaania huvid», kuna isegi kivid hakkaksid sellisel juhul kisendama.

Ja see ei ole juhuslik. Siin ei saa olla juttugi kommunistide «subjektivismist». See on meie ühiskonna tegeliku olukorra peegeldus. Ja seetõttu ongi väljapääsu leidmine Hispaanias kujunenud olukorrast nii keeruline ja raske probleem. Kui kõne all oleks ainult poliitiline kord, nagu väidavad mõned isikud, oleks kõik juba ammugi lahendatud. Markii kritiseerib oma kõnes

aga just praegust majanduspoliitikat, ta ei ole sellega rahul ja talle näib, et see ei vasta nende inimeste huvi- dele, keda ta esindab. Ent kui juba fašistlik diktatuur ei ole suuteline ellu viima oligarhia nõudmistele vastavat ülikasumi, madala töötasu ja rahvusliku tulu jaotamise poliitikat, milline teine poliitiline kord tuleks sellega siis veel toime? Ja kui isegi olukorras, kus ajakirjan- dus on tsensuuri range kontrolli all, toimub ülikasumi- vastane kampaania, mis juhtub veel siis, kui ajakirjan- dus saab vabaduse? Mis toimub siis režiimi vahetuse korral, kui juba praegu protest võimsate finantsring- kondade vastu kutsub esile nende peameeste rahulole- matuse?

Kuid olukorra komplitseeritus ei tähenda sugugi seda, et Hispaanias ei tuleks poliitilisi muudatusi ja et sel- leks ei ole mingeid perspektiive. Ei, ja veel kord ei! Vaatamata praegu võimul olevate monopolistlike grup- pide ägedale vastupanule, on selleks küllalt võimalusi. Üks on selge, ja sellega peavad arvestama kõigepealt poliitilised, sotsiaalsed ja demokraatlikud jõud, et need poliitilised muudatused ei toimu nende gruppide init- siatiivil, kelle spetsiifilised huvid nõuaksid veelgi reakt- sioonilisemat suunda, veelgi tugevamat, karmimat ja kuulekamat võimu, kui seda on kehtiv režiim. Võimalus muudatusteks avaneb tingimata, ja see hakkabki juba ilmet võtma, rahva- ning demokraatlike jõudude võimsa ja otsustava tegevuse tulemusena. Just see tegevus kindlustab monopolistlike gruppide isoleerimise ja õõnestab lõplikult nende poliitilisi positsioone, tugev- dades samal ajal nende sisemisi vastuolusid ja oma- vahelisi tülisid.

See protsess kujuneb kindlasti väga keerukaks, ja juba praegu on meil võimalik olla selle tunnistajaiks. Demokraatlike jõudude surve ning režiimi sisemised vastuolud tingivad viimase kvantitatiivse muutumise, kuigi aeglase, kuid siiski tajutava. Diktatuur on kaotan- nud oma dünaamilisuse, tal puudub fašistlikule riigile iseloomulik monoliitsus ja initsiatiiv. Ta areng on jää- nud seisma. Hulk valitsuse dekreete, seadusi ja seadus- eelnõusid jäävad enamikul juhtudel ainult paberile.

Võimalikud on uued taganemised. Seejuures võib reaktiooniline ja konservatiivne diktatuur isegi ümber kasvada *pehmeks diktatuuriks* (kasutan meelega seda

terminit analoogia alusel ajaloolise minevikuga, mis meil veel värskelt meeles on). Demokraatliku võitluse ägenemine ja režiimi sisemine lagunemine võivad selle iga hetk esile kutsuda. Kui see toimub, siis ei ole välis-
tatud võimalus, et leiab aset viimane otsustav lahing režiimi ja rahvuslike demokraatlike jõudude vahel; vältimatu on võimu järjekestvuse süsteemi pankrot ja poliitilise revolutsiooni võit, mis paneb aluse tähtsate sotsiaalsete muudatuste uuele perioodile riigis. Revolutsioon võib olla vähemal või suuremal määral vägivaldne, vähemal või suuremal määral rahulik, kuid ta toimub tingimata.

Poliitiliste vabaduste tingimustes muutub vastuolu tõelise poliitilise demokraatia ja majandusliku võimu säilimise vahel finantsringkondade ja mõisnike oligarhia käes meie maal veelgi teravamaks. Ühel parlamendi pidulikul istungil lausus kord keegi Teise Vabariigi ministritest tõepoolest prohvetlikud sõnad, mida tookord ei osatud väärikselt hinnata. Ta ütles: «Kas Vabariik teeb lõpu Juan March'ile, või Juan March teeb lõpu Vabariigile.» Ja tõepoolest, Juan March ning finantsringkondade ja mõisnike oligarhia hävitasid Vabariigi. Praegu aga seatakse küsimus üles veelgi teravamalt: *kas poliitiline demokraatia jääb püsima demokraatliku majandussüsteemi alusel või likvideerib finantsringkondade ja mõisnike oligarhia taas poliitilise demokraatia. Tulevane Hispaania demokraatia on kas poliitiline ja sotsiaalne demokraatia või teda ei saa üldse olema, ta ei jää püsima.*

Need inimesed, kes räägivad ekslikult «läänelikust» poliitilisest korrast, püüdes sellega määratleda süsteemi, kus poliitilise demokraatia vormid eksisteeriksid koos oligarhia tegeliku poliitilise ja majandusliku ülevõimuga, unustavad, millise reaalse taseme on saavutanud kapitalismi areng Hispaanias, unustavad, missugused on Hispaania monopolistliku kapitali reaalsed võimalused. Nad segavad Hispaania ära Euroopa arenenud kapitalistlike riikidega ja isegi idealiseerivad olukorda nendes maades. Kuid saabub aeg, kus vastuolud poliitilise demokraatia ja monopolide diktatuuri vahele saavutavad kulminatsioonipunkti isegi nendes arenenud maades. Seda kinnitavad need muutused, mida on läbi teinud poliitilised süsteemid Itaalias, Prantsusmaal

ja isegi maailma kõige arenenumas kapitalistlikus riigis — Ameerika Ühendriikides, kus revolutsioonilised jõud on kõige nõrgemad, kuid koloniaalsõdade poliitika, mida teostab Ameerika valitsus, teravdab seda vastuolu. Tõsiasi, et poliitilise demokraatia režiimi stabiliseerumine ja oligarhia tegelik võimulolek on üheaegselt võimatud, ilmneb Hispaanias palju varem, vaatamata sellele, et praegune olukorra muutumise aeglus kõneleb nendest raskustest, mis esinevad selle probleemi lahendamisel «Lääne» eeskujul.

Meie ei eita riigi monopolistliku arenemise võimalikkust. Kuid me kinnitame, et see tee toob ränki katsumusi töölistele, talupoegadele, keskihtidele ning kodanlusele, kes ei ole seotud monopolidega, teiste sõnadega, suuremale osale meie kaasmaalastest. See tee on palju pikem ning seda mööda minnes jääb Hispaania mahajäämus arenenud maadest veel määramatuks ajaks püsima. Eeltoodut arvesse võttes võib see viia niikaugele, et poliitilised vabadused kujunevad ei millekski muuks kui lühikeseks ajalooliseks etapiks frankismi asendamise käigus uue reaktsioonilise diktatuuriga.

Suur revolutsiooniline, rahvuslik ja demokraatlik ülesanne. Seepärast me olemegi antifeodaalse ning antimonopolistliku arengutee poolt; ja me võitleme selle arengutee eest, kuna see kindlustab ja täiendab sotsiaalse demokraatia poliitilist vabadust. Me teame, et siin ootavad meid ees suured raskused, kuid need on täiesti ületatavad. See on tohutu tähtsusega demokraatlik ja rahvuslik ülesanne, mis äratab rahvahulka des entusiasmi ning demokraatlikku energiat. Selle arengutee poolt on kogu maa arvukas patriootide armee, kellele Hispaania mahajäämus on alaliselt veritsevaks südamehaavaks.

Tõepoolest, rahvusliku kokkuleppe poliitika täitis põhiliselt ühe oma eesmärkidest: likvideeris lõhenemine rahva hulgas, mille kutsus esile sõda. Kuid *meil tuleb lahendada täies ulatuses rahvuslik ülesanne, mis nõuab kogu rahva ühtsuse süvendamist ja kõrgemale tasemele tõstmist; kodanliku revolutsiooni poolelijäämisest tingitud mahajäämise tasategemist; tööstusliku, tehnilise ja teadusliku revolutsiooni edasiarendamist, mille me omal ajal hooletusse jätsime, kuna vastasel korral võib suureneda meie mahajäämus, hoolimata*

isegi meie majanduse kasvu kaasaegsest tempost. Jutt on sellest, et majandusliku ning sotsiaalse arengu valdkonnas tuleb lakata «sörkimast» ja liikuda edasi Hispaaniale vajaliku kiirusega.

See ülesanne nõuab kogu rahvuse jõupingutusi, mida võib saavutada ainult sel juhul, kui kogu rahvast — töölisi, talupoegi, haritlasi, monopolidest sõltumatut kodanlust — haarab üksmeelne ind liikuda tihedas koostöös ja võitluses yankumatult edasi selle selge ja täpselt formuleeritud eesmärgi poole. See eesmärk peab kümnekordistama rahva töövõimet, tema ennastsalgavust ja kangelaslikkust, looma rahvuslik-demokraatliku ning revolutsioonilise romantika õhkkonna. Kuid seda indu, seda arenguromantikat pole võimelised sütitama tehnokraadid oma «plaanide» ja tootmise «organiseerimise abinõudega». Seda ei või esile kutsuda ka mingi monopolistliku kapitalismi reaktsiooniline režiim.

Seda entusiasmi võib esile kutsuda ainult demokraatlik, antifeodaalne ning antimonopolistlik revolutsioon. Seda võib esile kutsuda ainult uus poliitiline kord, mida tunnustavad linna ja maa töötajad, haritlased, insenerid, tehnikud ja kodanlus, kes ei ole seotud monopolidega; ainult selline võim, mis väljendab nende huve ja mida nad peavad oma võimuks; ainult niisugune programm, mis nii üldjoontes kui detailides oleks koostatud kogu maa, kogu rahva aktiivsel osavõtul ja mille elluviimisest rahvas oleks eluliselt huvitatud, ainult niisugused õigusnormid, mis võimaldaksid kõigil neil, kes oma tööga seda programmi ellu viivad, kontrollida tegelikult selle elluviimist ja omada õigust võtta vastu iseseisvaid otsuseid kõigil selle programmi realiseerimise etappidel. On vajalik, et kõik inimesed, kes täidavad ükskõik millist tootmisülesannet, mõistaksid selle ülesande vahetut seost oma heaolu parandamise ja kõige laialdasemate vabaduste kättevõitmisega; et igaüks neist oleks tõesti huvitatud oma töö edust ja tunneks tõsist muret ebaõnnestumiste puhul. Ainult siis võib süttida selline entusiasm, mis võimaldab Hispaania mõne aastakümne jooksul tõusta maailma kõige arenevat riiki tasemele ja teha igaveseks lõpu oma sajandeid kestnud mahajäämusele. Ei frankism ega ükski teine režiim pole suuteline lahendama seda ülesannet rahva tugeva ja aktiivse toetuseta.

Parlament ja rahvusliku autonoomia süsteem. Kohtuaparaat. Millisena me kujutleme seda poliitilist ning sotsiaalset demokraatiat?

Seda uut demokraatiat kujutleme paljurahvuselise riigina, kes tunnustab tingimusteta temaga vabal tahtel (mitte sunniviisil või keskvoimu nõudel) liitunud Kataloonia, Baskide maa ja Galicia rahvuslikke õigusi. Meie, kommunistid, toetame kindlalt Kataloonia, Baskide maa ja Galicia rahvaste enesemääramise printsiipi ja nende õigust laiendada oma rahvuslikke vabadusi, arendada oma kultuuri ja keelt. Ainult see riik, kes austab tema koosseisu kuuluvate erinevate rahvaste rahvuslikku väärikust, võib olla täiesti kindel, et ta jääb püsima. Ainult sel teel kindlustatakse Hispaania rahvaste tõeline vendlus.

Selles uues demokraatias oleks suveräänse riigi kesksorganiks parlament, mis valitakse samuti nagu valitsemisorganidki üldisel hääletamisel proportsionaalse esinduse alusel. Kesktäidesaatva võimuorgani määrab parlament ja see tegutseb viimase vahetu kontrolli all.

Parlamentlik süsteem peab rajanema majandusliku ning sotsiaalse demokraatia asutustel. Sellisel juhul on parlament oma piiratusete ja puudustete vaatamata sada korda demokraatlikum ja efektiivsem kui ükskõik milline teda kõrvaldav või asendav vorm.

Tõeline demokraatia nõuab, et kohus oleks täielikult sõltumatu. Kohus peab teostama uurimist ja langetama otsuseid kooskõlas õiguslike printsiipidega, välistades omavoli ohu. Esimeseks sammuks selle sõltumatuse suunas oleks politsei eelisõiguste piiramine ja vähendamise, mis frankismi tingimustes on piiramatud, kuid mis ka mõne teise režiimi juures võivad olla liiga suured. Kohtuliku uurimisega peavad tegelema kohtuvõimud. Piinamised ja igasugused füüsilise mõjutamise vahendid, mis solvavad inimväärikust, tuleb otsustavalt keelata; isikud, kes neid rakendavad, tuleb viivitamatult areteerida ja neid karmilt karistada.

Mitme partei süsteemi eest. Meie parlamendikontseptsioon eeldab muidugi mitme partei süsteemi. Hispaania ametlik propaganda ründab täie teravusega mitme partei põhimõtet. Selle propagandaga poleemikasse astuda oleks üsna mõttetu: kaalutlused, millest siin lähtutakse, on täiesti ilmsed. Meie, hispaanlased, oleme saanud

seda oma nahal tunda, mida tähendab meie maa tingimustes mitme partei süsteemi likvideerimine. Selles küsimuses võib öelda, et me pooldame tagasipöördumist minevikku. Me ei lase ennast petta. Iga režiim, mis annab vabaduse parteidele, on vaatamata oma puudustele sada korda parem praegusest.

Meie kriitika kodanlike parteide ja sotsiaaldemokraatia suhtes on üldtuntud. Praegusel momendil, fašistliku diktatuuri tingimustes, ei ole mõtet sellel peatuda. Palju olulisem on näha küsimuse teist külge. Ja nimelt seda, et parteid, isegi neile omaste puudustega, on demokraatlik element riigi poliitilises elus, kuna nad väljendavad erinevate klasside ja sotsiaalsete kihtide huvide ja seisukohtade mitmekesisust. Isegi need parteid, kelle juhtimine allub suurel määral monopolistliku kapitali diktatuurile, on sunnitud elanike ja parteiliikmete laialdase ühiskondliku arvamuse tekkimise korral, sellega arvestama. Teisest küljest aitab parteide olemasolu ja nende poliitiline propaganda tõsta huvi riigi poliitilise elu vastu ja innustab laiu rahvahulki sellest osa võtma. See tähendab, et nad takistavad sellise nähtuse teket, mida võiks nimetada rahva poliitiliseks absentismiks. Viimasest on aga monopolistlik kapital huvitatud ja soodustab seda igati.

Me oleme korduvalt deklareerinud, et Hispaanias on *otstarbekohane mitme partei süsteem* (ja seda ka sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise seisukohalt). See ei ole mitte mingi taktikaline manööver, vaid terve strateegiline kontseptsioon. Edaspidi ma esitan selle kontseptsiooni, mis rajaneb ideel, et sotsialismi ülesehitamine kaasaegses maailmas on mitte ainult tööliklassi, vaid ka teiste sotsiaalsete gruppide ja kihtide ülesanne; samuti ideel, et tänapäeval eksisteerivad kõrvuti teadusliku sotsialismi kontseptsiooni väljendavate ja kommunistlikku parteisse ühinenud marksistide-leninlaste seisukohtadega ka teised sotsialistlikud tendentsid, mida võivad esindada teised poliitilised parteid, kelle kaasabi on uue ühiskonna ehitamisel paratamatult vajalik.

Kuid parlament ja poliitilised parteid ei ole tõelise poliitilise ja majandusliku demokraatia organiseerimise ja funktsioneerimise ainsad vormid. Ma eeldan, et sellise üldise iseloomustuse raames ei ole vajadust pea-

tuda pikemalt *autonoomsete valitsuste ning asutuste, provintsiaal- ning munitsipaalnõukogude osal, samuti sellel, kui määratu suur tähtsus on tööliste ning talupoegade ametiühingutel, loomingulistel liitudel, kaupmeeste ning töösturite organisatsioonidel nende klasside ja sotsiaalsete gruppide riigijuhtimisest osavõtu seisukohalt.*

Sotsiaal-majandusnõukogu. Uue demokraatia tähtsaks elemendiks on Sotsiaal-majandusnõukogu ja selle kohalike organite moodustamine, kes oleksid täievolilised välja töötama ja ellu viima nii üldist majandusplaani kui ka kohalikke plaane.

Me ei poolda senatit. Majandusliku ja poliitilise demokraatia süsteemis peaks parlamendi teise palati asemel olema Sotsiaal-majandusnõukogu. See peaks koosnema kõigi eelmainitud sotsiaalsete kihtide ja klasside esindajatest, kes on valitud demokraatlikul teel vastavate ametiühingute ja sotsiaal-majanduslike koondiste liikmete poolt. Endastmõistetavalt oleksid selles nõukogus esindatud ka pangad ning natsionaliseeritud tööstusharud. Kohtade arvu selles nõukogus ei määraks mitte kapitali suurus, vaid erinevate klasside ja sotsiaalsete gruppide tegelik osatähtsus tootmises.

Poliitilise ning sotsiaalse demokraatia majanduslik sisu. On selge, et uue demokraatia sisu, selle majanduslikud ja sotsiaalsed asutused on sama tähtsad kui selle demokraatia poliitiline struktuur. *Poliitiline ja sotsiaalne demokraatia, nii nagu meie seda mõistame, ei ole midagi muud, kui üleminekuvorm riiklik-monopolistliku kapitalismi ja sotsialismi vahel.* Väites, et tulevane kord ei tohi olla ei kehtiva režiimi jätkamine teises vormis ega ka tagasipöördumine mineviku juurde, see tähendab 1931. aasta Vabariigi juurde, ei püstita meie, kommunistid, mitte uisapäisa momendi olukorrast tingitud loosungit, vaid väljendame oma kindlat ja rationaalset kontseptsiooni tuleviku suhtes. 1931. aasta Vabariigis oli ühendatud formaalne demokraatia ning mitteoligarhiline klasside valitsemine, kusjuures säilis finantskapitali ning mõisnike aristokraatia majanduslik struktuur ja riigiaparaat. Seetõttu oli tõeline võim rohkem nende gruppide kui seadusliku valitsuse käes. Igasugune arglik demokraatlik reform kohtas nende salajaste jõudude vastuseisu, kellele võim tegelikult kuulus.

Hiljem aga astusid need jõud välja ja tegid formaalsele demokraatiale lõpu. Seepärast ei räägi me 1931. aasta Vabariigi kogemuste kordamisest.

Ja ikkagi oleme meie, kommunistid, vabariigi poolt. Meile on vabariik Hispaania demokraatia sünonüümiks.

Kuid tuleviku vabariik peab oluliselt erineva 1931. aasta Vabariigist. Poliitiline demokraatia peab tugevema ja laienema majandusliku demokraatia rakendamise baasil. Viimase sisu on antud etapil antifeodaalne ja antimonopolistlik. See tähendab, et lähemaks eesmärgiks peab olema suurte latifundiumide ning suurmõisnike ja maa-aristokraatia kui klassi likvideerimine. Kui see reform toimub rahulikult teel, nagu me seda soovime, oleme nõus, et nende maade eest makstakse kompensatsiooni Juan Gómez'i¹ poolt 1957. aastal tehtud ettepaneku või mõne teise analoogilise vormeli alusel. Kuid see ei sõltu ainult meist ega teistest demokraatlikest jõududest, vaid ka maaomanike endi positsioonist.

Mida see abinõu tähendab? Seda, et 50 000 suurmaaomanikku, kelle perekonnad sajandite jooksul on elanud parasitlikult mitme miljoni väikeomaniku, rentniku ja põllutöölise töö, ekspluateerimise ning vaesuse arvel, peavad loobuma oma privileegidest nende miljonite töötajate kasuks. Kas see ei ole demokraatlik? Millest on riik rohkem huvitatud? Kas sellest, et säilitada 50 000 perekonna iidised häbiväärsed privileegid, või sellest, et luua paremad elutingimused mitmele miljonile perekonnale, see tähendab ligikaudu neljakümnele protsendile Hispaania elanikest? Selline on küsimus ja vastus sellele peaks olema selge igale demokraadile.

Peale selle on suurem osa neist suurtest maavaldustest kas söötis või neid haritakse halvasti. Need annavad vaid tühise osa sellest, mida nad võiksid anda hea harimise korral. Kapitali, mida suurmaaomanikud saavad maarendi näol, ei kasutata põllumajanduse arendamiseks, vaid seda kulutatakse mõtlematult või kasutatakse spekulatiivseteks finantsoperatsioonideks. Põllumajanduse dekapitaliseerumine tuleneb osaliselt omandi poolfeodaalsest iseloomust. Agraarreform teeb lõpu sellisele olukorrale. Tõstes maaelanike elatustaset,

---

¹ Hispaania Kommunistliku Partei väljapaistev majandusteadlane.

aitab see kaasa siseturu laienemisele, mis on rahvamajanduse eduka ja kiire arenemise seisukohalt tingimata vajalik.

Tuleb rõhutada, et agraarstruktuuri esmaseks probleemiks Hispaanias (mida ka ei räägiks «tehnokraadid» ja teised isikud, kellele on praegune režiim kasulik) ei ole mitte minifundiumide probleem, mis tuleneb rühma suurmõisnike monopolist maaomandile. Selleks et lahendada minifundiumide probleem ja luua kogu riigis tulusate ning tootlike põllunduslike majandite võrk, tuleb eelkõige teha lõpp latifundiumidele ja anda maa nendele, kellel seda on vähe või ei ole üldsegi.

Siit pärineb ka meie loosung: «Maa nendele, kes seda harivad.» Ja need, kes maad harivad, peavad ise otsustama küsimuse, kuidas seda teha — kas individuaalselt või kollektiivselt. See otsus peab igal üksikjuhul olema vastu võetud demokraatlikul teel, mitte aga talupoegadele ülevalt poolt peale sunnitud. Mis puutub üksikutesse suurtesse maavaldustesse, kus on kasutusel kapitalistlikud majapidamismeetodid, siis neid on kahtlemata kõige parem majandada kollektiivselt. Muudel juhtudel ühinevad üksikud tootjad nii nende endi kui ka tootmise huvides mitmesugustesse kooperatiividesse.

Kuid ka ulatusliku kooperatsiooniliikumise arendamiseks tuleb teha lõpp mõisnike suurmaaomandusele ja kehtestada tõeline demokraatia. Tänapäeval on Hispaanias veel väga vähe tõelisi kooperatiive. Suurem osa nendest koondistest, mis kannavad kooperatiivi nime, on lihtsalt aktsiaseltsid, mida juhivad suurmaaomanikud ja mis on muutunud neile tuluallikaks. Talupoeg tunneb end seal võõra ja tähtsusetu isikuna. Oma töö tulemusi ta peaaegu ei näegi. Samal ajal aga kisklevad frankistlikud ninamehed omavahel kasumiosa pärast, mida annab see nii kummaline kooperatsiooniliikumise vorm.

Küla vajab ka riigi abi ja kaitset — tõelist abi industrialiseerimiseks, kultuuri, tervishoiu ja heakorrastuse arendamiseks.

Üks kõige olulisemaid järeldusi, mida võib teha Hispaania viimaste aastakümnete kogemustest, on ilmselt põllumajanduse arengus «preisi tee», nagu seda nimetas V. I. Lenin, läbikukkumine. Välja arvatud lühike sõjaperiood, katsetati meie maal just nimelt «preisi teed»,

s. o. poolfeodaalse põllumajanduse muutmist kapitalistlikuks, puudutamata sealjuures omandistruktuuri. Kuid see tee viis põllumajanduse kriisini, selle dekapitaliseerumiseni, maade söötijätmiseni tootmisseisakuni — selleni, et põllumajandus on käesoleval ajal riigi majandusliku arengu peamiseks takistuseks. Rääkimata nende taluperede traagikast, kes olid sunnitud oma maad maha jätma, emigratsiooni tõttu purunenud perekondadest ning nende inimeste kerjuslikust elust ja tööpuudusest, kes jäid küladesse paigale. Elu külades muutub iga päevaga talumatumaks. Raev ja nõrdimus võivad viia protesti- ja meeleheiteavaldusteni. Meie, kommunistid, ei soovita eales talupoegadele leppida praeguse arenguvormiga, ei ütle, et «võib elada nii, nagu nad praegu elavad». Neil, kes niiviisi räägivad, ei ole midagi ühist meiega. Me kinnitame talupoegadele, ja teeme seda ka tulevikus: *tuleb tingimata avaldada protesti, tuleb võidelda ja astuda avalikult välja. Vaadake, seal on suurmõisnike maad: nõudke, et need antaks teile!*

Uuel demokraatial tuleb alustada latifundiumide likvideerimisest, põllumajanduse abistamisest, põllumajandussaaduste töötlemisega seotud kohaliku tööstuse arendamisest, kultuuri, tervishoiu ja heakorrastuse viimisest külasse. See on ülesanne, mis kutsuks esile entusiasmi ja mille realiseerimisel suureneksid tunduvalt demokraatia aktiivsed jõud miljonite talupoegade toetusel.

Kõik need abinõud ei ole meie arvates vastuolus maa kiiretempolise industrialiseerimisega. Vastupidi, nad kõrvaldaksid takistused, mis segavad industrialiseerimistempo kiirendamist.

Kui pidada silmas mõisnike ja finantsoligarhia tugevaid sidemeid, samuti valitsevate gruppide sisemist struktuuri, siis oleks agraarreform iseenesest juba rängaks hoobiks nende gruppide sõlmpositsioonide pihta.

Kui aga demokraatia peaks sellega piirduma ja küla ümberkujundamisel ei rakendata abinõusid, mille eesmärgiks on monopolistliku kapitali positsioonide piiramine ning lõppkokkuvõttes nende hävitamine, siis ohustab see nii agraarreformi ennast kui ka kõiki demokraatlikke saavutusi.

Mida see tähendab?

See tähendab, et *tuleb tingimata minna edasi ja jõuda pankade ja krediidi tegeliku natsionaliseerimiseni, maa-*

põuevarade, elektrienergia tootmise, suurmonopolistlike tööstusobjektide natsionaliseerimiseni, nende üleandmiseni riigi ja töötajate valdusse. Seda natsionaliseerimist on võimalik läbi viia aktsionäride huvisid kahjustamata, kuna viimased võivad ka edaspidi saada dividende aktsiatelt, mille omanikeks nad jäävad seni, kuni nende eest ei ole makstud kompensatsiooni. Loomulikult võidaksid natsionaliseerimisega töölised, tehnikud ja teenistujad.

Tegelikult eksisteerib käesoleval ajal suurem osa nendest ettevõtetest krediidi, toetuste ja soodustuste najal, mida neile annab riik maksude, s. t. rahva arvel. Nende rekonstrueerimine ja moderniseerimine ei ole mõeldav ilma märkimisväärsete ühiskondlike vahendite investeerimiseta. Miks siis endist viisi rahuldada monopolistlike rühmituste huvisid, kes on saanud küll tohutuid kasumeid, kuid samal ajal pole teinud kuigivõrd olulisi kapitaal mahutusi ega moderniseerinud tootmist? Kui neid kulusid peab kandma riik, miks ta ei peaks võtma siis juhtimist enda kätte? Ning see ei oleks sotsialism, see ei teeks veel lõppu kapitalistlikule eraomandusele, vaid üksnes monopolide võimutsemisele. See, mida tavatsetakse nimetada väikeste ja keskmiste ettevõtete «ookeaniks» ning mis on Hispaania majanduslikule struktuurile nii iseloomulik, jääks majandusliku demokraatia sellel etapil nende omanike kätte, kelle huvisid see ümberkorraldus millegagi ei riivaks.

Üleminekuetapp, mida me ette näeme ja nimetame kas poliitiliseks ja sotsiaalseks demokraatiaks või anti-feodaalseks ja antimonopolistlikuks demokraatiaks, oleks sotsiaalses ja majanduslikus mõttes järgmine. Ühelt poolt oleksid krediit ja maa põhilised rikkused riigi käes, kes kasutaks neid majandusliku arengu reguleerimiseks ja kontrollimiseks, sellele arengule demokraatliku suuna andmiseks vastavalt rahvuslikele ja rahva huvidele, samuti selleks, et tõkestada kõiki eramonopolistliku kontsentratsiooni protsesse. See ei tähendaks kaasaegsele tootmisele tüüpilise majanduse tsentralisatsiooni- ja kontsentratsiooniprotsessi rikkmist. See protsess on majandusliku arengu huvides paratamatu ja vajalik, kuid ilma kapitalistlike monopolideta on seda võimalik teostada kiiremini ja ratsionaalsemalt, kusjuures sellest saab kasu siis eranditult

rahvas. Demokraatlik riik demokraatliku planeerimisega täidaks selle ülesande suurepäraselt.

Selle põhilise rahvussektori kõrval eksisteeriksid töös- ja kaubandusharud, mis oleksid eraomanike valduses, kes ei ole monopolidega seotud. Need tegutseksid süsteemi raames, mis annaks neile sellised tagatised, mida neil praegusel ajal riiklik-monopolistliku kapitalismi süsteemis ei ole. Nad hakkaksid tootma üldise demokraatliku plaani alusel, mis tagab kiire arengutempo ja avab neile suured võimalused. Neile ei valmistaks krediidi saamisel enam raskusi pangad, kes omakasupüüdlikult eelistavad finantseerida oma isiklike ettevõtteid, ja sellega oleks kõrvaldatud finantskrahhi oht, mis monopolidest sõltumatuid ettevõtteid ähvardab praegu igal sammul. Nendel sotsiaalsetel ringkondadel saavad olema omad esindajad Sotsiaalmajandusnõukogus, parlamendis ja valitsuses, omad informatsiooniorganid ja assotsiatsioonid. Samuti nagu teised sotsiaalsed kihid, saavad ka nemad avaldada survet, et nende huvidega arvestataks.

Maal hakkavad peale perekondlikku tüüpi majandite ja teiste kodanlikku tüüpi ettevõtete tegutsema erineva arengutasemega kooperatiivid ja eesrindlikud põllumajanduskollektiivid, keda varustatakse vastavalt organiseeritud riikliku krediidiga, masinate, kemikaalide ja muuga.

Likvideeritakse kõik monopolistlikud vahendajad tootjate ja müüjate vahel ning kehtestatakse süsteim, mis tagab vahetud sidemed tootjate ja müüjate, tootjate ja tarbijate vahel kõigil vajalikel juhtudel. Sellel süsteemil saab olema kaubandusettevõtete võrk, mille organiseerivad kooperatiivid, riik või autonoomsed organid ning mida kontrollivad asjast huvitatud isikud.

Antifeodaalse ja antimonopolistliku demokraatia etapp võib kesta vaatamata tema ajalooliselt ajutisele iseloomule küllalt pikka aega. Töölisklass on huvitatud sellest, et tootlikud jõud ja teenindamissfäär saaksid üleminekuperioodil võimalikult vähe desorganiseeritud. Teiste revolutsioonide kogemused näitavad, et kui reaktsioonilistel monopolistlikel rühmitustel õnnestub tekitada kokkupõrge demokraatliku võimu ja teiste kodanlike kihtide vahel, kui ühel või teisel põhjusel kiirustatakse kõigi tootmis- ja ringlusvahendite ühistami-

sega, siis kaasneb sellega vahel pika perioodi jooksul korralagedus tootmise ja teenindamise teatavates sektorites, mille all kannatavad esijoones rahvahulgad. Lisaks sellele toimub veel tehnilise ja loominguulise kaadri eemaldumine. Tuleb välja, et töötajatel ei ole võimalik korrapealt asendada vana ühiskonna kogu majandusaparaati.

Lähtudes ajaloolistest kogemustest ja võttes arvesse sotsialismi osatähtsust kogu maailmas, võib revolutsioon Hispaanias kulgeda praegusel ajajärgul teist teed: poliitilise ja sotsiaalse demokraatia perioodi kaudu, mis võimaldab arendada tööstuse uusi põhiharusid, ilma et see halvaks ja piiraks olemasolevate tööstusharude tegevust ning tekitaks kahju kaubandusele ja teenindamissfäärile. See periood saab võimalikuks tööliklassi, talurahva, tehnilise ja loominguulise kaadri, monopolidest sõltumatu kodanluse, samuti nimetatud klasside ja kihtide huvisid väljendavate poliitiliste jõudude koostöö tulemusel.

See etapp loob tingimused järkjärguliseks üleminekuks sotsialismile, kuid ei ole veel sotsialism. See saab olema uus antifeodaalne ja antimonopolistlik demokraatia, kus eksisteerivad üheaegselt ühiskondliku omandi vormid põhilistes sektorites ja laialdaselt arenenud kodanlikud ning kapitalistlikud omandivormid.

Järkjärguline üleminek kõigi tootmisvahendite ühiskondlikule omandile ei toimu sel viisil mitte nende või teiste eksproprieerimisabinõude rakendamise tulemusena. Tootlike jõudude arengu tõttu tõuseb loomulikult teel päevakorda küsimus väike- ja keskmise tööstuse järkjärgulisest väljatõrjumisest. Kahjude hüvitamise vormid ja, mis peamine, eraettevõtete endiste omanike, arvestades nende kogemusi ja administratiivseid võimeid, uude sotsialistlikku tootmissüsteemi kaasatõmbamise vormid tagavad, et niisugune üleminek ei kujune kellelegi tragöödiaks, välja arvatud üksnes need isikud, kes katsuvad jõuga takistada demokraatlikku arengut.

Selline on ainus reaalne vorm, mis võimaldab Hispaanias areneda *revolutsioonil vabaduse tingimustes*.

Selle, kommunistide soovitatud arengusuuna vastu astub välja monopolistlik oligarhia, nagu ta tegi seda minevikus, ja koguni relvade abil, ja teeb ka nüüd, võimalik olles. Monopolistlik oligarhia on kasutanud, kasu-

tab ja saab kasutama elanike märkimisväärse osa teadvuses kinnistunud huvide, traditsiooniliste ideoloogiliste eelarvamuste, instinktiivsete konservatiivsete vaadete, vana ja «uue» antikommunismi absurdsete usulise iseloomuga müütide kompleksi selleks, et nende abil varjata oligarhia peamist eesmärki: oma privileegide kaitsmist.

Kõne all on takistused, mille mastaape ei ole võimalik ülehinnata, jõust, mis visalt hakkab võitlema ülemvõimu eest. Selle jõuga tuleb pidada veel rasket, komplitseeritud võitlust isegi pärast diktatuuri kukutamist.

Kuid seoses Hispaania majandusliku arengu iseloomuga, samuti seoses sellega, et finantskoodanluse ja mõisnike oligarhia kujunemist ja arenemist tõkestavad käesoleval ajal paljud takistused ja vastuolud, võivad revolutsioonilised jõud kõigele vaatamata arukalt tegutsedes teatavate vaheetappide kaudu jõuda selleni, et vähemalt monopolidest sõltumatu koodanluse oluline osa on sunnitud valima demokraatliku arengu tee kui endale sobivama monopolistliku arenguteega võrreldes.

MAJANDUSLIK ARENG KUI KONKREETNE AJALOOLINE NÄHTUS JA KUI IMPERIALISMI NING VALITSEVA OLIGARHIA «IDEOLOOGIA»

Hispaania majandusliku arengu mõningaid iseärasusi.

Kapitalistliku arengu algusest peale möödunud sajandil oli nõrk hispaania koodanlus sunnitud loovutama kapitalimahutuste osas esikoha välismaisele kapitalile: Prantsuse, Inglise ja Belgia kapitalile. Vastavalt turu nõudmistele ja välismaise kapitali huvidele hakkas arenema hankiv tööstus. Peale kaevanduste ja raudteede haaras välismaine kapital enda kätte ka kujunevad musta metallurgia ja teenindussfääri ettevõtted ning krediidi — ühesõnaga kõik, mis Hispaanias võis huvi pakkuda ning mida ettevõtlik ja tugev koodanlus oleks osanud ära kasutada riigi majanduse ümberkujundamiseks ja moderniseerimiseks.

Olukorra stabiilsuse kindlustamise eesmärgil tõmbas välismaine finantskapital oma ettevõtetesse kaasosa-

nikeks aristokraatlike mõisnike selliseid silmapaistvaid esindajaid nagu markiid de Alcanices ja de Perales, Urquijo, hertsogid Alba, Osuna, Sanlucar' jt. Niisiis astus mõisnike aristokraatia tihedasse sidemisse finantskapitaliga, kaotamata seejuures aga oma feodaalset, parasiitlikku iseloomu.

Välismaise finantskapitali ekspansiooni tagajärjel jäi Hispaaniasse üksnes tühine osa kaevandatud maapõuevarade kaubanduslikust väärtusest.

Alles Esimese maailmasõja ajal õnnestub Hispaania kapitalil kas täielikult või osaliselt välja osta paljud välismaised ettevõtted. Kuid tuntud majandusteadlase Tamamesi arvates kontrollib välismaine kapital veel käesoleval ajalgi kolmandate isikute kaudu suuremat osa meie tööstusest. Rääkides majandusliku ja sotsiaalse arengu plaanist ning selles ettenähtud välismaise kapitali investeerimisest, ütleb Tamames, et selle plaani realiseerimine viiks «Hispaania tööstuse kõige olulisema osa nelja aastaga välismaise kapitali valdusse». Selles peitub «kuuldavasti meie ettevõtjates juba ärganud initsiatiivi» ohtlikkus.

Välismaise kapitali sissetungimine takistab endist viisi oluliselt rahvusliku majanduse kasvu ja määrab ette kindlaks selle arengusuuna. Ameerika majandusteadlase Rostow' kaasaegsed järgijad pakuvad erakordselt optimistlikke prognoose, eeldades, et välismaised trustid annavad meile oma «kõige uuema tehnika» ja loovad sel teel tingimused järsuks hüppeks. Tegelikult aga on üleliigne sõltuvus välismaistest tehnilistest seadeldistest tõsiseks takistuseks riigi arengus, kuna patendid antakse ilma eksportimisõigusega, eranditult ainult siseturu tarbeks, kusjuures tegemist ei ole hoopiski mitte kõige uuemate patentidega. Eesrindlikes maades on need ammu juba ulatuslikku kasutamist leidnud ning kaotamas oma teaduslik-tehnilist väärtust.

Hispaania majandusliku arengu mahajäämuse üheks peamiseks põhjuseks on tema kui võlglasriigi seisund, keda röövib, nagu ütles V. I. Lenin, käputäis eriti rikkaid ja võimsaid riike.

Peale selle pidurdab meie arengut veel üks teine tõsine faktor. Kodanliku agraarrevolutsiooni asemel toimus Hispaanias ülesharimata maade võõrandamine. Vastaval ajalooperioodil maavalduse feodaalne struk-

tuur ei muutunud. Ilma noore, arenemisvõimelise maa- kodanluseta ei suutnud hispaania kodanlus omal ajal tõusta valitsevaks klassiks, vaid oli sunnitud võimu jagama mõisnike aristokraatiaga ning leppima nende takistustega, mis seetõttu tõkestasid tema arengut. Asjaolu, et kodanlikku revolutsiooni ei toimunud, pidurdas siseturu ulatuslikumat arengut, mis teistes maades kujunes kapitalistliku majanduse arengubaasiks.

Võõrandamine puudutas kuningliku perekonna, kiriku- ja üldkasutatavaid maid, kuid jättis puutumata mõisnike aristokraatia maavaldused. Aristokraatia säilitas oma maavaldused ja isegi laiendas neid. Peale selle tekkisid uued suurmaaomanikud, kes spekuleerisid maade võõrandamisega. Kuigi võõrandamine andis teatavaid tulemusi, kuna maad võeti ära «surnud kätest» ja muudeti kaubaks, ei olnud see kodanluse revolutsiooniline poliitika, mis taotleks oma arengu kiirendamist, vaid üksnes kuningakoja finantsatsioon, mis oli suunatud peamiselt dünastiliste ja koloniaalsõdade kulu- tuste katmisele.

Hispaania põllumajanduse poolfeodaalne iseloom on suurel määral säilinud tänapäevani. 1936. aastal andis Vabariik maa nendele, kes seda harisid. Ent 1939. aastal andis võimuletulnud frankistlik diktatuur endistele suurmaaomanikele nende maavaldused tagasi. Kui Hispaania monopolistlik oligarhia oleks olnud kaasaegsem ja arukam, oleks ta jätnud vabariigiaegsed põllumajandusreformid puutumata, et kiirendada kapitalistlikku arengut kaasaja tasemel. Kuid kuna sel oligarhial oli kahesugune — monopolistlik ja feodaalne — iseloom, tõi ta arengu huvid ohvriks aristokraatia iidsete privileegide säilitamise nimel.

See määraski põhiliselt juba ette ära selle seletamatu mahajäämuse maa majanduslikus arengus, mida frankistid ning üksikud mandunud «marksistid» püüavad seletada «sõjaperioodi hävitustega», samal ajal kui see häving koos muude sotsiaalsete faktoritega oleks pidanud avaldama objektiivselt hoopis vastupidist toimet, ja nimelt: stimuleerima kiirendatud arengut.

Me märkisime juba, et Hispaanias iseloomustavad kapitalismi arengut kaks joont: *selle sõltuvus välismaisest kapitalist ja selle vastuolu mõisnike oligarhiaga.*

Nende iseärasuste tõttu kuulub Hispaania endist viisi riikide hulka, keda ekspluateerib käputäis enamarenenud imperialistlikke riike.

Hispaania kapitalismi iseloomustab ka see, et monopolide kujunemine toimus riikliku protektsionismi otsustava mõju tingimustes. Hispaania monopolid ei arenenud mitte vaba konkurentsi atmosfääris, mitte vabaturul valitsevas teravas võitluses, mitte energilise, areneva kodanluse toimekuse tulemusena, vaid kunstlikus triiphoone õhkkonnas. Tööstus rajati siseturu nõudmiste rahuldamiseks, mis olid piiratud ja teatavatesse raamidesse surutud põllumajanduse struktuuri poolt. Vastavale tasemele jõudes jäi areng peatuma; monopolid leidsid, et eesmärk on saavutatud. Sama toimub tänapäeval ka uute tööstusharudega. Kõik see on süvendanud Hispaania monopolistliku kapitali parasiitlikku iseloomu. Selle kapitali päritolu, materiaalne baas ja samasus mõisnike oligarhiaga olid ja saavad olema ballastiks, mis takistab arengut.

Tõsi, viimastel aastatel toimub Hispaanias majanduslik tõus, millega püütakse kõigest jõust põhistada maa «ideologiseerimist». Seda tõusu on mõjutanud mitmesugused faktorid: majanduslik elavnemine pärast stabiliseerimisplaani vastuvõtmist, mida on stimuleeritud riiklike kapitalimahutuste suurendamisega, ning peamiselt turismi erakordne kasv, mis ajutiselt võimaldab dollarite ennenähtamatu juurdevoolu tõttu vältida majandusliku struktuuri «veealuseid karisid». Sellele dollaritevoolule tuleb veel lisada sadade tuhandete töötajate — majanduslikel põhjustel emigreerinud isikute — raha-saadetised ning välismaised kapitalimahutused.

Kuid ei tohi teha illusioone. Dollarite sissevool aitab küll ajutiselt vältida «veealuseid karisid», kuid need on olemas ja muutuvad aja jooksul veelgi ohtlikumaks. Kerge vaevaga saadud sissetulekud turismist soodustavad teenindussfääri ja spekulatiivsete kapitalimahutuste eelisarengut ning tagavad teataval määral ka siseturu laienemise, kuid samal ajal süvendavad nad ja kinnistavad struktuurilisi puudusi, ei stimuleeri (pigem vastupidi!) kapitaliste otsima võimalusi tootlike jõudude tõeliseks ja mitmekülgseks arendamiseks. See ei avaldu mitte ainult kehtiva põllumajandusstruktuuri visas säilitamises, mille anakronismi tunnistatakse peaaegu üks-

meelselt, vaid ka selles, et praegune majanduslik tõus toimub traditsioonilistes väiketootmise piiratud raamidest, mis toodab siseturu tarbeks, arvestamata kaasaja ajaloolisi tingimusi, samuti selles, et tekib üha rohkem väike- ja keskmisi ettevõtteid, mis on monopolistliku pealisehituse baasiks ja samal ajal suurendavad viimase ebakindlust.

Peale selle, turism, majanduslike emigrantide raha-saadetised ja riiklike kapitaalmahutuste suurenemine (millega kaasneb maksude järsk suurenemine) kujutavad endast võimsaid inflatsioonifaktoreid, mis mõjutavad otsustavalt püsivat ja üha suurenevat finantside ja majanduse tasakaalustamatust.

Kaasaegse kapitalismi tingimustes ei ole börs enam selliseks regulaatoriks, nagu ta oli seda kapitalismi eelnevatel staadiumidel; hoolimata sellest näitab väärt-paberite järjekindel kriis börsil, et õitsva fassaadi taga valitsevad kindlusetus ja varjatud mure.

Lõppkokkuvõttes ei hävitanud praegune tõus riigi majanduslikust struktuurist tingitud vastuolusid. Mõnel juhudel tõi see need isegi veel rohkem esile, tekitas uusi vastuolusid, sotsiaalsete konfliktide uusi põhjusi. Eriti teravalt tulevad need vastuolud ilmsiks seoses eesrindlike kapitalistlike riikide tootlike jõudude arenguga ja integratsioonitendentsiga. Kui Hispaania ei tuleks võidelda suurte majanduslike koondiste ja arenenumate riikide konkurentsi ja orjastava ekspansiooni vastu, siis tema nõrkus ja anakronism ei oleks nii selgesti nähtava ja terava iseloomuga. Kuid mida tähendab näiteks Hispaania kapitalismi arengu raske ja aeglane «preisi tee», võrreldes kaasaegse kapitalismi tormilise arenguga Euroopa riikides ja mujal? Samal ajal, kui paljudes maades suurenevad kapitalimahutused põllumajanduse arendamiseks, suureneb traktorite ja masinate arv, on meil Hispaanias kogu maailma arvates suhteliselt kõige dekapitaliseeritum põllumajandus. Meie traditsioonilised ekspordisaadused tõrjub maailmaturult julm ja üha tugevnev konkurents. Põllumajanduse allakäimise põhjuseks on peamiselt latifundiumide struktuur ja võimetus tulla toime kaasaegse monopolistliku arengu raskustega.

Eksport jääb üha rohkem impordist maha, alatasa aga tugevdatakse tollitõkkeid, et kaitsta tööstust, mis

vajab endist viisi kas kasvuhoone või inkubaatori atmosfääri konkurentsist tingitud krahhi vältimiseks.

Ehkki oleme Euroopa riik, on Püreneed nagu varemgi piiriks, mis on avatud üksnes turismile ja töøjõu eksportimiseks — ainult sel alal konkureerivad meie hinnad seni edukalt välismaiste hindadega. Sellele vaatamata avaldab monopolistlik Euroopa Püreneede barjäärile sellist survet, millele on raske vastu seista. Sellel survele ei ole midagi ühist sõpruse ja koostööga, sest selle põhiliseks eesmärgiks on vallutada Hispaania turg välismaise kapitali ja kaupade jaoks, lõhkudes vajaduse korral isegi meie majanduse aluseid. Ei tule unustada, et kõik meelitused meie arengu aadressil, mis kostavad põhiliste imperialistlike riikide suust, varjavad üksnes seda tõde, et just suured kapitalistlikud riigid on mahajäänud maade tõelise majandusliku arengu kõige kurjemad vaenlased. Isegi endine kaubandusminister Ullastres oli sunnitud seda ühes oma kõnes tunnistama.

Monopolistliku ladviku raskuste vältimise kursist on avalikult rääkinud ka mitmed finantsmagnaadid oma kõnedes, samuti määratles selle küllaltki otsekoheaselt ka Ullastres. Asja mõte on selles, et kiirendada maksimaalselt rahvuslike rikkuste finantsoligarhia kätte keskendamise ja koondamise protsessi. Deleitosa filosoofia, mis nõuab pankade ja suurettevõtete selletagi muinasjutuliste kasumite järsku suurendamist, on oligarhia ja tema valitsuse poliitilise ja majandusliku programmi sünteesiks.

Neid projekte ei ole võimalik muidu ellu viia, kui et tuleb uuesti eluliselt vähendada väike- ja keskmiste ettevõtete, tööstuse ja kaubanduse mitte monopolistlike sektorite kasumeid ja järjekordselt hävitada nimetatud tüüpi ettevõtteid. Monopolistliku arengutee jätkamine Hispaanias toob monopolidest sõltumatutele elanikekihtidele puudusi ja kannatusi, kusjuures need kannatused on palju raskemad ja talumatamad, kui neid on tulnud taluda eesrindlike kapitalistlike maade elanike vastavatel kihtidel.

Siit järeldus: väike- ja keskkodanlus, kogu monopolidest sõltumatu kodanlus on seatud valiku ette — kas nõustuda antifeodaalse ja antimonopolistliku demokraatia loomise perspektiiviga, eksisteerida ja töötada

demokraatlikule riigile omaste kapitalismi vormide tingimustes pikemat aega, mille kestel nende huvid on garanteeritud perspektiiviga lülituda nii isiklikus kui perekondlikus plaanis järk-järgult sotsialistliku majanduse tulevastesse vormidesse, või siis määrata end kannatama džungli seaduste järgi, hukkuma kuulsusetult suurte finants- ja tööstuskompaniide hoopide all, kes küünilise avameelsusega teatavad oma kavatsustest panna toime uusi röövimisi.

Langetada otsust antimonopolistliku ja -feodaalse arengutee kasuks ei ole kerge. Monopolidest sõltumatu kodanlus ei suuda seda teha korrapealt ja rahulikult. Ta hakkab selle valiku poole kalduma pikkamööda, monopolistliku kapitali karmide abinõude ja hävitava konkurentsi mõjul, töörahva võitluse mõjul, mis lähen-dab ning muudab reaalsemaks demokraatliku arengutee paratamatuse ja vältimatuse. Selleks et teha kodanlu-sele, kes ei ole seotud monopolidega, selle küsimuse otsustamist kergemaks, tuleb proletariaadil rakendada monopolistliku kapitali poliitilise manööverdamise või-maluste piiramise tarka ja õiget poliitikat. Valiku lan-getamist saab kergendada ka veel siis, kui nimetatud ühiskonnakihtide hulgast kerkib esile arukaid, eesrind-likke poliitikategelasi, kes on võimelised püstitama ja lõpuni välja töötama kontseptsiooni, mis oleks põhista-tud nende kihtide võimaluste ja reaalsete huvidega, arvestades seejuures ajaloolisi sündmusi. Selline kont-septsioon juhib meie riigi konkreetsetes spetsiifilistes tingimustes neid kihte töörahva jõududega koostöötä-mise suunas.

Poleemikas Hispaania majandusliku arengu problee-mide üle esineb enam või vähem õnnestunud teaduslike uurimiste ja analüüsi kõrval ka rohkesti ideoloogilist müstifikatsiooni, millega varjatakse poliitilist ja sot-siaalset voluntarismi. Sellises voluntarismis süüdistati ka meie parteid, lähtudes meie kriitilisest hoiakust His-paania kapitalismi arengu suhtes. Need, kes kunagi pidasid endid meie seltsimeesteks, on jõudnud sellisesse ummikusse, et väidavad, nagu eitaksime me hoopiski kapitalistlikku arengut ning põhistaksime oma poliitilist strateegiat selle arengu eitamise ja majanduse katast-roofilise laostamisega.

Meie, marksistid, ei eita ning ei saagi eitada majan-

duslikku arengut. Kuid sisuliselt ei toimu poleemika mitte selle ümber, kas seda arengut eitada või mitte. Kujutada asjade sisu selliselt ei ole midagi muud kui naiivne riugas. Tegelikult on poleemika sisu järgmine:

a) Kas praegune areng «preisi teed» mööda kõrvaldab vastuolu põllumajanduse poolfeodaalse struktuuri ja riigi progressi vajaduste vahel või vastupidi, see vastuolu eksisteerib ja on teataval määral teravnenud, omandades seejuures uusi jooni «preisi tee» mahajäänud iseloomu ja erisuste tõttu?

b) Kas Hispaania on teel «enamarenenud juhtivate riikide» ridadesse või on tema mahajäämus ja sõltuvus säilinud ja suhteliselt isegi suurenenud?

c) Kas monopolistlik areng kulgeb nii tormiliselt ja erakordselt, et see iseenesest juba ületab kõik olulised sisemised vastuolud ja kindlustab oligarhiale paljudeks aastateks «spontaanse, automaatse» arengu võimalused, või siis kergendavad monopolistliku arengu-tee ajaline piiratus ja puudused ning sellest arenguteest tingitud või süvendatud vastuolud võimalust seada sellele arengule vastu antimonopolistlike klasside ja kihtide demokraatliku liikumise, mis kardinaalselt muudaks selle arengu suunda ning viiks välja demokraatliku revolutsioonini ja demokraatliku arenguni?

d) Milline on tagajärg, kas kehtiva korra «lammutamise» asemel toimub lihtsalt pikaajaline «järkjärguline evolutsioon», mis viib välja kas suurema või vähema «liberaliseerimiseni», nagu seda soovivad «järjekes- vuse» pooldajad, või siis vastupidi — mitme etapi läbimise järel toimub selline «lammutamine», hüpe reaktiooniliselt korralt demokraatlikule, millega kõrvaldatakse kõik takistused rahva tahte vaba avaldamise teelt?

Asja sisu on selles, et majanduslik areng ja selle propagandistlik üleskiitmine muudeti monopolistliku arengutee, mis pidavat juhtima diktatuuri «järkjärgulise evolutsiooni» teel «liberaliseerimise» suunas, mingiks ideoloogilise ja poliitilise kaitse taktikaks marksistlik-leninliku partei ja teiste progressiivsete jõudude klassi-, demokraatlike ja antimonopolistlike positsioonide vastu.

Töötada välja demokraatliku arengu plaani üldine suund. Me võitleme otsustavalt selle ideoloogia ja selle poliitika vastu, mis on vastuolus töötajate ja rahva huvi-

dega, on otse vastupidine marksismile-leninismile ja väljendab kõige segasemat sotsiaaldemokraatlikku oportunismi. Me paljastame selle arengu vastuolusid, nende vastuolude antidemokraatlikku iseloomu ja kasutame neid demokraatliku liikumise stimuleerimiseks nii diktatuuri kui ka finantskoodanluse ja mõisnike oligarhia vastu. Ning me teeme maksimaalseid pingutusi selleks, et koos teiste demokraatlike jõududega pakkuda välja oma demokraatliku arengu poliitilist ja majanduslikku programmi, mis on formuleeritud selgemin ja täpsemalt.

Selles mõttes asume meie, kommunistid, seisukohal, et on kätte jõudnud aeg välja töötada Hispaania majandusliku arengu demokraatliku plaani üldsuunad. Plaanis peab olema selgelt näidatud, milliste tööstusharude arendamiseks tuleb kontsentreerida jõud ja millistes rajoonides peavad need tööstusharud paiknema; missuguseid konkreetseid abinõusid tuleb rakendada majandusliku struktuuri alljaotuste tugevdamiseks ja täiendamiseks; milliseid põllumajanduslikke kultuure tuleb kasvatada ühtedes või teistes rajoonides ja millised ülesanded püstitada; kuidas, missugustes rajoonides ja mis suunas tuleb arendada karjakasvatust, põllumajanduse irrigatsiooni, elektrienergia tootmist ning kasutamist jne. jne.

Niisiis peab plaan näitama kätte Hispaania majanduse demokraatliku arendamise umbkaudsed suunad ja tuleviku eesmärgid. Seejuures ei seisa asi mitte selles, et frankistlikule plaanile vastu seada mingisugune täielik, lõplik plaan, kuna praktiliselt on ainult riigil vajalikud vahendid sellise ülesande lahendamiseks. Tuleb üksnes kindlaks määrata plaani üldjooned, mida demokraatlikud jõud pärast võimuletulekut detailiseerivad ja viimistlevad tehniliste spetsialistide kaasabil ja mis jääb valitsuse poliitika aluseks.

Käesoleval momendil valmistab isegi selliste üldiste suundade väljatöötamine raskusi. Oleks ideaalne koondata mõneks kuuks selleks sobivasse kohta mõnikümne ökonomisti, inseneri, tehnikut ja demokraatlikult häälestatud spetsialisti kõigilt aladelt. Nad töötaksid vajalike materjalide põhjal välja projekti, mida saaks riigis laialdaselt läbi arutada ja pärast seda vastavalt täiendada ning sellele lõplik kuju anda.

Antud momendil on selline võimalus vähe tõenäoline. Kuid kindlasti on seda võimalik teha ülesandeks spetsialistide-kommunistide grupile ning moodustada nendest komisjon esialgse projekti aluste väljatöötamiseks. Need alused võiks saata laiali ökonomistidele, inseneridele ja tehnikutele, kes esindaksid kõiki poliitilisi tendentse, ning paluda neid öelda oma arvamus. Järgmiseks sammuks võiks olla võimalikult suure osavõtjate arvuga konverentsi või seminari korraldamine selleks, et välja töötada üldine projekt, mida võiks edaspidi esitada üldrahvalikuks aruteluks.

Seda peamegi katsuma teha kõige lähemas tulevikus. *Selline plaan oleks kõige paremaks kommunistliku partei ja demokraatlike jõudude programmiks, mille nad võiksid rahvale esitada kui rahvahulkade koostöö ja ühtsuse lähema perioodi loosungi.*

Selle ülesande täitmisel tuleb meil tähelepanelikult tundma õppida selliste möödunud aegade silmapaistvate tegelaste vaateid, kes on mõelnud Hispaania progressi üle, nagu Floridablanca, Jovellanos, Costa, Flórez Estrada, Colmeiro, Benis, Gascón, Perpiña Grau, Flores de Lemus, Carrión Lorenzo Pardo ja teised, kes vaatamata nende võib-olla konservatiivsetele vaadetele on õigesti püstitanud paljud probleemid, mis Hispaania suhtes on tänaseni aktuaalsed. Kahtlemata leiame nende teostes ettepanekuid, ideesid ja mõtteid, mis on meie eesmärgile kasulikud. Homme Hispaania, mille nimel me võitleme, ei pea hülgame mineviku kultuuripärandit, inimesi, kelle lähenemine rahvusprobleemidele oli ettenägelik ja vahel koguni prohvetlik, ehkki nende sõnad olid omal ajal hüüdjaks hääleks kõrbes, kuna nad pöördusid vaid valitsevate klasside poole ning ei suutnud läheneda rahvale ja leida sellelt toetust.

UUE DEMOKRAATIA VÄLIS- JA SÕJAPOLIITIKA

Tuleb kas või lühidaltki peatuda tulevase demokraatliku riigi välis- ja sõjapoliitikal. Edasiliikumine antifeodaaalse ja antimonopolistliku demokraatia suunas nõuab riigiaparaadi kohaldamist selle korra demokraatlikule

iseloomule. Vajalikuks osutub ka teatav sõjapoliitika, uus rahvuslik sõjaline doktriin. Pretendeerimata siinkohal selle väljatöötamisele, ütleme siiski, et kuni võitlust desarmeerimise eest ei krooni edu, ei loobu Hispaania sõjaväest. Me ei ole primitiivse antimilitarismi pooldajad. Kehtiv ametlik sõjaline doktriin põhineb Hispaania lülitamisel NATO blokki kui täiendavasse jõudu ja imperialismi strateegilisse baasi sõja korral Nõukogude Liidu ning teiste sotsialistlike ja antiimperialistlike riikide vastu. See doktriin tuleneb ühtlasi frankismile omasest *sõjaväe kui sandarmi* kontseptsioonist.

Uue rahvusliku sõjalise doktriini lähtekohaks peab olema põhimõte, et *rahva poolt ülalpeetava sõjaväe ainsaks eesmärgiks on rahvusliku territooriumi puutumatus ja riigi sõltumatuse kaitse ning et armee tuleb vabastada igasugustest «ühiskondliku korra» kindlustamise funktsioonidest*. Sõjaväe relvastamise eest tuleb hoolitseda võimaluse korral üksnes rahvuslikul tööstusel, välisriigi poole pöördumise korral, kui see on hädavajalik, tuleb aga lähtuda sõjatehnika efektiivsuse ja odavuse põhimõttest, mitte aga kuulumisest ühte või teise sõjalisse blokki.

Välispoliitika valdkonnas seisnevad demokraatliku riigi huvid selles, et mitmekesistada ja laiendada majanduslikke, poliitilisi ja kultuurialaseid sidemeid nii sotsialistlike kui ka eranditult kõigi kapitalistlike ja «kolmanda maailma» riikidega.

Sellega seoses tuleb märkida, et demokraatlik riik, mille valitsuse koosseisu kuuluvad kommunistid, ei saaks omal initsiatiivil ajada «antiameerikalikku» poliitikat. See saab olema täiesti sõltumatu riik, keda võib viia konfliktideni Ameerika Ühendriikide või ükskõik millise muu riigi huvidega ainuüksi katsed segada meie riigi siseasjadesse või rünne rahvusvahelisele rahule või rahvaste enesemääramise printsibile. Loomulikult peaks demokraatlik riik pidama diplomaatilisel teel läbirääkimisi riigi territooriumil käesoleval ajal asuvate sõjaliste baaside likvideerimise ja sõjaliste lepingute tühistamise üle.

Sellise poliitilise olukorra loomine Hispaanias on perspektiiv, seejuures tõenäoliselt sugugi mitte eriti kauge perspektiiv. Mingi ähvardus väljastpoolt ei või lõppkokkuvõttes pöörata hispaania rahvast kõrvale teelt,

mis viib sõltumatu ja demokraatliku lahenduseni, mis Hispaanias on mõeldamatu ilma kommunistide osavõtuta ja veelgi enam — kommunistide vastu tegutsedes. Meie riigis ei suuda imperialism korda saata seda, mida tehakse Dominikaani Vabariigis. Välismaisele agressioonile seisaks üksmeelselt vastu kogu elanikkond ja eeskätt ähvardaks see rahu kogu maailmas.

Nii meie kui ka teised hispaanlased, kes väärivad seda nime, ei taluks ega lubaks mingisugust vahelesegamist väljastpoolt küsimuse lahendamisse, millist valitsust ja missugust režiimi riik soovib täieliku sõltumatus tingimustes valida. Igaüks peab olema oma majas peremees. Meie, hispaanlased, soovime olla peremehed oma majas.

Hispaania on huvitatud tihedamate ja kindlamate sidemete sõlmimisest naabermaadega. Puudutamata sisemisi motiive, mis määravad kindral de Gaulle'i välispoliitika, tahame öelda, et see poliitika oleks soodsaks pinnaks Hispaania ja Prantsusmaa vaheliste suhete arendamisele ja parandamisele. Mõlemaid rahvaid seob suur sõprus. Nende solidaarsus on leidnud kinnitust mitmesugustes ajaloolistes situatsioonides, nagu näiteks sõda Hispaanias aastail 1936—1939 ja vastupanu hitlerlikele agressoritele Prantsusmaal. Käesoleval ajal toetavad suur Prantsusmaa Kommunistlik Partei ja meie naabermaa teised demokraatlikud jõud tugeva solidaarsustundega mõlema rahva sõprust.

Antifeodaalne ja antimonopolistlik demokraatia, mille tingimustes riik ja rahvas omaksid vajalikke vahendeid rahvuslike huvide kaitseks ja läbirääkimiste pidamiseks täieliku võrdõiguslikkuse alusel, võimaldaks uurida küsimust, millistel tingimustel saaks assotsieeruda Euroopa teiste majanduslike organisatsioonidega. Me mõistame täielikult selle probleemi kogu komplitseeritust ja vajadust vältida kõikvõimalikke situatioone, mis ohustaksid rahvuslikke huvisid. Kuid just uus demokraatia loob uued tingimused ja võimalused, millesse ei tohi suhtuda üleolevalt. Kahtlemata aitaks demokraatliku riigi loomine suurel määral kaasa kaubavahetuse arendamisele ja sotsialistlike riikide ning «kolmanda maailma» paljude maade turgude avanemisele ning kergendaks tunduvalt meie eksportööridel arvukate, vahel vägagi tõsiste probleemide lahendamist.

Vahekorrad kirikuga. Kuidas me kujutame ette demokraatliku riigi suhteid hispaania kiriku ja Vatikaniga?

Kiriku riigist lahutamise printsiipi, mille pärast minevikus oleksid äärepealt puhkenud kodusõjad, on kirik ise pärast Ülemaailmset Kirikukogu hakanud tunnustama kui vajalikku ja kasulikku printsiipi. Niisiis kiriku riigist lahutamine ei tekitaks enam tülisid ega konflikte ja leiaks teostamist mõlema poole huvides.

Usuvabaduse põhimõte, mis sisaldab kogu oma ulatuses ka südametunnistuse vabadust, sealhulgas ka ateismivabadust, on leidnud Ülemaailmse Kirikukogu tunnustuse ning selle kehtestamine seadusandlikus korras ei peaks tekitama raskusi.

Probleem, millega seoses võivad tekkida konfliktid, peitub hariduse vabaduses. Meie seisukoht on selline, et riik peaks asutama riiklike koolide, instituutide ja ülikoolide laialdase võrgu, mis täiel määral rahuldaks vajaduse hariduse järele. Samal ajal peaks riik säilitama vabaduse neile, kes soovivad oma lapsi katoliiklikesse koolidesse ja ülikoolidesse saata, lubades viimaste funktsioneerimist.

Kirikul peab olema täielik usutalituste ja temale omase muu tegevuse vabadus, ilma et riiklikud võimud end vahele segaksid. Nagu näeb ette meie partei programm, on mõeldav kultuseteenrite dotatsiooni vormide kindlaksmääramine. Religioossete ordude tegutsemist piirama ei hakata.

Riik taotleb kooseksisteerimise õhkkonna loomist, mis baseeruks vastastikusel lugupidamisel ning teatavatest aspektidest lähtudes ka koostööl kirikuga.

Kiriku sidemete küsimus Vatikaniga ei kuuluks riigi kompetentsi. Riik kui selline peab Vatikaniga olema diplomaatilistes suhetes ning vastava tähtaja saabumisel pidama läbirääkimisi uue konkordaadi sõlmimise üle, mis rohkem kui praegune oleks kooskõlas nii vaimulike kui ka riigi huvidega.

Kiriku rüpes rajavad endale teed kaasaegsed suunad, mis paremini arvestavad meie ajastu reaalse tegelikkusega ja ei taha, et kirik oleks reaktsiooniliste klasside teenistuses, keda ajalugu on hukkamisele määranud. Nende suundade võidulepääs aitaks kaasa heade vahekordade kindlustamisele kiriku ja Hispaania demokraatliku riigi vahel.

KOMMUNISTLIKU PARTEI VÕITLUS ANTI-FRANKISTLIKE JÕUDUDE ÜHTSUSE EEST

Tehes kokkuvõtte kõigest varemõeldust, võib märkida, et meie partei on välja töötanud kõikehõlmava kontseptsiooni Hispaania poliitilise, majandusliku ja sotsiaalse arengu kohta, samuti vabaduse, poliitilise ja sotsiaalse demokraatia ning töötava rahva poolt sotsialismi ülesehitamise nimel võimu kättevõitmise täpse ja selge strateegilise ja taktikalise joone. Õeldust järeldub samuti selgesti, et käesoleval etapil on revolutsiooni liikumapanevaks jõuks proletariaat, talurahvas ja keskkihid ning et nende potentsiaalseks liitlaseks on monopolidest sõltumatu kodanlus.

Need sedavõrd erinevad jõud ühinevad ja täidavad oma ülesande võitluses poliitiliste vabaduste kättevõitmise eest, ning selle saavutanud, edasises võitluses demokraatia laiendamise ja edasiarendamise eest poliitilises, majanduslikus ja sotsiaalses valdkonnas. Ajalooliste tingimuste tõttu on Hispaanias revolutsioonilise, antifeodaalse ja antimonopolistliku võitluse stiimuliks poliitilised vabadused. Niisiis seisneb kõige olulisem ülesanne selles, et viia rahvahulgad võitlusse nende vabaduste eest ja nende laiendamise ning arendamise eest majanduslikus valdkonnas. Sellele hoovale tugineb ka meie üldine kontseptsioon. Endastmõistetavalt ei ole mitte kõigil sotsiaalsetel kihtidel ja jõududel, kes võtavad paratamatult osa meie maa revolutsioonilisest ümberkujundamisest, sellist põhjalikku riigi arendamise kontseptsiooni kui meil. Kui see neil jõududel oleks, siis ei oleks revolutsiooniliseks avangardiks mitte kommunistlik partei, vaid kogu rahvas selle sõna kõige laiemas mõttes. Kui selline olukord aga kunagi kujunebki, siis alles pärast revolutsiooni võitu. Niikaua aga on vaja samm-sammult, etapp-etapilt neid kihte kaasa tõmmata teadlikumasse, järjekindlamasse võitlusse ja saada selle tegevuse käigus jagu erinevustest ja lahk-arvamustest nii ühtede kui ka teiste vaadetes. Midagi selletaolist hakkab — ent tõepoolest alles hakkab! — endale teed rajama.

Me lähtume perspektiivist teostada kogu see protsess kuni võiduka lõpuni ilma kodusõjata, rahvahulkade otsustava võitluse teel koos demokraatlike organisat-

sioonide sisemise poliitilise tegevusega, kui sellised demokraatlikud organisatsioonid luuakse. Selline on meie eesmärk.

Loomulikult ei tähenda võimaluste olemasolu veel nende võimaluste tegelikku realiseerimist. Mitte kõik ei sõltu meist. Väga suurt osa etendavad ka muud faktorid. Selles mõttes sõltub palju ka sellest, kas me suudame saavutada, et meie positsioone mõistavad ja toetavad monopolidest sõltumatud kihid, või siis sellest, millisele positsioonile asuvad reaktsioonilised monopolistlikud grupid. Loomulikult ei ole välistatud võimalus, et teataval momendil on demokraatlikud jõud sunnitud *reaktsioonilisele vägivallale vastu seadma revolutsioonilise vägivalla*. Nii on Hispaania ajaloo jooksul juba korduvalt juhtunud. Ning kui see uuesti kordub, siis mitte seetõttu, et meie ei oleks teinud kõik mis võimalik selle vältimiseks. Kui äärmisel juhul isegi tuleks niisugust meetodit kasutada, et luua kõige soodsamad tingimused, jääb siiski võitluse käigus ainuvõimalikuks teeks rahvahulkade ühtsuse ja võitluse, nende jõudude suurendamise, nende revolutsioonilise teadlikkuse ja võitlusvõime tõstmise taktika. Asuda praegu teistsugusele positsioonile tähendaks lihtsalt käegalöömist, laskumist «revolutsioonilise fraasitsemiseni».

Demokraatlike ümberkujunduste lõpuleviimiseks on vaja mitmekülgset initsiatiivi, et tagada ulatuslike anti-frankistlike jõudude kooskõlastatud tegutsemine võitluses konkreetsete kitsamate eesmärkide eest. Kasutades seda ühist tegevust, tuleb järk-järgult luua sellised tingimused, mis vajalikul momendil kindlustaksid võimaluse nende jõudude vahel poliitilise kokkuleppe saavutamiseks, et kukutada diktatuur ja kehtestada demokraatlikud vabadused. Protsess, mis peab meid viima — ning samm-sammult juba viibki — niisuguse tulemuseni, kujutab endast ühelt poolt dialoogi, diskussiooni teiste gruppide ja üksikute tegelastega kaasaja ja tuleviku probleemide üle. Ent diskussioonist üksi ei piisa. Seepärast on poliitiline tegevus, rahvahulkade võitlus oma nõudmiste rahuldamise eest, nende liikumise organiseerimine kui antud protsessi oluline element samuti vajalikud. Selle protsessi käigus selguvad need jõud, kes suudavad teostada tõeliselt demokraatlikke ümberkujundusi poliitilises ja sotsiaalses valdkonnas, kokku-

puutepunktid nende vahel ja kujunevad progressiivse demokraatliku bloki kontuurid, kes suudab võita elanike enamuse poolehoidu. Tänapäeval võime kindlaks määrata selle poliitilise arenemisprotsessi üldised jooned, kuid ei saa kavandada selle teostamise taktikalisi momente.

Loomulikult sõltub selle protsessi kulg suurel määral meie oskusest kasutada ära kõik võimalused proletariaadi ning kõigi füüsilise ja vaimse töö tegijate ühendamiseks, või — teisiti öeldes — *kõigi sotsialistlikku tüüpi jõudude ja voolude kindla liidu loomiseks*. Selle küsimuse püstitamisel me võtame arvesse, et meie partei on praegu potentsiaalselt, homme aga praktiliselt nende jõudude enamuse partei. Kuid niivõrd kui praegu on võimalik ette näha, ei kujune meie partei mitte ainsaks sotsialistlikuks parteiks Hispaanias. Tuleb arvestada ka töölisparteiga, sõltumata sellest, millist mõju tal õnnestub saavutada. Täheldatavad on ka katoliiklaste leeri sotsialistliku suuna piirjooned. Kas need kujunevad välja ja millistena, seda me praegu veel ei tea. Võivad tekkida suurema või väiksema mõjuga sündikalistlikud voolud, mis püüavad *aggiornamento* vaimus taastada töötajate rahvusliku konföderatsiooni traditsioone. Võimalik on ka teiste sotsialismi pooldavate gruppide tekkimine. Meie päevil tunnevad paljud sotsialismi ideede vastu huvi, kuigi neil ei ole nendest täiesti selget ettekujutust.

Seada Hispaanias käesoleval ajal eesmärgiks luua kõigist nendest tendentsidest mingisugune ühtne partei oleks ebareaalne ja võiks anda vastupidiseid tulemusi. Selline partei ei oleks ainuline, vaid pigem midagi konföderatsiooni või Sotsialistliku Rinde taolist, millel puudub ühtne ideoloogia. Selline partei võiks iga hetk laguneda või siis muutuda võitlusvõimelisest parteist lõpmatute sisemiste vastuolude organisatsiooniks. Pealegi võidakse küsimuse sellist asetust praegu tõlgendada kui manöövrit, mille eesmärgiks on ühe partei raamidest hävitada kõik muud tendentsid, kasutades selleks kommunistliku partei esmaklassilisi jõude ja organisatsioonilisi võimalusi.

Meil pole mingit põhjust selliste kahtlustuste tekitamiseks, kuid meile on oluline säilitada igas olukorras iseseisvus, jätta marksistlik-leninlikule parteile võima-

lus kritiseerida teisi sotsialistlikke gruppe, mis on ühitatav nii liiduga kui ka ühise võitlusega. See, et me tunnustame teisi sotsialistlikke voole, ei tähenda taganemist teadusliku sotsialismi ning marksismi-leninismi positsioonidelt.

Kõigi proletariaadi jõudude ning kõigi füüsilise ja vaimse töö tegijate liidu loomine sotsialismi kehtestamiseks Hispaanias tundub praeguses olukorras reaalsena mingi sotsialistliku alliansi raamides, mis oma arengu käigus omandaks teatud aja jooksul konkreetse ideelise struktuuri, mis tagaks allianssi kuuluvate parteide ja gruppide tegevusühtsuse, kusjuures säiliks nende ideoloogiline, poliitiline ja organisatsiooniline iseseisvus.

Selline allianss võiks kujuneda uueks poliitiliseks jõuks, pindlikumaks ja operatiivsemaks kui ainuline partei. Selle alliansi programmiks võiks olla võitlusplatvorm sotsialistliku ühiskonna ülesehitamise eest poliitilises ja majanduslikus suhtes, jättes kõrvale ideoloogilised küsimused, kus iga vool jääks oma vaadete juurde. Selline programm oleks vastuvõetav nii kommunistile kui sotsialistile, nii katoliiklasele kui sündikalistile, kui ta vaid pooldab sotsialistlikke vorme poliitikas ja majanduses.

Järelikult oleks garanteeritud allianssi kuuluvate parteide ja gruppide säilimine ja sõltumatus ning välisdatatud igasugune kartus, et ühed jõud võiksid teised «alla neelata».

Sotsialistliku ühtsuse probleemi võib igal maal käsitleda erinevalt, olenevalt konkreetsetest tingimustest. Isegi ühes ja samas riigis võib selle probleemi asetus olla erinev, lähtudes antud ajaloolisest tasemest. Lahendus, mis on õige ühes kohas ja ühel ajal, võib osutuda ebaõigeks teises kohas ja teisel ajal. Suuna kindlaksmääramisel tuleb alati võtta arvesse konkreetset olukorda ja reaalseid võimalusi.

Praegu võib meie partei tunda uhkust selle üle, et ta on põhijoontes välja töötanud demokraatia ja sotsialismi kehtestamise Hispaania tee, rakendades marksismi-leninismi ülemaailmset õpetust Hispaania konkreetsetes tingimustes. Meie dokumentidega tähelepanelikult tutvudes saab iga parteilane, iga aktivist erilise vaevata aru, milles on meie praeguse võitluse mõte,

saab aru nii selle võitluse antifrankistlikust iseloomust kui ka selle kõrgemast eesmärgist — töörahva võimu kehtestamisest.

Tähtis on, et kommunistid mõistaksid, milline side on käesoleva momendi ülesannete ja tegevuse ning võitluse vahel, mida peetakse sotsialistlike jõudude võimule tuleku, s. t. ajalooliselt kõrgeima ülesande eest. Oma leksikonis nimetame me seda tavaliselt «perspektiivi selgesti nägemiseks». Selline selgus on seda enam vajalik, et enne lõpliku eesmärgi saavutamist tuleb veel läbida pikk ja raske tee.

Kui kommunistliku partei ridades puudub selgus, milline seos valitseb üksikute, igapäevaste, esimesel pilgul väheolulistena näivate ülesannete ning lõppeesmärgi vahel, võib see põhjustada tõsiste sisemiste kriiside ja konfliktide tekkimist. Kui antud olukorra objektiivsed raskused, ettenägemata faktorite ilmumine, partei ja tema juhtivate organite võimetus neis orienteeruda, lahkkelid ja inertsus vastastikku üksteist süvendavad, siis kasutab vaenlane, kes märkab iga meie viga, seda ära ja ründab meid, püüab meie ridades segadust tekitada.

Üks või teine kommunistlik partei võib teataval momendil niisugusesse olukorda sattuda. Siis pasundab vaenlane valjul häälel partei «väsimusest», «sklerosist» ja «tegutsemisvõimetuselt».

Pärast Esimest maailmasõda kapitalism stabiliseerus ja arenes pikema perioodi kestel. Revolutsiooniline kriis, mille sõda esile kutsus, viis sotsialismi võiduni ainult ühel maal, mitte aga mitmel, nagu lootsid kommunistid. Seda olukorda kasutati kommunistlikust ideoloogilise ja poliitilise pealetungi arendamiseks.

Pärast Teist maailmasõda astus rida enamarenenud kapitalistlikke maid majanduse stabilisatsiooni ja tõusu perioodi, mis kestis kauem kui eelmine. See põhjustas neokapitalistliku ideoloogia ekspansiooni ning uue anti-kommunistliku pealetungi.

Samal ajal saavutasid sotsialistlikud ja imperialismivastased rahvuslik-vabastuslikud revolutsioonid silmapaistvaid võite. Ja kui see tervikuna kinnitas marksistliku õpetuse õigsust, siis teatavas mõttes — sedavõrd, kui tegelik elu on tunduvalt rikkam ja mitmekesisem teooriast — heitis tegelikkus kõrvale mõningad vorme-

lid, mis olid muutunud surnud dogmadeks. See rikkalik mitmekesisus, mis ei mahu vormelite ja ettenägemiste raamidesse, millest rääkis juba V. I. Lenin ning mis kinnitab sisuliselt revolutsioonilise marksismi õigsust, leidis meie vaenlaste poolt samuti ärakasutamist kõra tekitamiseks selle ümber, et kommunism kui revolutsiooni teooria ja praktika olevat «aegunud» ja «võidetud».

Näib tõenäolisena, et tee sotsialismile ei kulge ühte viisi Hispaanias ja Inglismaal, ei saa Prantsusmaal ja Itaalias olla samasugune kui Šveitsis, ei sarnane Kreeka Hollandi omaga, pole Portugalis seesugune kui Norras. Meie kavandatud tee sobib Hispaaniale. Iga partei peab leidma omaenda tee, kasutades ülemaailmset marksistlik-leninlikku õpetust vastava maa konkreetsetes, spetsiifilises olukorras, samuti kasutades teiste parteide positiivseid kogemusi, kuid mitte neid kopeerides ja mehhaaniliselt jäljendades. Oma strateegilise liini väljatöötamine on kahtlemata raskustega seotud. Kuid ei tasu teha katset leida väljapääsu mingi *üldise, Läänele sobiva liini* leidmisest, kuna sel viisil ei ole võimalik efektiivset lahendust leida.

Muidugi on rida internatsionaalse iseloomuga ülesandeid, mis on kõigile kommunistlikele parteidele ühised: rahu kaitsmine, võitlus imperialismi vastu, solidaarsus võitlevate rahvastega ja revolutsiooniliste klassidega, marksismi kaitsmine ja edasiarendamine, proletaarne internatsionalism jne. Nende ülesannete täitmine nõuab kõigi parteide ühtsust ja koostööd.

Kuid välja töötada oma liini, lahendada oma maa revolutsiooni probleeme suudab üksnes iga partei ise.

Mis puutub meie parteisse, siis oleme oma liini põhiliselt välja töötanud, ja seda vaatamata sellele, et ajalooliselt võttes pole teooria kunagi olnud Hispaania revolutsioonilise tööliikumise tugevaks küljeks. Pole kahtlust, et meil tuleb seda tööd ka edaspidi jätkata, meie liini arendada ning süvendada, ja teha seda seni, kuni oleme saavutanud võidu.

Olen seisukohal, et vaatamata päranduseks saadud teoreetilise pagasi nõrkusele ja dogmatismiperioodi negatiivsetele tagajärgedele, on meie parteile tulnud kasuks tema enda poliitilised ja teoreetilised kogemused

kogu nende rikkuses ja mitmekesisuses, tema ajalugu, tema sidemed rahvahulkade ja reaalse tegelikkusega. Kaotustest ja saatuselöökidest õpitakse, nad on muutnud meie partei mehisemaks. Isegi emigratsioon, mis on paljudele meie seltsimeestele võimaldanud vahetult tutvuda teiste parteide ja rahvaste kogemustega ja õppida neilt mõndagi, on kahtlemata meid nii poliitiliselt kui ka teoreetiliselt rikastanud. Teiselt poolt, Stalini vigade kritiseerimine ei tekitanud parteis mitte kriisi, vaid tugevdas teda. Meie usk rahvahulkade revolutsioonilisse jõusse, parteisse, kommunismiürituse õigsusesse on säilinud ja tugevnenud.

Katsed parteis kriisi esile kutsuda. Edusammud ei kaitse meie parteid aga hoopiski vaenlase rünnakute ja hoopide eest, kes püüab toetuda kõige kõikuvamatele elementidele, et kas või kunstlikult parteis kriisinähtusi esile kutsuda. Vaenlase tegevust soodustavad sageli meie võitluse raskused ja diktatuuri pikaajaline võimul püsimine, mis kutsuvad esile kannatamatuse meie ridades. Ja kui paradoksaalselt see ka ei kõla, teataval määral võivad vaenlasele kasuks tulla ka diktatuuri languse lähenemine ning Hispaania kahe võimaliku arengutee — monopolistliku ja revolutsioonilise, demokraatliku terav vastandlikkus.

Nii on meil tulnud kokku puutuda kahesuguste katsetega kutsuda esile kriisi parteis, katsetega, mis näiliselt on küll vastuolulised, kuid sisuliselt langevad kokku. Ühelt poolt leidis aset «pahempoolne» katse, mille käigus viidati näiliselt vajadusele kasutada relvastatud vägivalda, mis oli vastuolus meie taktikaga. Viimast nimetati «kokkulepluseks» ja «parempoolseks kallakuks». Kulus veidi üle aasta, ja sellest katsest polnud jäänud jälgegi. «Relvastatud vägivald» ei läinud kaugeemale sõnadest, mida kasutati meie löömiseks. Selle asemel lasti käiku meie taktika vilets koopia, mida need fraksionäärid praegugi oma kirjutistes välja pakuvad, «vürtsitades» seda «revolutsiooniliste fraasidega». «Pahempoolne» algatus kukkus läbi ja selle algatajad ei tea, kuidas olukorrast välja rabelda. Mis puutub aga neisse, kes ausatel kaalutlustel, kannatamatusest, mõistamatusest või väheste kogemuste tõttu seda positsiooni toetasid, siis me kinnitame, et nende jaoks jäävad partei ukсед avatuks, kui nad tunnistavad partei distsipliini

ning avaldavad valmisolekut toetada partei ühtsust ja monoliitsust.

Teiselt poolt tuli parteil kokku puutuda parempoolse ja likvidaatorliku kallakuga, mis oli ohtlikum seetõttu, et selle initsiaatoriteks olid kaks partei juhtivat tege-
last¹. Diskussiooni käigus, mis oli nii ulatuslik ja demo-
kraatlik, kui see on võimalik parteis, mille illegaalne
tegevus toimub fašistliku diktatuuri tingimustes, ei leid-
nud nad aga mingit toetust ei Hispaania Kommunistliku
Partei Täitevkomitees ega Keskkomitees, samuti ka
mitte parteiorganisatsioonides.

Partei ühtsus ja monoliitsus peavad olema tänapäeval
iga partei liikme peamiseks mureks. Kui parteiorganid
on vastu võtnud otsuse, siis on seda kohustatud täitma
kõik parteiliikmed. See ei ole parteilasele mitte «vaba-
duse» ja «mõttevabaduse» ohvrikstoomine, vaid partei
põhikirja ja enamuse otsuse täitmine.

Seetõttu on väga oluline, et parteisisese poleemika
käigus ei esineks vormilisi ega sisulisi jämedusi või sol-
vamisi. Igasugune kõrvalekaldumine konkreetsest too-
nist võib kahjustada diskussiooni kulgu ja viia lõhene-
miseni.

Ühtsuse ja monoliitsuse huvides, selleks et partei-
sisene poliitiline elu oleks täisvereline, nõuab partei oma
liikmetelt, sõltumata nende seisundist, et nad saaksid
täielikult jagu tormakusest, ülemäärastest ambitsiooni-
dest, subjektiivsetest mõjudest, isiklikest sümpaatiatest
ja antipaatiatest. See, kes diskussiooni käigus soojendab
üles vanu tülisid ja isiklike solvanguid, põhjendatuid
või põhjendamatu, see, kes on selliste emotsioonide
mõju all, kui vaieldakse parteiliste küsimuste üle, teeb
halba nii endale kui ka parteile.

Partei on püüdnud lahendada, ning minu arvates edu-
kalt, kõiki probleeme, mis on kerkinud esile nii Hispa-
nias kui ka emigratsioonis tegutsevates parteiorganisat-
sioonides. Sealjuures on pööratud erilist tähelepanu His-
paanias tegutsevate parteiorganisatsioonide tegevuse
aktiveerimisele. Kõik partei juhtivad seltsimehed, välja
arvatud mõned üksikud, on nii Hispaanias kui ka väljas-

---

¹ Jutt on Hispaania Kommunistliku Partei Täitevkomitee endisest
liikmetest Fernando Claudinest ja Jorje Seprunest. — *Toim.*

pool tema piire töötanud ja võidelnud. Ja nad jätkavad seda tööd ja võitlust. Need aga, kes vastu oma tahtmist seda ei saanud teha Hispaanias — ma pean antud juhul silmas frankismiperioodi —, elasid kogu aeg Hispaanias toimuvale partei võitlusele kaasa. Ning kui partei peab vajalikuks kedagi Hispaaniasse saata, siis sõidab igaüks meist sinna vähimagi kõhkluseta.

Partei ja haritlased. Viimastel aastatel on meie parteisse astunud palju haritlasi. Selleks et kergendada nende astumist meie ridadesse, kasutame paindlikumaid organisatsioonilisi meetodeid ja vorme kui teised kommunistlikud parteid. Me soodustame nende inimeste parteisse astumist, mida tuleb illegaalse olukorra tingimustes pidada üsnagi suureks vastutulekuks.

Partei ei ole haritlaste ja kunstitegelaste loomingulise ja kutsealase tegevuse suhtes kehtestanud mingeid kitsendusi ega teinud neile mingeid takistusi. Ta ei ole katsunud ühele või teisele autorile peale suruda ei teemat, stiili ega koolkonda. Igal kirjanikul, igal kunstnikul on olnud täielik loominguline vabadus nii teema kui ka väljendusvormi valikul.

Partei ei ole muutunud ei kunstiteadlaseks ega kirjanduskriitikuks. Kuid loomulikult *tervitab partei selliseid realistlikke kirjandus- ja kunstiteoseid, mis ühel või teisel viisil, ühes või teises vormis käsitlevad Hispaania ühiskonna pakilisi ja teravaid probleeme ning aitavad rahvast võitlusesse tõmmata.* Partei toetab võitlevat hoiakut nii kunstis kui ka kirjanduses, kuid on seisukohal, et kommunistidest kunstnikud ja kirjanikud jäävad kommunistideks ka siis, kui osa nende teostest või kogu nende looming ei kajasta konkreetseid sündmusi ja vahetult võitlust. Sellest positsioonist lähtudes eeldab partei, et kunsti ja kirjanduse probleemide, tendentside ja koolkondadega peavad eelkõige tegelema kirjanikud, kunstnikud ja kriitikud ise. Partei arvab samuti, et diskuteerima peavad loomingulised töötajad omavahel ja kas ühiselt või igaüks omaette otsima ning leidma oma loomingulise talendi jaoks sobiva tee.

Ei ole mingit ohtu, et erinevused stiilis, tehnikas või koolkonnas muutuksid meie parteis juhtkonna ja haritlaste vahelise poliitilise võitluse objektiks. Me nõuame neilt haritlastelt ja kunstitegelastelt, kes kuuluvad partei ridadesse, et nad poliitilises ja ühiskondlikus võitlu-

ses, meie programmi kaitsmisel ning poliitilise joone elluviimisel täidaksid oma kohust samuti, nagu kõik teised partei liikmed.

Me ei ole mingil määral kitsendanud ka vabade elukutsete esindajate, tehnikute ja teadlaste tegevust. Meil ei ole kunagi tulnud ega tulegi mõttesse, et keegi peaks lõpetama loominguilise koostöö ühe või teise isikuga, töötamise mõnes ettevõttes või asutuses, õpetamise mõnes ülikoolis, kaastöö mõnele ajalehele. Fašismi ja üldse kapitalismi tingimustes puudub vaba elukutse esindajal oma tegevussfääri valiku vabadus. Ainus nõue, mida me neile esitame, nagu kõigile teistelegi töötajatele, on partei liikme kohustuste täitmine.

Meil tuleb lahendada küsimus, kuidas organiseerida kirjanike, näitlejate ja ülikooliringkondades, loominguilistes assotsiatsioonides ja gruppides kommunistide tegevust ühtsuse tugevdamise, frankismivastase võitluse, oma kollektiivi huvide kaitsmise eesmärgil, kuidas korraldada propagandatööd ja uute jõudude kaasatõmbamist meie võitlusse.

Partei püüab oma praegustes kitsastes tingimustes toetada progressiivseid haritlasi ja kunsti alal töötajaid nende teoste levitamisel, eriti nende, mis oma võitleva sisuga võivad tänapäeva Hispaania ühiskonnas soodsat kõlapinda leida. Tõsi küll, selles osas tuleb meil veel palju rohkem teha.

Kuid ei tohi unustada, kordan seda veel kord, neid tingimusi, milles illegaalne partei tegutseb. Nende tingimuste mittemõistmine võib teataval momendil põhjustada mõningaid komplikatsioone.

Palju tuleb parteil veel ära teha filosoofide, majandusteadlaste, sotsioloogide ja teiste spetsialistide teoreetilise töö organiseerimisel. Siin esineb tõsiseid ja objektiivseid raskusi. Üheks neist on meie illegaalne olukord ja eraldatus, mis piirab mitmesuguste publikatsioonide võimalusi ja isegi spetsialistidega kontaktide pidamise, nendega diskuteerimise võimalusi. Ja see ei ole tühine raskus. Tuleb tingimata otsida teid selle ületamiseks olemasolevate võimaluste piirides ja ilma liigsete illusioonideta.

Üldstreik. Lõpuks tahaksin veel kord peatuda poliitilise üldstreigi ja selle rahvuslikuks streigiks ülekasvamise loosungil.

Elu on näidanud, et need, kes meile soovivad sellest loosungist loobuda, soovivad praktiliselt loobuda diktatuuri likvideerimisest rahva poolt demokraatlikul teel, soovivad, et me annaksime vabaduse neokapitalistlikele jõududele paljudeks aastateks juhtida meie riigi elu, et me lakkaksime olemast revolutsiooniline partei ja lülituksime monopolistliku arengu teenistusse.

Mis puutub mainitud loosungisse, siis asi ei seisne mitte selles, kas seda on raske või kerge ellu viia. Me kõik oleme veendunud, et seda ei ole kerge teha. Jutt on sellest, kas proletariaadil ja demokraatlikel jõududel peab olema oma iseseisev poliitika või peavad nad alluma oligarhia neokapitalistlikule poliitikale, mis kaitseb «liberaliseerimist».

Marksistlik-leninliku partei vastus võib olla ainult üks. Seda on meie partei juba korduvalt kinnitanud. Me peame manifestatsioonide, streikide ja muude protestiavalduste voolud ja voolukesed ühendama üheks poliitilise üldstreigi, rahvusliku streigi võimsaks vooluks, mis pühiks oma teelt diktatuurirežiimi. Mingid ajutist laadi raskused ei tohi kommuniste viia selle perspektiivi kaotamiseni. Kiirustamata, kuid samuti ka aega raiskamata peame me tegema kõik selle perspektiivi kiiremaks lähendamiseks. Me peame veenma rahvahulki selles, et diktatuur, vaatamata oma nõrkusele, ei kao iseeneest, ilma tõsiste jõupingutusteta, ilma lahinguteta, ilma rahvahulkade ennastsalgava võitluseta.

Me peame valmis olema selleks tööliste, üliõpilaste, talupoegade — kõigi rahvakihtide võitluse uueks faasiks. Sündmused võivad areneda väga kiiresti. Peame olema valmis, et suunata rahvahulgad poliitilisele üldstreigile ja rahvuslikule streigile, kui tingimused selleks on küpsed.

Edasi uutele lahingutele, uutele saavutustele! Ainult need viivad hispaania rahva teenitud võiduni diktatuuri üle!

SISUKORD

Sissejuhatuseks	3
Opositsioonilise liikumise arenemine riigis ja võitlus poliitiliste vabaduste eest	7
Poliitilise ja sotsiaalse demokraatia eest	45
Majanduslik areng kui konkreetne ajalooline nähtus ja kui imperialismi ning valitseva oligarhia «ideoloogia»	63
Uue demokraatia välis- ja sõjapoliitika	72
Kommunistliku partei võitlus antifrankistlike jõudude ühtsuse eest	76

Сантьяго Каррильо
ПОСЛЕ ФРАНКО — ЧТО?

Испания: действительность и перспективы

На эстонском языке

Обложка Э. Оотсинг

Издательство «Ээсти Раамат»
Таллин, Пярнуское шоссе, 10

Toimetaja H. Sooman

Kunstiline toimetaja A. Padar

Tehniline toimetaja O. Kasemets

Korrektorid M. Amon ja S. Aron

Laduda antud 7. IX 1967. Trükkida antud
4. XI 1967. Paber 54×84/16. Trükipoognaid
5,5. Tingtrükipoognaid 4,6. Arvestuspoognaid
4,9. Trükiarv 5000. Tellimise nr. 8153. Trüki-
koda «Kommunist», Tallinn, Pikk t. 2. Trüki-
paber nr. 2 — Kohila Paberivabrik.

Hind 18 kop.

1—3—2

A

28 891

191 255

TÜ RAAMATUKOGU

1 0300 00295295 2

18 kop.